

23—30 januari

Debatter m. m.

Onsdagen den 23 januari		Sid.
Remissdebatt ang. statsverkspropositionen m. m. (Forts.)	3	

Lördagen den 26 januari		
Interpellation av herr Adolfsson ang. skärpta bestämmelser i fråga om fartygs bemanning, m. m.	68	

Onsdagen den 30 januari		
Interpellation av herr Hernelius ang. åtgärder i anledning av de strandade förhandlingarna om medlemskap för Storbritannien i EEC	73	

Samtliga avgjorda ärenden

Onsdagen den 30 januari		
Bankoutskottets memorial nr 1, med överlämnande av fullmäktiges i riksbanken berättelse	72	
— nr 2, med överlämnande av fullmäktiges i riksgäldskontoret berättelse	72	

Onsdagen den 23 januari

Kammaren sammanträdde kl. 10.00.

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

Fortsattes överläggningen angående Kungl. Maj:ts proposition nr 1, angående statsverkets tillstånd och behov under budgetåret 1963/64, samt nr 2, angående utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1962/63.

Herr KARLSSON, GÖRAN, (s):

Herr talman! Man brukar ju alltid efter ett sjöslag tala om en dageneftersättning, och ungefär så kan man väl karakterisera andra dagen av remissdebatten. Därmed är det inte sagt att gårdagens överläggning på något sätt rörde sig om en stor uppgörelse mellan regering och opposition.

Dagen efter det att statsverkspropositionen framlades för ett par veckor sedan gjorde TV en rundfråga bland flannörerna på Stockholms gator om vad de visste om statsverkspropositionen, vad den innehöll och vad de tyckte om den. Som alla vet var det mångtydiga svar man fick, men de visade att det behövs åtskillig upplysning i ekonomiska och sociala ting i vårt samhälle.

Bland de tillfrågade befann sig en till synes välbärgad kvinna. Hon yttrade sig om statsverkspropositionen och sade »att den var skrämmande». Tillfrågad om vad hon ansåg vara skrämmande, förklarade hon att det rörde sig om socialdemokratiens inställning till socialvården. Att hon förväxlade socialvård och socialpolitik kanske man inte skall fästa alltför stort avseende vid. Det är många människor som gör det. Men vad som är att beklaga är att hon inte hade någon uppfattning om vad som rör sig bakom siffrorna och att den socialpolitik som förs i vårt land är till för att hjälpa de människor som har det sämst ställt.

Vi kan i Sverige glädja oss åt en mycket gynnsam ekonomisk och social utveckling under de senaste årtiondena. Jag har en känsla av att det är många som tyvärr inte inser den kraftiga expansion, som har skett på dessa områden. För att något belysa detta vill jag lämna ett par sifferuppgifter ur den statsverksproposition som Ernst Wigforss lade fram år 1933 och som då innebar ett brytande med den gamla låtgåpolitiken och en ny giv i svensk politik. Den budgeten slutade på en miljard 29 miljoner kronor. Till det beloppet kom 180 miljoner senare i form av stöd åt de arbetslösa och åt det betryckta jordbruket.

Den dåtida högerledaren förklarade, att den budgeten skulle komma att få vådliga följder för statsekonomin, att den skulle fördyra produktionen, försvåra återhämtningen och att vi skulle ställas inför ovisshet inför framtiden. Är det någon som känner igen de orden i senare tiders resonemang beträffande den ekonomiska utvecklingen i vårt land? Ledaren för det parti som i dag kallar sig folkpartiet lämnade ungefär en liknande karakteristik av den Wigforsska budgeten. Han betecknade den som stående i rak motsats till den sunda försiktighet, som alltid präglat riksdagens behandling av anslagsfrågor.

Ytterligare ett par siffror kan kanske belysa utvecklingen. Folkpensionerna kostade då vårt land 50 miljoner kronor. I dag är de för statens vidkommande uppe i över 3 miljarder. Läger man därtill kommunernas utgifter, får man klart för sig, att här har skett en enorm utveckling, som gör att de »gamla» i dagens samhälle inte av ekonomiska skäl behöver ängslas för ålderdomen, som fallet var under 1930-talet. Folkpensionen utgick då med 225 kronor per år. För att komma i åtnjutande av den, fick man inte ha mer än 400 kronor i inkomst. En kvinna fick inte ens 225 kro-

Statsverkspropositionen m. m.

nor utan fick nöja sig med 210 kronor.

Jag har velat anföra dessa siffror, då de i ett nötskal återger vad som har skett på detta område. Det kan också vara angeläget att få litet perspektiv på den utveckling som ägt rum i vårt land. Men trots att vi kan peka på en enorm utveckling på många områden, finns det minoritetsgrupper i Sverige, som dessvärre inte har det så gott ställt, som vi skulle önska. Jag har sedan ett par år tillbaka haft tillfälle att syssla med de handikappade människornas problem och ämnar i fortsättningen tala något därom.

Förra årets riksdag tog, som vi alla känner till, betydande krafttag för att förbättra tillvaron för den gruppen av människor. En samordning av sjukförsäkringen genomfördes och behovsprövningen för förtidspensionering slopades. De handikappades möjligheter förbättrades. Fortfarande finns det dock skönhetsfläckar i den stolta reform som jag vill beteckna socialbalken som. Jag tänker bl. a. på att den person som uppbär invaliditetsersättning, vilken ju utgår efter noggrann prövning, får skatta för detta bidrag. Det har tillkommit för att täcka de extra kostnader som de handikappade har. I konsekvens därmed borde det vara beskattningsfritt. Som det nu är ger staten med ena handen, samtidigt som staten, landstingen och kommunerna tar igen pengarna med den andra handen.

När jag ändå är inne på frågan om bidragsformer, vill jag också ta upp frågan om formerna för näringshjälpen till belysning. På den statliga sidan har här skett en rationalisering, som innebär att länsarbetsnämnderna nu helt administrerar detta bidrag. Det är en reform som måste betecknas som mycket viktig. Fortfarande är emellertid statens bidrag alltför små, vilket gör att landstingen och kommunerna också måste lämna bidrag för att näringshjälpen skall bli effektiv åt invaliderade människor. Den form av utdelning som nu äger rum innebär, att om exempelvis länsarbetsnämnden och landstinget lämnar bidrag, kan detta ändå stoppas genom att en

kommun säger nej. Problemet ligger i att medlen från statens sida inte räcker till för att ge ett ordentligt bidrag. Därmed uppstår svårigheter på detta område.

Jag ser också med beklagande att inrikesministern inte vill ge arbetsmarknadsstyrelsen möjlighet att bevilja bidrag till bilbyten. Invaldifordon måste ibland bytas ut. Även de förslits hårt efter ett visst antal körda mil, och det måste vara rimligt att den invaliderade då får bidrag till ett nytt fordon. Erkänner man bilens betydelse för att den handikappade skall kunna skaffa sig inkomster, så måste också konsekvensen bli att han får rätt att byta ut sin bil och får särskilt bidrag till detta.

Till min ledsnad finner jag också att inrikesministern inte velat tillmötesgå arbetsmarknadsstyrelsens begäran om att näringsbidraget till de handikappade skall höjas till 10 000 kronor från 5 000 kronor, en summa som varit oförändrad ända sedan 1947. Var och en vet hur utvecklingen på penningvärdets område gestaltat sig sedan dess, och tiden är därför inne för en ordentlig höjning av detta bidrag. Om det skall vara möjligt för en handikappad att starta en egen rörelse, exempelvis en kiosk, eller köpa maskiner till ett företag som skall startas, då räcker inte 5 000 kronor långt. Skall man bereda möjlighet för en handikappad arbetskraft att skaffa sig inkomster och inpassa sig i produktionslivet, är det också angeläget att han får det stöd och den hjälp som han behöver.

I detta sammanhang vill jag säga några ord om nödvändigheten att se till att den handikappade arbetskraften inte blir en buffert på arbetsmarknaden, så att den vid en konjunkturnedgång blir den som först kastas ut från arbetsplatserna. Den arbetskraften har utfört och utför en så betydande insats i vår produktion, att den inte bör behandlas som en strykpojke om dåliga tider kommer.

Den satsning på omskolningskurser och på inrättande av skyddade verkstäder som gjorts under de senaste åren har gett goda resultat. Tyvärr är resurserna inte heller på detta område till-

Statsverkspropositionen m. m.

räckliga, även om mycket skett på detta område. Jag vågar säga att de medel som samhället här satsar är ytterligt väl använda, även rent penningmässigt räknat.

För att belysa detta skall jag ta ett enda exempel. Vid Tranåsbaden, som drivs av De vanföras riksförbund, har man tillsammans med yrkesöverstyrelsen och arbetsmarknadsstyrelsen sedan ett och ett halvt år tillbaka en verksamhet i gång för omskolning av mycket höggradigt handikappade ungdomar. Ingen annanstans i landet har man tagit en så höggradigt handikappad ungdom till omskolning. Det är ungdomar som aldrig sysslat med något arbete utan som har tillbringat sin tid på vårdhem och liknande. En av dessa unga pojkar som kom dit hade hela sin tid levat på vårdhem. Han hade aldrig haft ett arbete, aldrig kunnat utföra något med sina händer, men efter ett och ett halvt års omskolning är han om någon tid färdig att gå ut på arbetsmarknaden. Han slipper ta emot pension och bostadstillägg från stat och kommun. Han blir en inkomsttagare, som producerar något, som betalar skatt till stat och kommun, vartill kommer att han själv får en känsla av att han skapar något, att han betyder något. Det är värden som otvivelaktigt är stora. Detta exempel har jag velat anföra för att notera, att här finns oändligt mycket att göra. En satsning på detta område kommer bl. a. tillbaka i form av ökad produktivitet.

Beträffande de handikappades problem i övrigt vill jag bara ta upp ett par ytterligare ting till granskning, inte minst samhällsplaneringen. Tyvärr är det så, att våra stadsplanerare inte har följt med i utvecklingen. Fortfarande är det på det sättet att de byggnader som uppförs inte tar hänsyn till att det finns människor med rörelsehinder. Jag vill ta ett exempel från en i övrigt välordnad stad i Mellansverige, där man byggde en ny fin lokal för sjukkassan, men förlade den till en så olämplig plats att man behövde trappräck för att komma upp. Men det trappräcket störde gunås den fina arkitekturen, och följaktligen gjorde man bara ett halvt räcke, varigenom det blev

svårt för de rörelsehindrade att komma upp till lokalen. Jag behöver kanske inte nämna att systembolaget i staden låg så till, att det bara var raka spåret från gatan in i affären. Det behövs en bättre genomtänkt planering från våra arkitekters sida i fortsättningen. Utbildningen har härvidlag en stor uppgift att fylla. Det må vara svårt att lära de gamla nya former, men arkitektutbildningen vid våra högskolor bör ta upp dessa problem.

I detta sammanhang kanske jag också skall tillägga att även socionomutbildningen lämnar en del övrigt att önska. Man får lära sig socialvård i övrigt, men vanförevård har man inte mycket undervisning om.

Antalet handikappade människor i vårt land blir dessvärre inte mindre, utan i stället tenderar det att öka för varje år. Man har lyckats bemästra polio och tbc, två stora folksjukdomar förr, men i stället har man fått trafikolycksfallen, som stiger för varje år som går. Vi räknar med att ungefär 20 000 människor årligen skadas i trafiken i vårt land. Av dessa blir 4 000 invaliderade, därav 1 000 svårt handikappade.

En allt kraftigare satsning från samhällets sida för att råda bot mot olyckorna måste ske. Här kan vi alla bidra. Det behövs mera forskning på området. Trots de kraftigt ökade anslagen är jag rädd för att vad som satsas fortfarande är otillräckligt.

Vi har i dag dessvärre ingen översikt över hur det går för trafikens offer. De Vanföras riksförbund har beslutat att i samråd med sociologiska institutionen vid Uppsala universitet göra en undersökning i detta ämne, som skall omfatta de skadades status i ekonomiskt och familjehänseende för olycksfallens offer m. m., innan olyckan inträffade och hur förhållandena blivit därefter. Jag är rädd för att det blir ganska skrämmande ting som kan komma fram, men det är nödvändigt att göra en sådan undersökning för att få ett bättre grepp om detta mycket allvarliga problem.

Vad man vet om trafikolycksfallens offer är att de som lever på gamla livräntor från 1930-talet har det mycket svårt.

Statsverkspropositionen m. m.

Den begäran om uppräknig av dessa gamla livräntor som försäkringsinspektionen gjort hos regeringen hoppas jag skall vinna bifall. Det är helt enkelt nödvändigt att så sker.

Låt mig till sist, herr talman, ta upp en annan samhällsfråga — lokaliseringspolitiken. Vi väntar på lokaliseringsutredningens betänkande. Vi vet alla, att kommunerna i dag kämpar ganska hårt om nya industrier och nya arbetstillfällen. Det är naturligt att varje kommun vill göra sitt bästa för att skaffa sysselsättningsobjekt till sina orter, men det får inte bli en köpslagan mellan kommunerna, som man sett prov på under den senaste tiden. Jag tänker då bl. a. på den dragkamp som ägt rum mellan några småländska städer om SJ:s distriktskontor och försvarets televerkstad. Placeringen av de statliga företagen får inte vara beroende av om den ena landsdelen har bättre förbindelser med utredningsmän än andra. Placeringen skall avgöras på sakliga grunder och inte färgas av lokalintressen. Man har rätt att kräva, att de utredningar som företas av våra verk bedrivs så, att man tar de erforderliga kontakterna med alla ifrågasvarande orter och inte nöjer sig med att ensidigt kontakta bara en ort, som sedan får utredningens förord. Då är det inte längre fråga om objektivitet utan om förtutfattade meningar. Det brukar inte vara vanligt att sådant sker inom vårt utredningsväsen, där objektiviteten brukar sättas främst. Jag hoppas att det slutliga ställningstagandet skall ske på helt sakliga grunder.

I likhet med gårdagens talare ber jag till sist, herr talman, att få yrka remiss till vederbörliga utskott av årets statsverksproposition.

Herr STEFANSON (fp):

Herr talman! Får jag först säga några ord om en fråga, som många talare före mig berört i remissdebatten i denna kammar, nämligen investeringsfonderna. Det har sagts många välvilliga ord om dessa fonder. Man har betygat, att de utgör ett utmärkt medel i den ekonomiska politiken i konjunkturutjämmande syfte.

De har även visat sig vara av stort värde för de företag, som kan använda dessa. Dessa företag har möjlighet att under goda år skattefritt avsätta vinstmedel för investeringar under år med nedåtvisande produktionskurva.

Från mina utgångspunkter sett är det emellertid ett stort fel behäftat med investeringsfonderna i deras nuvarande utformning liksom även med det förslag till ny lagstiftning på området, som nyligen framlagts av en utredning, nämligen att fondernas användningsområde är begränsat till aktiebolag och ekonomiska föreningar. Andra företagsformer, t. ex. enskilda firmor och handelsbolag, ställs utanför. Det innebär bl. a., att många företag inom hantverk och mindre industri inte kan utnyttja de fördelar, som investeringsfonderna ger. Det finns goda skäl för att bestämmelserna bör utvidgas till att även gälla sådana företag. Kraven på rationalisering och anpassning av såväl produktion som distribution till nya arbetsmetoder och nya avsättningsförhållanden ställer i dag inte minst de mindre företagen inom hantverk och industri inför svårbemästrade finansieringsproblem. Deras konkurrensförmåga får inte nedsättas genom att skattelagstiftningen ger dem mer begränsade möjligheter till självfinansiering än andra företagsformer.

I de mindre företagen är ofta ägarens eget arbete av relativt stor betydelse. Under en högkonjunktur måste han satsa hela sitt arbete i produktionen. Det blir under dessa tider inte mycket plats över för planering och förbättring av verkstaden eller rörelsen i övrigt. Under en lågkonjunktur med produktionsnedgång har han möjlighet att ägna mera tid åt sådana uppgifter. Då är det också av stor vikt att företagaren har möjlighet att från de goda åren överföra vinstmedel för investeringar till sådana perioder, då det finns tidsutrymme för omsorg och översyn av både produktion och distribution. Det förslag till nya bestämmelser på området som den förut omtalade kommittén lagt fram liksom de nuvarande bestämmelserna medger inte dessa möjligheter.

Statsverkspropositionen m. m.

De vidgade bestämmelser om investeringsfondernas användning för lagerökning under konjunkturedgång som det nya förslaget medger är även av stor betydelse för mindre och medelstora företag. Det finns säkerligen många enskilda industriidkare och hantverkare som har behov av att genom lagerökning eller genom lagerminskning utjämna produktionsvolymen mellan år med sämre och år med bättre försäljningsresultat, och då bör investeringsfonderna ge även dessa företagare möjlighet att hålla en jämn sysselsättning och under dåliga år kunna behålla arbetskraft, som ofta utbildats i företaget för speciellt kvalificerade arbetsuppgifter.

Jag tror att man underskattar de mindre företagens betydelse för vårt arbetsliv om man utgår ifrån att en stimulans av deras verksamhet inte skall ha någon betydelse ur konjunkturpolitisk synpunkt. Jag vill emellertid framhålla att de mindre och medelstora företag som drives som enskild firma eller handelsbolag gör en betydande produktionsinsats. Det är min förhoppning att departementschefen, när han lägger fram en proposition om ny lagstiftning beträffande investeringsfonderna, tar hänsyn till dessa synpunkter och dessa önskemål.

För vårt lands ekonomiska utveckling är det av stor betydelse att den yrkeskicklighet, som utmärker svenskt arbetsliv och som ligger till grund för vår kvalitetsproduktion, bibehålles och utvecklas. Det gäller såväl våra exportnäringar som de yrken och företag, som har sin avsättning på hemmamarknaden. Det gäller såväl stora som små företag. Yrkesutbildningens betydelse framhölls av den senaste långtidsutredningen i dess förra året avgivna betänkande. Långtidsutredningen framhöll, att det är alldeles uppenbart att en utbyggnad av utbildningsväsendet är en av de allra viktigaste sidorna av samhällsutvecklingen, och säger bl. a., att man bör undersöka om det inte främst i fråga om yrkesskolorna är möjligt att gå fram i en snabbare takt än de angivna programmen nu medger. Med hänsyn till vad långtidsut-

redningen har sagt och med hänsyn till den stora betydelse som yrkesutbildningen har för vårt ekonomiska liv måste man beklaga att årets statsverksproposition i så ringa utsträckning föreslår vidgade ekonomiska resurser för yrkesutbildningens utbyggnad och utveckling.

Vad först kungl. överstyrelsens för yrkesutbildning behov av nya tjänster beträffar bör framhållas, att yrkesöverstyrelsens personalresurser under en lång följd av år varit otillräckliga och på intet sätt motsvarar den starka expansion, som yrkesskolväsendet genomgått under de senaste decennierna. Man kan utan tvekan påstå, att överstyrelsen därigenom varit mycket hämmad i sitt arbete. Den uppräknig, som departementschefen i år föreslår av löneanslaget, siktar i huvudsak till att förstärka överstyrelsens organisation vad det gäller fackgymnasierna och den tillsammans med arbetsmarknadsstyrelsen bedrivna omskolningsverksamheten, under det att hela verkstads- och yrkesskolväsendet blir utan förstärkning.

Det synes mig lika angeläget, att den reguljära praktiska yrkesutbildningen visas samma omsorg och intresse som omskolningsverksamheten och den högre teoretiska utbildningen. Man bör, anser jag, när det gäller ungdomens praktiska utbildning, i första hand slå vakt om och satsa på det ordinarie yrkesutbildningsväsendet, både det som bedrivs inom yrkesskolorna och i näringslivet. Den ger ungdomen de bästa grunderna för den framtida yrkesutövningen och den största förutsättningen för ett lönsamt förvärvsarbete. En person med en god grundutbildning i yrkesarbete har även lättare att skola om och ställa om till ett nytt yrke, om konjunkturförändringar och lokala sysselsättningskriser så skulle erfordra. Att satsa på den under yrkesöverstyrelsen bedrivna praktiska yrkesundervisningen är att stärka vårt lands beredskap mot struktur- och konjunkturförändringar. Med det sagda vill jag inte ifrågasätta värdet av den av yrkesöverstyrelsen och arbetsmarknadsstyrelsen bedrivna omskolningsverksamheten. Den är,

Statsverkspropositionen m. m.

anser jag, ett nödvändigt medel i den rörlighetsbefrämjande politik, som arbetsmarknadsstyrelsen bedriver för att mildra sysselsättningskriser och överbrygga verkningarna av geografiska och branschstrukturella förskjutningar i näringslivet. Den kan även vara ett bra medel i en aktivare lokaliseringspolitik.

Statsrådet motiverar sin restriktivitet när det gäller tillsättandet av tjänster vid överstyrelsen för yrkesutbildning och även skolöverstyrelsen med det förhållandet, att frågan om skolväsendets centrala ledning snart skall avgöras och att bedömningen om personalförstärkningen i de båda verken bör anstå tills denna fråga är löst. Jag har en viss förståelse för departementschefens ståndpunkt, men jag vill ändå framhålla att de nya tjänster, som yrkesöverstyrelsen föreslagit, rymmes inom den personalstat, som 1955 års sakkunniga för yrkesutbildningens centrala ledning föreslagit för det nya skolverket. Jag vill dock uttrycka en förhoppning om att yrkesutbildningsväsendet i den nya organisationen får en personalstat, som bättre än vad som varit fallet under de senaste åren motsvarar behovet, så att inte utvecklingen på detta viktiga område hämmas av underdimensionerade personella resurser. I detta sammanhang vill jag, herr talman, framhålla det goda samarbete, som inom yrkesutbildningsväsendet råder mellan den för utbildningen ansvariga centrala myndigheten och näringslivet. I den nuvarande yrkesöverstyrelsen har olika grenar av vårt närings- och arbetsliv haft en god representation, och detta har medgivit en öppen och fruktbar diskussion om yrkesutbildningens utformning och omfattning. Det har säkerligen varit en av förutsättningarna för den snabba utbyggnad som yrkesutbildningen genomgått under de senaste decennierna. Den växelverkan mellan pedagogiska och administrativa synpunkter och erfarenhet från olika områden av arbetslivet, som förekommit i yrkesöverstyrelsen, har säkerligen varit en värdefull tillgång för yrkesutbildningsväsendet.

När denna riksdag om några månader går att ompröva den centrala ledningen för vårt undervisnings- och utbildningsväsende, är det av utomordentlig betydelse för yrkesutbildningen i vårt land, att det nya skolverket får en konstruktion som även i framtiden möjliggör ett lika gott samarbete mellan skola och näringsliv.

I det förslag till ett nytt skolverk, som framlagts i betänkandet Skolväsendets centrala ledning, har arbetsmarknadens och näringslivets representation i skolverkets styrelse väsentligt försämrats jämfört med dess representation i yrkesöverstyrelsen. I det nya skolverkets styrelse skall inte någon lekmanrepresentation för speciella undervisnings- eller utbildningsintressen förekomma, och således mister även arbetsmarknadens och näringslivets organisationer det välgörande inflytande och medansvar över yrkesutbildningens centrala ledning som hittills funnits.

Visserligen vill man genom inrättandet av en rådgivande nämnd, uppdelad på delegationer för olika näringslivssektorer, tillföra skolverket näringslivets medverkan, men denna konstruktion utgör ju inte en fullvärdig ersättning för det samarbete mellan näringsliv och skola som funnits i kungl. överstyrelsen för yrkesutbildning. I sina remissvar över förslaget till nytt skolverk har såväl yrkesöverstyrelsen som flera stora organisationer inom arbetsmarknaden och näringslivet framhållit detta. Såväl yrkesöverstyrelsen som LO, Arbetsgivarföreningen, Industriförbundet och Sveriges hantverks- och industriorganisation har tillstyrkt förslaget om ett gemensamt skolverk under den förutsättningen att näringslivets och arbetsmarknadens nuvarande inflytande över yrkesutbildningens centrala ledning bibehålles.

Den starka tekniska utvecklingen innebär en successiv förändring av arbetsmetoderna inom alla områden av arbetslivet och kräver även en snabb anpassning av yrkesutbildningen i alla dess former. Det är ett starkt motiv för ett utvidgat samarbete mellan skola och

Statsverkspropositionen m. m.

näringsliv. Även utvecklingen inom det högre utbildningsväsendet med en utbyggnad av fackgymnasierna och med inrättandet av de nya fackskolorna har så nära anknytning till produktionslivet, att det framstår som angeläget att näringslivets och arbetsmarknadens synpunkter i dessa frågor får göra sig gällande på högsta nivå.

Jag tror även att det är förmånligt inte endast för yrkesskoleväsendet utan även för den allmänna skolan, som skall förbereda för inträde i yrkesutbildningen eller arbetslivet, att näringslivet och arbetsmarknaden får medinflytande och medansvar i skolväsendets centrala ledning.

Ett annat förbehåll som från kungl. överstyrelsen för yrkesutbildning och ovannämnda organisationers sida gjorts för tillstyrkande av ett gemensamt skolverk är att den föreslagna uppdelningen på tre sektorer, varav en för yrkesutbildningsväsendet, godtages, och att yrkesutbildningssektorn får i princip samma organisation som den nuvarande inom kungl. överstyrelsen för yrkesutbildning med en uppdelning på fackbyråer för olika områden av arbetslivet, t. ex. en för hantverk och industri, en för handel o. s. v.

Från den tid som yrkesöverstyrelsen verkat och därvid arbetat efter fackbyråprincipen, har erfarenheterna visat att denna organisationsform varit ägnad att skapa goda kontakter mellan skola och näringsliv. Dessa kontakter har utan tvekan medverkat till att yrkesutbildningens målsättning liksom dess arbetsformer snabbt kunnat följa utvecklingen inom näringslivet och anpassa utbildningsplaner och undervisningsmetoder till de nya krav som arbetskraften ställs inför.

Jag vill uttala en varm förhoppning om att chefen för ecklesiastikdepartementet vid utarbetandet av de förslag till nytt skolverk, som kommer att föreläggas denna riksdag, tar hänsyn till dessa önskemål, som såväl yrkesöverstyrelsen som nämnda organisationer framfört i sina remissvar.

Jag talade inledningsvis om den återhållsamhet som i statsverkspropositionen

visats yrkesöverstyrelsens verksamhetsområde. Får jag, herr talman, mycket kortfattat beröra ett par speciella punkter, som jag anser det vara angeläget att ge ökande ekonomiska resurser?

Det första området är den yrkespedagogiska reformverksamhet som kungl. överstyrelsen för yrkesutbildning bedriver. Jag har tidigare framhållit, hur nödvändigt det är att yrkesutbildningen ständigt anpassas efter näringslivets krav. Många yrken ändrar karaktär. I den dynamiska utveckling som näringslivet genomgår kommer nya yrken till med nya utbildningsbehov. För att utbildningen inom skilda områden skall bli till nytta för eleverna, är det nödvändigt att utbildningsplanerna ständigt förnyas och hållas väl i takt med utvecklingen inom arbetstekniken. Men även utbildningsmetodiken måste ägnas omsorg och successivt moderniseras.

Med tanke på de många utbildningsområden som kungl. överstyrelsen för yrkesutbildning har att betjäna, områden med vitt skilda utbildningsmål och skilda krav på kunskaper och färdigheter, framstår den yrkespedagogiska reformverksamheten inom kungl. överstyrelsen för yrkesutbildning som ett oerhört stort arbetsfält. För att denna verksamhet skall ge önskat resultat är det nödvändigt att den tillföres erforderliga ekonomiska resurser. Det behövs ökade anslag för bl. a. framställning av arbetsinstruktioner, handledningar och läroböcker på yrkesutbildningens område. För att kunna utnyttja modern undervisningsmetodik krävs ökad tillgång till audiovisuella hjälpmedel. Filmer och bildband för olika yrkesområden behöver åstadkommas i samband mellan yrkesöverstyrelsen och näringslivet. Kungl. överstyrelsens för yrkesutbildning yrkespedagogiska bibliotek behöver utvidgas och det behövs ökad yrkespedagogisk forskning för att effektivisera utbildningen och anpassa utbildningsmetodiken efter kursernas målsättning.

I sina petita till årets riksdag har yrkesöverstyrelsen äskat en ökning av anslaget för yrkespedagogisk reformverksamhet med 200 000 kronor från 250 000

Statsverkspropositionen m. m.

till 450 000 kronor. Departementschefen har medgivit en ökning med 50 000 kronor för översyn av läroboksbeståndet vid de tekniska gymnasierna. Det är säkerligen ett angeläget behov som därmed tillgodoses, men minst lika angeläget är behovet av vidgade insatser på andra utbildningsområden.

Det allmänna skolväsendet har i årets statsverksproposition fått en betydande förstärkning av sina resurser för pedagogiskt utvecklingsarbete, vilket naturligtvis är fullt motiverat för att målsättningen i den nya grundskolan skall kunna realiseras, men man bör komma ihåg att yrkesutbildningens anpassning till de nya förutsättningar som grundskolan ger även skärper behovet av ökade insatser inom yrkesskoleväsendet när det gäller yrkespedagogiskt reformarbete. Även mot den bakgrunden framstår yrkesöverstyrelsens önskemål som blygsamma och fullt acceptabla.

Jag har många gånger tidigare, herr talman, i denna kammare framhållit fördelarna av att man inom yrkesutbildningen satsar på ett samarbete mellan det allmänna och näringslivet. De utbildningsformer som bedrivs inom näringslivet med statligt stöd är som bekant företagsskolor, inbyggda verkstadsskolor och näringsutbildning hos hantverksmästare.

Det är obestridligt att denna systematiska yrkesutbildning som sker inom näringslivet är ekonomiskt fördelaktig för samhället. Samhällets årskostnader för en elev är betydligt mindre än i en yrkesskola. Samhället befrias dessutom från betydande kapitalinvesteringar i nya elevplatser. Utbildningen är av god kvalitet, dess innehåll är aktuellt och anpassat efter modern arbetsteknik. Den anpassar sig även efter det aktuella behovet av arbetskraft inom respektive företag och yrken. I många branscher är elevbehovet för litet för att bilda underlag för kommunala yrkesskolor eller centrala verkstadsskolor. För dessa utgör den inbyggda verkstadsskolan och lärlingsutbildningen hos hantverksmästare bra alternativ. Över huvud taget utgör dessa utbildningsformer ett utmärkt kom-

plement till kommunernas och landstingens yrkesskolor.

Det är angeläget, anser jag, att statens bidrag till näringslivets medverkan i ungdomens yrkesutbildning avpassas så, att det stimulerar till ökade insatser. I varje fall bör bidragens storlek följa penningvärdeförändringen och de förändrade kostnader som företaget har för utbildningen — annars sker ju en urholkning av realvärdet av statens stöd.

I sina petita föreslår yrkesöverstyrelsen en uppräknings av bidraget till ovan nämnda utbildningsformer med 25 procent. Motivet härför är att anslaget, som är avsett för lärarlöner, utgått med oförändrat belopp sedan 1958 vad det gäller inbyggda verkstadsskolor och företagskolor och att den föreslagna ökningen skulle motsvara löneutvecklingen sedan det året.

Förslaget om en samtidig höjning av bidraget till lärlingsutbildningen hos hantverksmästare motiveras av att det nuvarande bidraget är beräknat efter och likställt med bidraget till inbyggda verkstadsskolor. Den höjning av mästarbidragen som skedde för tre år sedan innebär endast en anpassning av detsamma till bidraget till inbyggda skolor. Då detta nu föreslås ökat med 25 procent, är det fullt motiverat att även mästarbidraget får samma höjning.

Departementschefen har inte biträtt denna uppräknings av bidragen som överstyrelsen föreslagit. Jag vill med anledning därav än en gång betona att jag anser det vara nödvändigt att statens stöd till näringslivets utbildningsverksamhet följer kostnadsutvecklingen. Det är inte mer än rimligt att statsbidragen uppräknas så att de behåller sitt realvärde.

Får jag sedan, herr talman, till sist anföra några synpunkter på den behandling som statens hantverksinstitut fått i årets statsverksproposition. Även institutets verksamhet siktar till att höja yrkesskickligheten inom näringslivet och genom forskning och informationsverksamhet hålla företagen, speciellt inom hantverket och den mindre industrien, à jour med den tekniska utvecklingen.

Statsverkspropositionen m. m.

Att det råder ett starkt behov av denna verksamhet framgår av den starka expansion som den successivt har genomgått. Det är många faktorer som drivit på denna expansion. Nya arbetsmetoder och nya material har framtvingat ett starkt behov av specialkurser inom de yrkesområden institutet har att betjäna. Nya yrkesgrenar har kommit till och tagits upp på kursprogrammet. Låt mig som exempel nämna TV- och radio-branschen, som begagnar institutets tjänster för sin utbildnings- och fortbildningsverksamhet. Hantverkets och den mindre industriens behov av rådgivning i rationaliseringsfrågor har ökat och blivit alltmer framträdande.

Den strukturförändring som många branscher genomgår griper ofta in i de mindre företagens arbetsförhållanden och ställer, även den, anspråk på institutets medverkan med kurser och information för att underlätta en nödvändig omställningsprocess.

Institutet måste alltid sträva efter att hålla sin kurs- och informationsverksamhet aktuell och i god takt med utvecklingen. Det måste vara väl vaket för de förändringar som sker inom näringslivet. Ett tecken på denna strävan är även att styrelsen för institutet föreslagit att institutets namn skall ändras till statens institut för hantverk och industri. Det har skett i medvetande om att gränsen mellan industri och hantverk alltmer suddats ut. Även de hantverksyrken som är inställda på reparation och service anpassar sina arbetsmetoder till modern teknik. Departementschefen har följt styrelsens förslag och föreslår riksdagen detta nya namn för institutet. Ett villkor för att den expanderande kurs-, forsknings- och informationsverksamheten skall kunna följa med utvecklingen är emellertid att institutet får tillräckliga ekonomiska medel till sitt förfogande. Detta gäller såväl medel för anskaffning av maskiner och inventarier som institutets personella resurser för dess administration och för dess kurs- och informationsverksamhet.

Med en viss tillfredsställelse kan i år konstateras, att departementschefen fö-

reslår en betydlig ökning av anslaget för utrustning och inredning. Visserligen har den av institutstyrelsen äskade ökningen med 350 000 kronor inte kunnat bifallas. Anslagshöjningen stannar enligt förslaget i tolfte huvudtiteln vid 150 000 kronor. Det betyder att den anskaffningsplan som av institutstyrelsen framlades i november 1961 och som slutade på 2 miljoner kronor inte kan realiserars i den takt som styrelsen avser. I stället för tre år får den planerade upp rustningen slås ut på fyra eller fem år, men den av departementschefen föreslagna uppräknningen utgör för kommande verksamhetsår ett värdefullt tillskott för att avhjälpa de värsta bristerna.

En sak som emellertid inger allvarliga betänkligheter är att departementschefen föreslår en alltför blygsam ökning av bidraget till institutets kursverksamhet. Den i statsverkspropositionen upptagna höjningen med 50 000 kronor motsvarar nätt och jämnt den automatiska höjningen av löne- och pensionskostnader. Den ger inget utrymme för bidragets anpassning till den mycket starka expansion som kursverksamheten undergått på skilda områden och som jag tidigare talat om.

Ifrågavarande bidrag till kursverksamheten är avsett att täckas av kostnaderna för institutets kurs-, informations- och forskningsverksamhet. Medel utöver statsbidraget erhålles genom kursavgifter och anslag från näringsorganisationer. Institutets relativa andel i kostnadstäckningen har emellertid successivt avtagit. Från att bidraget under budgetåret 1953/54 svarade för 31 procent — av kostnadstäckningen — har dess relativa andel sjunkit till 23,5 procent för 1957/58 och till endast 15 procent för budgetåret 1961/62.

Institutets styrelse anser att kursavgifterna är så höga, att någon väsentlig inkomstförbättring genom en ökning av desamma ej kan komma i fråga. Det är risk för att institutet i framtiden kommer att få stora svårigheter att fullgöra sina viktiga arbetsuppgifter, därest inte anslaget justeras uppåt.

Herr talman! Med det sagda har jag

Statsverkspropositionen m. m.

velat lämna några synpunkter på de speciella frågor som i yrkesutbildningshänseende berör hantverket och den mindre industrien, och jag hoppas på hänsynstaganade till dessa synpunkter vid behandlingen av de huvudtitlar i statsverkspropositionen som berörs därav.

Herr NILSSON, YNGVE, (h):

Herr talman! I nionde huvudtiteln på sidan 2 står att läsa: »Det torde inte råda något tvivel om, att det system, som nu tillämpas för vår prispolitik på jordbrukets område, på ett betydelsefullt sätt har bidragit till att ge våra jordbrukare en internationellt sett relativt hög standard. Trots detta synes systemet enligt nu framkomna beräkningar inte helt kunna ge jordbruksföretagarna möjlighet att följa med i den allmänna inkomstutvecklingen.»

Herr talman! Detta uttalande tyder inte på någon ingående kännedom om jordbrukarnas ekonomiska förhållanden i dag. Säkerligen skulle den överväldigande majoriteten av landets jordbrukare med hänsyn till de ekonomiska resultaten vilja karakterisera de sista åren som besvikelsens år. Klyftan mellan verklighet och målsättning i fråga om den i jordbruket arbetande befolkningens levnadsvillkor har vidgats alltmer och ter sig i belysning av experternas siffror som nära nog oöverstiglig. Trots en producentprisnivå som snarast ligger högre än genomsnittet inom EEC och trots en ständig pågående effektivisering är jordbrukarens egen arbetsinkomst föga mer än hälften av industriarbetarens.

Hur har vi hamnat i detta läge? Allt kan inte skyllas på vädrets makter. Kan felet bero på jordbruksavtalet? Nej, säger experterna, rent tekniskt fungerar regelutlösningarna som beräknat. Men, herr talman, eftersom avtalets målsättning inte på långa vägar har uppfyllts, så är det uppenbart för den praktiske jordbrukaren att avtalet måste vara behäftat med stora brister. Den stora penningbristen och den ökade skuldsätt-

ningen bekräftar detta. Vad skall man då tro? Ingen vill väl ifrågasätta förhandlarnas objektivitet eller vilja att ge jordbruket rättvisa. För min del tror jag att förklaringen måste sökas däri att avtalet tar för litet hänsyn till kostnadssidan. Jag har tidigare i en interpellation framhållit att en felbedömning i för jordbruket oförmånlig riktning troligen ägt rum vid fastställandet av kostnadsindex eller världsmarknadsprisindex vid tidpunkten för avtalets ikraftträdande.

Jordbruket intar i jämförelse med andra näringar en föga avundsvärd ställning. Jordbruket skall nämligen genomföra sin effektivisering samtidigt som produktionsvolymen med hänsyn till avsättningssvårigheterna inte får stiga och för vissa produkter kanske rent av skäras ned. I ett expanderande företag kan fasta kostnader slås ut på en allt större volym. I jordbruket stiger de i stället, och dessa kostnader, som redan förut är mycket höga, skall läggas på en krympande volym.

Jag skulle tro att högkonjunkturen i vissa näringar på grund av den solidariska lönepolitik som råder mellan de olika löntagargrupperna drar upp lönekostnaderna över hela fältet. Denna strävan bottnar helt naturligt i ett kompensationsstänkande, föranlett av de ökade utgifterna för bl. a. levnadskostnader, omsättningsskatt, den kommunala beskattningen och de progressiva statliga skatterna. En sådan utveckling drabbar med stor tyngd en näring som befinner sig i en lågkonjunktur. Lantarbetarlönerna har stigit synnerligen kraftigt de senaste åren, och detta var nödvändigt för att trygga tillgången till arbetskraft. Och varför skulle inte dessa arbetare ha en hygglig arbetsinkomst?

Jordbruket får betala inte bara allmän lönestegring utan också en viss inhämtning av tidigare eftersläpning. Under det förflutna året har återverkningarna av de höjda lönerna direkt påverkat inkomstklyftan på två sätt: dels via kostnaderna och dels därigenom att jämförelsegruppens löner gått i höjden. Under sådana omständigheter hjälper

Statsverkspropositionen m. m.

det inte att effektivisering och rationalisering gjort betydande framsteg.

De ökade omkostnaderna har slagit igenom i form av högre varupriser på de flesta områden, och inflationen är sedan länge ett faktum. Detta bottnar ytterst i den förda ekonomiska politiken, som tillåtit våra kostnader att stiga i en omfattning som skapat svårigheter inte bara för jordbruket utan jämväl för vissa delar inom hantverk, handel och industri.

Det är väl ganska naturligt att om vi skall kunna driva en export och en ökad sådan, vilket vi ju alla hoppas på, får vi se till att vi kan konkurrera. Det är redan omvittnat att vi har ett betydligt högre kostnadsläge än de länder med vilka vi driver handel. Det visar sig nu att vi på olika områden har nått den gräns, där det inte längre går att försvara stigande kostnader genom att åberopa kvalitetsprodukter och en långt driven rationalisering.

När nu vissa delar av industrien har fått svårigheter med exporten så har finansministern i anslutning till statsverkspropositionen förklarat följande: »På längre sikt förefaller det ofrånkomligt, att utvecklingen av lönekostnader och av internationellt bestämda priser kommer att visa större överensstämmelse. Sådan kan exempelvis uppkomma därigenom att lönekostnadernas stegringstakt pressas ned till närheten av den årliga produktivitetsstegringen, i vilket fall fortsatt prisstabilitet inom den internationella handeln förefaller sannolik.»

Detta är naturligtvis alldeles riktigt. Det är bara det att då det gäller jordbruket har det gått alldeles för långt för att jordbruket självt skall kunna reda upp den situation som det utan egen förskyllan hamnat i. Vi har väl alla den uppfattningen att landets styresmän har skyldighet att se till, att näringslivet i vårt land kan utvecklas på sådant sätt att arbetet kan bedrivas utan alltför stora ekonomiska störningar.

När jordbrukets organisationer nu har begärt att få förhandla kring det upp-

komna läget, har de en enig jordbrukarkår bakom sig. Läget är oroväckande i stora delar av vårt land, kanske mer prekärt än många vill tro. Utgifterna stiger och skuldsättningen ökar i hög grad. Allt fler kreatursbesättningar går till försäljning. Detta är ytterst betänkligt, då de utgjort ett gott reservkapital i jordbrukarnas hand. Situationen är alltså allvarlig, ja, den är alldeles för allvarlig för att vissa skribenter i ovederhäftiga artiklar skall förgifta atmosfären mellan producenter och konsumenter, vilket hänt i vissa av stockholmstidningarna, bl. a. i Aftonbladet. Jag vill härom endast säga, att det var en välgörande deklaration som kom från herr Hernelius i går i detta sammanhang.

Slutligen vill jag framhålla, att jordbrukets försämrade inkomstläge inte bara är en intern fråga för jordbruket. Det samlade jordbruket är nämligen en stor konsument av olika handels- och industrivaror. Man beräknar att jordbruket under normala förhållanden investerar i maskiner över en miljon kronor om dagen. Jordbrukets kontanta utgifter enligt taxeringen för år 1960 utgjorde i runt tal 4,5 miljarder. Jag skulle tro att dessa siffror ger belägg för att jordbruket är en viktig konsument för industri, handel och serviceorgan. Jag vågar också påstå att stora delar av landets näringsliv skulle lida stor skada om jordbrukets köpkraft försvagas eller spolieras.

Herr talman! Landets jordbrukare frågar sig nu om vi är på väg in i en kris av liknande slag som den under 30-talet. Vi vet att massaindustrien har svårigheter och därmed skogsproduktionen över huvud taget. Skogsägarna har uppmanats att begränsa avverkningsarna, och stabiliteten kan inte förutses inom den närmaste tiden. Jag har med vad jag här anfört försökt att belysa jordbrukets problem. Sveriges jordbrukare ser med oro mot framtiden. Jag vill därför vädja till regeringen att vid kommande förhandlingar lösa den allvarliga situationen.

Statsverkspropositionen m. m.

Herr SVANSTRÖM (cp):

Herr talman! Avsikten med denna debatt är ju att riksdagen i samband med remitterandet av statsverkspropositionen till de olika utskotten skall ha en möjlighet att ge sin syn på regeringens sätt att handlägga olika politiska frågor, att mer eller mindre kritiskt granska hela förvaltningsapparaten och framför allt att nagelfara de förslag som förelägges beträffande det kommande budgetåret. I många sammanhang har det klagats över svårigheterna att på den korta tid som står till förfogande för oppositionspartierna och framför allt för de enskilda riksdagsmännen hinna ens flyktigt skumma igenom det ständigt sväljande aktstycke som den nådiga luntan numera utgör. Jag anser det synnerligen angeläget att en ändring härvidlag kommer till stånd. Det vore bättre att börja riksdagen omkring den 1 november, fördubbla tiden för fri motionsrätt och företa remissdebatten före jul. Sedan kunde riksdagsmännen efter att i remissen ha fritt och otvunget luftat sin statsmannaklokhet hemförlovas över helgerna och återvända med friska krafter till ett riksdagsarbete, som då i flesta fall kunde avslutas till den 1 juni.

Nu förstår jag att många menar att en sådan anordning inte går att åstadkomma, att traditionen kräver att det högtidliga öppnandet med ytterrockar och galoscher nere i salen måste ske i början av januari månad. Men i min relativt ofördärvade ungdomsyra menar jag, att det skulle gå för sig att både flytta tidpunkten och betydligt demokratisera även det högtidliga riksdagsöppnandet, så att det mera finge prägel av den lagstiftande församlingens högtid i samband med starten av det nya arbetsåret än en glänsande uppvisning av konungslig nåd och ynnest.

Efter denna en smula respektlösa och måhända inte alltför allvarligt menade inledning ville jag ge några den enkle riksdagsledamotens synpunkter på en del frågor.

För min del anser jag att försvarsfrågan och jordbruksfrågan borde ha sammankopplats. Det går helt enkelt

inte att framgångsrikt bevara det här landets neutralitet, om vi inte har ett livskraftigt, rikt differentierat och ekonomiskt starkt svenskt jordbruk. Jag inser utan större tvekan att vi i vårt land måste anvisa omkring en femtedel av hela statsbudgeten till försvarsändamål och är i det sammanhanget glad över att även den värnpliktiga personalen och i förekommande fall de värnpliktigas anhöriga föreslås få vissa ekonomiska förbättringar, vilka emellertid enligt min mening inte är helt tillfredsställande. Men jag anser det vara verksamhetsfrämmande, om icke Sverige liksom de flesta andra länder med egna försvarsansträngningar skulle se till att livsmedelsförsörjningen är tryggad ur beredskapssynpunkt.

Herr talman! Låt mig i det sammanhanget överrätta en blomma från Sveriges jordbrukare till denna kammars värderade talman herr Sundelin med ett enkelt och uppriktigt, från hjärtat kommande tack för att han vid riksdagsöppnandet vågade påpeka den oroande inkomstutvecklingen inom det svenska jordbruket!

Eftersom andra talare så utförligt har berört jordbruksfrågorna, skall jag icke vidare orda om desamma. Jag måste dock antyda, att man förgäves letar efter något tröstens ord i jordbruksministerns avsnitt av den nådiga luntan.

I fråga om kommunikationshuvudtiteln skulle man gärna önskat, att ytterligare medel kunnat anvisas för vägbyggnad och till säkerhetsanordningar vid järnvägs korsningar och i trafiken i övrigt. Alla är väl överens om att förbättrade vägar är välbehövliga både ur näringsekonomisk synpunkt och ur trafik-säkerhetssynpunkt.

Det tilltänkta förslaget om övergång till högertrafik anser jag först borde ha blivit föremål för en ny folkröstning. Jag kan inte som riksdagsman sätta mig över en så nyligen och så eftertryckligt uttalad folkmening. Mot detta uppreser sig min känsla för demokratin i ett fritt land. Därtill kommer att jag inte anser det vara styrkt, att vänstertrafiken ur trafik-säkerhetssyn-

punkt är sämre än högerkörningen. Skulle reformen likväl beslutas, bör den dels ställas längre på framtiden än vad som signalerats och dels bör kostnaden ej bäras av bilismen enbart.

Jag ser med stor ledsnad att mina och andras framstötter för ökad medelsanvisning till förebyggande av tandsjukdomar fortfarande ej till någon del villfarits i årets statsverksproposition. Likaså finner jag det egendomligt, att icke den av 1957 års folktandvårdssakkunniga föreslagna odontologiska forskningsanstalten ännu har tillskapats.

I den omfattande åttonde huvudtiteln gömmer sig bl. a. anslag till riksantikvarieämbetet, landsantikvarieorganisationen m. fl. institutioner under rubriken Arkiv, bibliotek, museer m. m. Däri konstaterar jag med tillfredsställelse, att departementschefen ämnar utreda frågan om landsmålsarkivens och ortsnamnsarkivets framtida ställning och organisation. Många hoppas säkerligen att utredningen skall resultera i ökat statligt stöd för denna ur hembygdsvårdande synpunkt angelägna uppgift.

Det ökade intresse för hembygden, dess historia och dess fornlämningar, som de senaste åren kunnat konstateras bland folk i alla läger, är enbart glädjande. Det kan vara lämpligt att någon del av den alltmer ökade fritiden ägnas åt att något lära känna gångna tiders förhållanden och dåtida människors sätt att leva och vara. Enligt min mening bör därvid inte minst det arbetande folkets historia uppmärksammas. I det fallet vill jag instämma i vad herr Torsten Andersson i går anförde beträffande en inventering av torp och ödegårdar och möjligheterna att i en eller annan form ställa dessa till förfogande för människor från städer och tätorter.

Däremot ställer jag mig mycket kritisk till de betydande prutningar som departementschefen företagit i, enligt min mening, berättigade önskemål om höjda anslag till landsantikvarieorganisationen, fornminnesinventeringen samt till vård och underhåll av fornlämningar och byggnadsminnesmärken. Vad gäller landsantikvarieorganisationen vet vi

Statsverkspropositionen m. m.

som arbetar ute i länen, att den verksamheten helt enkelt inte kan uppehållas utan betydande anslag från städer, kommuner och landsting. I Kalmar län har vi liksom på Gotland behov av ännu en antikvarie. Särskilt Öland och norra delen av Kalmar län — just min hembygd Tjust — är synnerligen rika på fornminnen. Den nuvarande organisationen räcker absolut inte till. Nog har vi råd att satsa litet mera av välfärds-samhällets resurser på här berörda ändamål. Människan lever icke av bröd allenast.

Till sist, herr talman, vill jag beröra ännu en fråga som ligger mig varmt om hjärtat: folkhögskolans ställning i dag och i framtiden.

Det råder oro och osäkerhet bland folkhögskolevänner runt om i landet. Ecklesiastikdepartementets chef talar om att skolformen skall visa, om den har en egen inneboende kraft. Under fjolårsdebatten här i kammaren talade ju vår vördade ålderspresident, herr Sandler, om för oss att han obetingat trodde på folkhögskolans framtid! Hos många kvarstår icke desto mindre oron. Folkhögskolan är sedan några år — trots att den beskrives som den friaste av alla skolor — drabbad av ett absolut betygsförbud. Detta har fört med sig en snärskog av mer eller mindre legaliserade vitsord om eleverna, alltifrån muntliga intryg av lärare och rektorer till på enskilt ansvar avlämnade skriftliga betyg från lärare i skilda ämnen. Likaså har på vissa håll fullständiga epidemier i form av enskilda betygsprov av folkhögskoleelever vid näraliggande realskolor utbrutit. Det sistnämnda förhållandet är väl om något ägnat att snedvrیدا undervisningen vid folkhögskolorna och gör att betygsjaktet i högsta grad införes. Den av mig och andra föreslagna *friheten* för folkhögskolor, som så beslutar, att till elever vilka önskar det och för inträde i skolor som kräver det få utfärda betyg i vanlig ordning är ett berättigat krav. Nu väntar man sig en hel del av den utredning om hithörande ting som just pågår hos skolöverstyrelsen.

Men utan ökat ekonomiskt stöd kan

Statsverkspropositionen m. m.

säkerligen inte ens den största inneboende kraft rädda skolformen åt framtiden. I det fallet uppvisar årets statsverksproposition en föga uppmuntrande katalog, där man bl. a. återfinner följande:

a) skolöverstyrelsens förslag om ökade driftsbidrag till folkhögskolorna genom ändrade och förbättrade bidragsgrunder avstyrkes;

b) skolöverstyrelsens begäran om statsbidrag till tre nya folkhögskolor skärs ned till att gälla en;

c) byggnadsanslaget föreslås bli oförändrat 2,5 miljoner mot av skolöverstyrelsen begärda 6 miljoner.

Inte ens med den välvilligaste av alla tolkningar som en snäll och beskedlig man som jag kan åstadkomma, kan jag finna något verkligt positivt intresse hos regeringen för folkhögskolan och dess framtid. Nog vore det väl märkvärdigt om inte den svenska riksdagen, där vi har så många nuvarande folkhögskolemän och ännu flera före detta folkhögskoleelever, kunde ta sig samman och för en gångs skulle bestämma var skåpet skall stå!

Visar det sig i framtiden att skolformen vid kommande fullt jämförligt ekonomiskt stöd från statens sida ej besitter den inneboende kraft som det talats om, så är det den gången lätt att minska antalet skolor.

I förvissning om att folkhögskolan verkligen har en framtid vill jag uttala förhoppningen, att den också skall få allt det ekonomiska stöd och all den övriga uppskattningsvis den är värd från den högste beskyddaren av kultur- och utbildningsverksamheten i det svenska samhället.

Herr ALEXANDERSON (fp):

Herr talman! I den till riksdagen avlämnade förteckningen över väntade propositioner finner man förslag om förlängning av hyresregleringslagen. Däremot söker man förgäves efter förslag till ändringar i den allmänna hyreslagen. Detta ger en antydning om att vad vi har att vänta är en mera rutinmässig

förlängning av den nu över 20-åriga krislagstiftningen på hyresområdet. De genom utredningar förberedda men hittills inte genomförda ändringarna i allmänna hyreslagen har nämligen sagts vara en förutsättning för en mer allmän avveckling av hyresregleringen.

Inför detta perspektiv kan det vara anledning att här framföra några reflexioner över vad denna gamla krislagstiftning i själva verket innebär.

Från början var hyresregleringslagen avsedd att i den krissituation, som uppstod under de första krigsåren, säkerställa en skälig hyresnivå och förhindra att hyresgäster blev berövade sin bostad utan vägande skäl. De förutsättningar som låg till grund för lagstiftningen är emellertid numera väsentligt ändrade, låt vara att själva bostadsbristen åtminstone på vissa orter kvarstår. Den allmänna hyresnivån hålls numera under kontroll genom de bostadspolitiska åtgärderna. Dessa fungerar i princip så att en viss hyresnivå satts som villkor för de statliga lån, vilka lämnas till förmånlig ränta. Då den helt övervägande delen av bostadsbeståndet numera utgöres av de statsbelånade husen, spelar den hyreskontroll som bara vilar på hyresregleringen en relativt underordnad roll för den allmänna hyresnivån; men hyresregleringen leder till resultat som ur principiella synpunkter ter sig föga tillfredsställande. I fråga om hus, byggda redan före hyresregleringslagens tillkomst 1942, är ju lagen så konstruerad att de hyror, som då gällde, får höjas endast med vad som motsvarar omkostnadsökningen. Inte ens penningvärdets fall beaktas. Fastighetsägarens netto skall i princip vara i kronor räknat oförändrat från tiden före 1942. Nu är ju allt mänskligt ofullkomligt, så även hyresregleringslagen, men man kan väl anta att chansen är ungefär lika stor för att nettot blir större som för att det blir mindre än vad lagen syftar till. Hur som helst — ur hyresgästens synpunkt är lagens verkningar i många fall synnerligen gynnsamma, särskilt med hänsyn till den starka penningvärdeförsämringen.

Vad som i detta sammanhang ter sig

Statsverkspropositionen m. m.

särskilt anmärkningsvärt är emellertid att man genom denna konstruktion av hyresregleringen, som från början var avsedd att tillämpas endast en kortare tid, helt har avstått från att tillse att hyrorna för olika bostäder blir avvägda i förhållande till dessas beskaffenhet och attraktivitet, eller med andra ord på liknande sätt som sker vid en fri hyresmarknad.

Resultatet har, som närmare klarlagts i olika utredningar, blivit att de äldre bostäderna i många fall betingar kanske blott hälften mot lika stora senare byggda bostäder, trots att skillnaden i modernitet i många fall helt uppvägs av ett förmånligare läge på orten. I realiteten innebär detta att en viss grupp slumpvis utvalda medborgare genom lagstiftningen tillförsäkras stora ekonomiska förmåner, som löper år efter år och inte är motiverade av annat än att vederbörande sedan gammalt hyrt eller senare kommit över en sådan äldre lägenhet. Bostadssubventioner kan vara motiverade, men de måste då fördelas efter grunder som allmänt kan godtas. De konsekvenser av hyresregleringen som jag pekat på strider betänkligt mot den rättvisepincip som vi i all lagstiftning, både på det sociala området och på andra områden, är så angelägna att upprätthålla. Vad jag sagt gäller i första hand de hus som byggts före 1942, men liknande förhållanden, fastän i mindre utpräglad grad, gäller även de hus som byggts under följande år innan bostadskostnaderna stegrats alltför mycket.

I första hand har jag här lagt rättvisesynpunkter på frågan, men man bör inte glömma att splittringen av hyresnivån också har biverkningar som är ägnade att konservera bostadsbristen. Den som innehar en äldre billig lägenhet vill inte gärna lämna den, även om han inte behöver så stor lägenhet. Ja, han låter den kanske till och med stå obebodd för eventuellt framtida behov. Att en anpassning av hyresnivån för det äldre beståndet efter marknadsmässiga principer skulle medföra en ökning av utbudet på hyresmarknaden är väl obe-

stridligt. Det är bara omfattningen av den här ökningen som det kan råda delade meningar om.

Man frågar sig då: Varför har detta fått fortgå så länge att resultatet har blivit det nämnda? Att hyresgästernas organisationer med all makt sökt förhåla avvecklingen av denna krislagstiftning är kanske naturligt, då den innebär avsevärda fördelar såväl för organisationerna själva som för en del av deras medlemmar, men såsom i högsta grad part i målet borde de väl inte få bestämma ensamma i denna fråga. En tankegång som väl spelat en avsevärd roll härvidlag är den att en höjning av hyrorna i de äldre husen till marknadsnivå skulle tillföra ägarna en oförtjänt värdestegring. Men även om det kan vara rimligt att på något sätt beskära de vinster som skulle uppstå, särskilt genom att lånen återbetalas i en sämre valuta, är denna fråga inte av en sådan vikt att den bör få förhindra eller fördröja återställandet av en fungerande bostadsmarknad. Vinster av liknande slag har uppkommit för många andra grupper i samhället utan att det föranlett några särskilda åtgärder. Den nuvarande förhållandevis låga räntenivån bör vara en omständighet som kan underlätta effektivare åtgärder än som hittills presterats för avveckling av hyresregleringslagen, t. ex. en jämkning av grunderna för den s. k. generella hyreshöjningen. Jag vill emellertid här endast uttala den förhoppningen att det skall bli möjligt att inom en snar framtid överföra 1942 års hyresregleringslag till rättshistorien. Härigenom skulle man även ta ett stort steg mot den frihet att välja bostad efter egna önskemål, vars avsaknad för många torde kännas som den största bristen i vårt nuvarande samhälle.

Herr GORTON (h):

Herr talman! Jag kan inte underlåta att minnas min gamle lärare professor Thyréns ord när han på måndagsmorgnarna mönstrade studenternas glesnande skara och sade: Mina herrar! Jag ser här i dag många som är frånvarande.

Statsverkspropositionen m. m.

Men trots detta och trots att jag kanske kommer att räknas bland herr Bohemans »detaljister», så vill jag ta kammararens tid i anspråk några minuter för att tala om det som närmast ligger mig om hjärtat, nämligen sjöfartsnäringen och den därmed intimt sammanhängande varvsrörelsen.

Under den senaste tiden har det både talats och skrivits mycket om det vanskliga läge som varvsrörelsen befinner sig i, men ingenting har nämnts om roten till det onda, nämligen sjöfartsnäringens prekära läge. Att de 650 fartyg om cirka 4 650 000 bruttoton som vid årsskiftet låg upplagda i olika delar av världen tillsammans med varvens överkapacitet måste inverka på näringens lönsamhet är ju givet. Därtill kommer emellertid alla de hinder som möter den fria sjöfartsnäringen i form av statlig sjöfart, flaggdiskriminering av alla de slag. De västeuropeiska länderna har ännu så länge, officiellt i alla fall, anslutit sig till en liberal sjöfartspolitik. Att Sverige i detta avseende icke utgör något undantag framgår tydligt av den omständigheten att den svenska handelsflottans andel av transporten av den svenska exporten och importen fortsätter att sjunka. Medelprocenten av export- och importkvantiteterna med svenska fartyg utgjorde 1961 37,5 för att under de tre första kvartalen av 1962 utgöra 35,5 procent. Under tiden 1/1—1/10 1962 infördes endast 30 procent av den importerade oljekvantiteten till Sverige med svenska fartyg, och den mycket viktiga trafiken från Sovjet till Sverige, som växer varje år, gav endast utrymme för cirka 2 procent med svenska fartyg. Det är ju en utveckling som inte är så angenäm, ty att vi helt och hållet lägger vår sjöfart i händerna på främmande länder kan ju, om sjöfartskrisen fortsätter, inverka menligt på lönsamheten.

De svenska myndigheterna har alltid understrukit den svenska sjöfartsnäringens internationella karaktär och nödvändigheten av att den klarar sig själv. Att man samtidigt belastar den med allehanda pålagor, som inte finns i andra

länder, tycks vara ganska naturligt. En sådan påлага är det minst sagt oförståeliga förbudet mot utförsel av fartyg till utlandet för upphuggning. Bara för någon månad sedan avslög Kungl. Maj:t Sveriges redareförenings anhållan om förbudets upphävande — det gäller samtidigt som andra länder utbetalar premier till de redare som skrotar ner sina gamla båtar. Att en näring, som kämpar under svåra förhållanden, som till 70 procent hämtar sina inkomster i fart mellan främmande länder och som aldrig åtnjutit någon subvention och inte heller önskat det, skall tvingas subventionera en annan näring synes mig synnerligen orättvist. Jag kan nämnda vad detta beslut av myndigheterna kan föra med sig. Med nuvarande lagstiftning kan man begära att ett fartyg, som kanske i tio år har gått i trafik i fjärran östern och är moget för upphuggning, skall bringas över halva jorden för att huggas upp i Sverige. Jag uttrycker därför min förhoppning att Kungl. Maj:t tager detta sitt beslut under omprövning.

Inom ramen för OEEC och sedermera OECD — har de västeuropeiska sjöfartsländerna sökt motverka de flaggdiskriminerande åtgärderna från en rad stater, huvudsakligen utanför Europa. I en lång rad fall har gemensamma diplomatiska aktioner vidtagits för att avskaffa flaggdiskriminering eller förebygga införandet av planerade nya diskrimineringar. Även om man i några fall lyckats avskaffa redan införd flaggdiskriminering och i ganska många fall lyckats förebygga planer på ytterligare diskriminering, har dock strävandena från de västeuropeiska sjöfartsländernas sida icke förmått stoppa den ogynnsamma utvecklingen. År efter år har den internationella sjöfarten sålunda blivit insnärjd i allt fler diskriminerande regleringar. Sjöfartsländernas strävanden måste därför anses i stort sett ha misslyckats.

Anledningen till detta misslyckande är utan tvekan den att de västeuropeiska länderna i dessa strävanden saknat egentliga maktmedel. De diplomatiska aktionerna har närmast haft karaktären av övertalning, därvid man med goda

råd sökt visa olämpligheten av att in-skränka sjöfartens frihet.

Flaggdiskrimineringen har nu tagit sådana proportioner att man måste vidtaga mer effektiva åtgärder. Vårt land har intresse härav icke blott såsom sjöfarts-land. Det är därjämte ett intresse för Sverige med sin relativt stora export och import att det internationella transport-systemet till sjöss skall fungera på ett effektivt och billigt sätt. Detta är för övrigt ett intresse icke bara för vårt land utan också för övriga länder i Väst-europa.

I EEC har tillskapats ett organ som torde komma att på ett effektivt sätt kunna skydda medlemsstaternas intres-sen på sjöfartsområdet. Dessa möjlighe-ter ökar givetvis, därest ytterligare län-der såsom Storbritannien och de nor-diska länderna i en eller annan form knytes till EEC. I de handelsavtalsför-handlingar som EEC kommer att föra med flaggdiskriminerande länder, även-som med länder med statlig sjöfart, får man utomordentliga möjligheter att ef-fektivt se till det gemensamma intresset av en fri sjöfart. De flaggdiskrimineran-de utomeuropeiska länderna är praktiskt taget utan undantag så beroende av sin handel med Europa, att de icke utan för dem allvarliga konsekvenser skulle kun-na vidtaga åtgärder till skada för det i och för sig icke berättigade intresset från de europeiska ländernas sida av en fri sjöfart. Givetvis kommer även EEC-länderna att gemensamt försvara sina intressen mot de länder inom Europa som icke tillhör denna sammanslutning. En påminnelse om vad som kan vänta den svenska sjöfartsnäringen är de ten-denser som märkts inom flyget, där pla-ner på ett gemensamt flygbolag inom EEC, Air Union, tagit fast form, och vars ändamål är att utesluta vissa andra europeiska flygbolag från att taga upp passagerare vid mellanlandning på konti-nenten. Något motsvarande skulle t. ex. vara ett förbud för svenska fartyg att komplettera sina laster på kontinenten, vare sig det gällde utgående eller hemgå-ende resor.

Jag vill därför allvarligt rekomen-

Statsverkspropositionen m. m.

dera ett vidgat europeiskt samarbete på sjöfartsnäringens område, och i betrakt-tande av att den svenska handelsflottan till två tredjedelar sysselsättes mellan utrikes hamnar är det ett livsvillkor för denna flotta att vi deltagar i ett sådant samarbete.

I detta sammanhang skulle jag vilja uttrycka den förhoppningen att handels-ministern även i denna kammare ville redogöra för sin syn på läget visavi EEC.

Efter dessa ord om sjöfarten återkom-mer jag till varvsrörelsen. Enligt före-tagna undersökningar råder inom världens varvsindustri en hundraprocentig överkapacitet. Även om de olika länder-na och framför allt kommunerna främst ur sysselsättningssynpunkt önskar bibehålla varvsrörelsen i obeskuret skick, måste det vara uppenbart att en ratio-nalisering måste komma till stånd. Under sådana förhållanden kan det för en utomstående synas egendomligt att sta-ten engagerade sig i rekonstruktionen av Uddevallavarvet. Det måste vara hänsyn-en till varvets stora betydelse, inte blott för Uddevalla stad utan för hela Bohus-län, som inverkat på statsmakternas be-slut. Den omständigheten att staten hade den stora fördelen att som partner kun-na med sig förena ett erkänt privat fö-retag med mycket stort kunnande och mycket stor erfarenhet måste givetvis ha bidragit till rekonstruktionens ge-nomförande. Alla som har intresse av varvets fortlevnad måste hysa stor tack-samhet över denna räddningsaktion; in-te minst Uddevalla stad, som här lyck-ligen kommit ur ett engagemang som kunde ha blivit dyrbart för staden.

Jag kan vid detta tillfälle inte under-låta att uttrycka den förhoppningen att våra ibland överambitiösa kommuner noga tänker sig för innan de inkläder sig engagemang som är främmande för deras verksamhet. Staten kan ju inte alltid träda hjälpande emellan. Det är min förhoppning att samgåendet mellan Eriksbergs mekaniska verkstad och Uddevallavarvet på lång sikt skall verka i rationaliserande syfte. Någonting så-dant är absolut nödvändigt. Enligt min

Statsverkspropositionen m. m.

mening står vårt näringsliv inför svåra prövningar, men vi skall för den skull inte kasta yxan i sjön. Det gäller inte minst sjöfartsnäringen och den därmed intimt sammanhängande varvsrörelsen. Dagligen ser vi bevis på, utomlands och inom landet, hur samarbete etableras mellan verksamheter av skilda slag. I en nära framtid får vi säkert se ytterligare exempel på samgående, som blott för några år sedan skulle ha varit otänkbara. En sådan utveckling är kanske inte blott fördelaktig för vårt land utan helt enkelt nödvändig.

Herr JONASSON (cp):

Herr talman! Jag tänkte från början ta upp jordbrukarnas inkomsteftersläpning och deras kritiska situation. Nu har emellertid flera talare varit inne på den frågan. Jag skall i stället inskränka mig till att understryka att åtgärder för att förbättra jordbrukarnas inkomster måste vidtagas snarast, om Sverige inte skall riskera sin livsmedelsförsörjning. Detta är en angelägenhet för alla. Att nonchallera en för vår försörjning så viktig grupp är väl ändå inte värdigt ett land som vårt.

På skogens område är också situationen dyster. År 1950 hade man ett rot-netto på cirka 30 kronor i genomsnitt per kubikmeter. År 1960 var vi nere i 20 kronor, och därutöver får man ta i beaktande den kraftiga penningvärdeförsämring som skett.

Jag skall emellertid i stället för att diskutera jordbruket ta upp en annan fråga, allra helst som kommunikationsministern gör kammaren den åran.

Vid årsskiftet får vi alltid rapporter om befolkningstal och omflyttningen i våra församlingar och städer. Vi påminns om de stora förändringar som sker i vårt samhälle. Inom vissa fack frigörs arbetskraft, och inom vissa andra fack råder stor brist på sådan.

I Värmland har vi fått en befolkningsminskning under 1962. Denna minskning inger oro för hela denna landsändas framtid. Detsamma är förhållandet med Dalsland och säkerligen också med in-

tilliggande bygder. Industrien expanderar inte i önskvärd takt inom dessa områden.

Såsom också framhållits i debatten har vi för närvarande i vårt land en viss konjunkturdämpning och en viss arbetslöshet. Vad vore då mera nödvändigt, herr kommunikationsminister, än att försöka förverkliga byggandet av Vänerkanalen? Här borde regeringen snarast sätta in åtgärder. Sådana skulle på sikt vara nödvändiga och ekonomiskt bärande i högsta grad, om vi betänker vilken nytta kanalbygget skulle medföra för hela Vänerbäckenet och området däromkring. Det gäller hela det inre Västsverige. Handelsförbindelserna med yttrevärlden skulle bli betydligt bättre, och möjligheterna att bygga ut industrien skulle kunna öka. Mycken outnyttjad arbetskraft skulle få sysselsättning. En betydande produktionsökning skulle erhållas. Åtgärden vore säkert nyttig för hela vårt folk. Inom de ifrågavarande områdena har vi stora nationaltillgångar som skulle kunna tillvaratas. Jag skulle vid detta tillfälle vilja vädja till regeringen att påskynda utredningarna och snarast igångsätta byggandet av en ny Vänerkanal. Det skulle säkert vara en av de mest angelägna och mest ekonomiska åtgärder som vi kunde vidta för närvarande.

Herr JOHANSSON, KNUT, (s):

Herr talman! En fråga av mycket stor betydelse har i skilda delar av statsverkspropositionen ägnats utförlig uppmärksamhet. Jag syftar på sysselsättningspolitiken. Enligt finansplanen kommer sysselsättningspolitiken under 1963 framför allt att bestämmas av utvecklingen inom investeringsområdet, och för att motverka den väntade dämpningen i industriens investeringsvilja kommer de statliga investeringarna att öka. Bostadsbyggandet skall öka utöver de föreslagna 85 000 lägenheterna för kalenderåret 1963/64, om läget på arbetsmarknaden medger detta.

De i statsverkspropositionen skisserade garderingarna emot minskad sysselsättning skulle för byggnadsverksamheten i dess helhet betyda en sammanlagd

Statsverkspropositionen m. m.

investeringsökning av storleksordningen 7—8 procent, jämfört med 1962.

I och för sig innebär detta en god och effektiv sysselsättningsberedskap, men trots detta finns det ändå anledning till frågor och reflexioner. Är det helt realistiska bedömningar av utsikterna som presenteras i årets statsverksproposition? Har man vid dessa bedömningar undersökt huruvida nödvändiga resurser finns för en sådan ansvalld byggnadsverksamhet?

I första hand begränsar jag dessa reflexioner till två problem som måste skärskådas ingående. För det första: finns erforderlig mark för att realisera denna oerhört markkrävande byggnadsverksamhet? Och för det andra: finns det planerade och projekterade arbeten i tillräcklig omfattning? Det är åtskilligt som talar för att dagens läge i dessa två avseenden kan sammanfattas på följande sätt: risk föreligger för en kris i mark- och planeringsfrågorna.

För några dagar sedan publicerades en del siffror rörande bostadsbyggandet i Stockholm under 1962. Det framgick av dessa uppgifter att antalet inflyttningsklara lägenheter detta år blev sammanlagt 3 732 mot 4 124 år 1961. Det anfördes vidare att denna minskning berodde på brist på byggbar mark. De förhållanden som redovisas beträffande Stockholm är inte begränsade till denna stad. Vi möter här ett tätortproblem, som med tanke på befolkningsutvecklingen och den snabba omflyttningen från landsbygden till tätorterna egentligen är ett väsentligt samhällsproblem. Cirka 75 procent av befolkningen bor väl nu i tätorter, och i slutet av detta årtionde är det troligt att siffran kommer att bli ungefär 80 procent.

I snabb takt växer markbehovet för nya bostäder. Men även övriga områden är markkrävande. Utan att göra någon uppräkningslista av kända fakta skall jag bara erinra om att skolor och andra gemensamhetsanläggningar, handel och kommunikationer, parkeringsplatser och fritidsbebyggelse o. s. v. är områden i stark expansion.

Inför detta perspektiv ökar även bety-

delsen av markproblemet. Stigande efterfrågan medför hastigt stigande priser. Men inte nog med detta. Utbudet minskas. Marken är i övervägande del i privat ägo. Förhoppningen om ökad markvärdestegring gör markägarna ovilliga att sälja. Detta är inte något nytt. Det känner kammarens ledamöter till från egen erfarenhet, och jag vet heller inte hur många gånger detta har påpekats, men frågan är fortfarande olöst. Problemet växer, och för varje dag som går utan att någon åtgärd vidtas blir det dessutom mera komplicerat.

Statsmakterna är inte främmande för behovet av radikala förbättringar av markförsörjningen. Jag vill erinra om vad socialministern uttalade i 1962 års statsverksproposition, där han bl. a. yttrade: »Det är angeläget att kommunerna i god tid skaffar sig tillgång till tomtmark, som på skäliga villkor kan tillhandahållas för erforderlig bostadsproduktion.»

Inrikesministern som nu har ärvt denna uppgift säger i årets statsverksproposition: »Jag vill understryka att kommunernas insatser är av stor betydelse för en aktiv markpolitik. Inte minst viktigt är det att kommunerna i god tid förvärvar mark, som kan ställas till förfogande för ett bostadsbyggande av erforderlig omfattning.»

Ja, detta låter ju bra, och det är dessutom fullt riktigt. Men det räcker tyvärr inte med dessa deklamationer. Problemet är ju inte löst med att gång på gång slå fast nödvändigheten av kommunernas åtgärder och insatser. Staten måste engagera sig kraftigare i markfrågorna, inte minst genom ekonomiska åtgärder.

Det är bostadsstyrelsen som har utrett denna fråga. Den har bl. a. föreslagit att förskott på statliga bostadslån skulle beviljas. Detta skulle helt naturligt underlätta kommunernas kapitalanskaffning vid köp av mark för nyexploatering. Förslaget innebär vidare, att kommun skulle ges möjlighet erhålla statligt lån för täckande av viss del av kommunens tomtkostnad vid tomträttsupplåtelse.

Det är ju uppenbart att dessa förslag ingalunda löser det mycket stora finan-

Statsverkspropositionen m. m.

sieringsproblemet. Förslagen borde emellertid snabbt genomföras i avvaktan på att mer omfattande åtgärder vidtas. För att använda inrikesministerns egna ord är det inte minst viktigt att kommunerna i god tid förvärvar mark. Han kunde också ha tillagt: samt att staten medverkar till att skapa erforderliga förutsättningar för detta.

Tyvär har inrikesministern i statsverkspropositionen förklarat sig icke nu vara beredd att ta upp de framlagda förslagen till prövning. Det är med beklagande jag konstaterar detta liksom även att förslag till effektiva åtgärder i övrigt saknas. Eftersom inrikesministern nu är närvarande i kammaren, vill jag uttala den förhoppningen att herr statsrådet med beaktande av de starka och positiva synpunkter, som har anförts i statsverkspropositionen för behovet av ökat byggande, snarast möjligt tar upp förslagen till prövning i positiv riktning.

Den andra frågan jag något vill beröra gäller planeringen. Denna är i utomordentligt hög grad beroende av kommunernas dispositioner och resurser, och detta gäller inte bara för kommunernas egna investeringar utan också för en stor del av både statliga och enskilda investeringar. Avgörande för planeringen är ofta kommunernas möjligheter att disponera över den för nyexploatering och sanering behövliga tomtmarken. I detta avseende torde en avgjord försämring ha inträtt de senaste åren.

Det är ju så att kommunernas tidigare markreserver i allt större utsträckning har tagits i bruk utan att kommunerna samtidigt haft möjlighet att förnya reserven. Markprisernas stegring, de allt större anspråken på kommunala följdinvesteringar samt därmed den mycket långa projekteringstiden har medfört att kommunerna tvingats binda rätt stora kapitalbelopp för planering och bebyggelse. Detta har gjort att planeringen och projekteringen arbetar med mycket snäva tidsmarginaler. Möjligheterna att under nuvarande förhållanden vidga denna trånga sektor är

mycket små. Sammanlagt skulle jag vilja uttrycka det på det sättet, att dessa hinder utgör svårigheter för sysselsättningen — inte omedelbart, men den fulla sysselsättningen under vintern 1963 —1964 är utan överdrift i fara.

Planeringen av bostadsobjekt för igångsättning under tredje och fjärde kvartalet — man kanske också skulle kunna tillägga under andra kvartalet i år — är på många håll otillräcklig och inger uppenbara bekymmer. Jag vill som ytterligare belägg för detta hänvisa till vad som framkom inte minst vid länsarbets- och länsbostadsdirektörernas konferens för ett par veckor sedan. Det säges att endast under förutsättning av mycket aktiva planeringsinsatser kan man räkna med oförändrad sysselsättning i byggnadsverksamheten. Svårigheterna är ingalunda nya. De bristande planeringsresurserna har länge försvårat samhällsplaneringen, och här har också vid flera tillfällen tidigare krav ställts på åtgärder för att komma till rätta med dessa förhållanden. Det är emellertid med tillfredsställelse jag noterar finansministerns uttalande i finansplanen, där han säger: »Det är angeläget att planerings- och projekteringsarbetet på byggnadsområdet intensifieras inom såväl den statliga som kommunala och privata sektorn för att öka utrymmet för sysselsättningspolitiska åtgärder.»

Jag måste säga att denna positiva syn på problemet tyvärr inte kommit till uttryck när förslag till åtgärder för att handlägga och sköta dessa frågor behandlats. Byggnadsstyrelsen har bl. a. till uppgift att vara det centrala organet för planeringsfrågorna. Nuvarande bemanning på planbyrån — 21 tjänstemän — är orimligt låg. En utredning har redovisat vad som i första hand är ett minimum i fråga om förstärkning för att sköta dessa uppgifter och för att se till att de skötes i tid.

Kommunikationsministern har i statsverkspropositionen i likhet med ett stort antal remissinstanser ansett denna verksamhet vara av synnerligen stor betydelse och anslutit sig till utredningens

Statsverkspropositionen m. m.

riktlinjer. När man sedan kommer till de konkreta förslagen har statsrådet tyvärr stannat för en begränsning av personalförstärkningen. Den åtgärden är otillfredsställande och rimmar inte med den i övrigt positiva syn på planeringsfrågorna som kommit till uttryck i statsverkspropositionen i dess helhet.

Jag har med detta, herr talman, bara velat peka på några viktiga faktorer — åtgärder som snabbt måste viddas om förslagen i statsverkspropositionen skall leda fram till ett ökat byggande och en effektiv sysselsättningspolitik. Risker blir ju annars att man förlorar värdet av forskning och rationalisering inom byggnadsindustrin. Minskat byggande och arbetslöshet blir följderna. Den hyresbetalande allmänheten kommer med andra ord att i rätt betydande grad få vara med om att betala konjunkturpolitikens kostnader — en utveckling som jag utgår ifrån att riksdagen är ense om att på allt sätt söka motverka.

Herr OSVALD (fp):

Herr talman! Man har anledning att vara tacksam för mycket av det som föreslås i statsverkspropositionen under nionde huvudtiteln. Låt mig bara som exempel nämna ökningen av anslagen till undervisning och forskning inom jordbruk, trädgårdsbruk och skogsbruk liksom ökningen av bidragen till trädgårdsnäringsens rationalisering.

Det finns likväl allttjämt mycket som skulle kunna göras från statsmakternas sida för att ytterligare förbättra resultatet av jordbruksdriften. Jag syftar härvid främst på åtgärder för att förbättra åkerjordarnas kultur tillstånd genom bättre torrläggning och genom en förbättring av kalktillståndet. Det talas nu för tiden ofta och mycket om rationalisering, men rationaliseringen har under senare år i alltför hög grad inriktats på den s. k. yttre rationaliseringen, d. v. s. frågan om brukningsdelarnas storlek, medan åtgärder för att förbättra odlingsbetingelserna inte blivit tillräckligt beaktade eller i vissa fall helt försummade. Resultatet har också blivit att av-

kastningen per ytenhet från den svenska åkerjorden icke har ökat nämnvärt sedan tiden närmast före det andra världskriget, trots att det under denna tidrymd har ägt rum en mycket betydande ökning av konstgödsel förbrukningen — i fråga om kvävegödsel är förbrukningen nu ungefär fyra gånger större än den var vid slutet av 1930-talet.

Vad först jordarnas torrläggning beträffar skulle jag vilja framhålla att användningen av tunga maskiner, motorplogar, skördetröskor m. m. ökar kravet på jordarnas bärighet. Man måste därför numera ställa större krav på en omsorgsfull torrläggning än förr i tiden. Det är enligt min mening mycket beklagligt att samtidigt som denna förändring ägt rum har genom statsmakternas åtgöranden antalet lantbruksingenjörer minskat. Förr hade vi lantbruksingenjörer i varje län. Nu har vi bara nio. Under budgetåret 1961/62 disponerades för dikning, vattenavledning och dylikt endast 1,82 miljon kronor och för täckdikning 3,61 miljoner kronor. Enligt lantbruksstyrelsens mening vore det önskvärt att dikningsverksamheten ytterligare intensifierades på marker som kan antas under överskådlig tid nyttjas som jordbruksjord. Bl. a. på grund härav begär styrelsen att bidragsramen för den inre rationaliseringen skall vidgas. Detta önskemål har emellertid departementschefen inte velat tillmötesgå. I stället har han föreslagit en höjning av bidragsramen för storleksrationaliseringen. Med hänsyn till det starkt ökade behovet av vattenavledning och täckdikning vore det emellertid enligt min mening befogat att intensifiera denna verksamhet i betydligt raskare takt än vad lantbruksstyrelsen föreslagit. Säkerligen skulle de medel som anvisas för storleksrationaliseringen komma till större nytta, om de i stället användes för att förbättra kulturjordarnas torrläggning. Helt visst skulle stora summor kunna inbesparas på utgifterna för skördeskadebidrag, om jordarna bleve ordentligt dränerade.

I fråga om kulturjordarnas kalktillstånd är läget i dag ur flera synpunkter

Statsverkspropositionen m. m.

mycket allvarligt. En mycket stor del av den svenska åkerjorden innehåller inte kalk i tillräcklig mängd för en optimal utveckling av våra kulturväxter. Den kalkmängd som nu tillföres per år är inte på långt när tillräcklig ens för att ersätta de årliga förlusterna genom skördarna och uttvättningen genom nederbörden. Enligt en av hushållningssällskapen år 1953 publicerad utredning skulle det då för grundförbättring, d. v. s. grundkalkning, ha behövts 2,25 miljoner ton kalk och därutöver en årlig underhållskalkning av 560 000 ton. Vid den tidpunkten var den årliga förbrukningen endast omkring 180 000 ton. Tidigare hade den varit betydligt större. Utredningen medförde emellertid inte någon ökning av kalkförbrukningen, utan tvärtom fortsatte denna att minska, så att den nu är nere i omkring 80 000 ton per år. Anledningen är väl dels att statens anslag till grundkalkning upphörde år 1958, dels att statsmakterna understödde en intensiv propaganda mot kalkningen. Jordbrukarna torde härav ha bibragts den uppfattningen att kalkningen måhända ej var så nödvändig som jordbruksforskarna menade, då statsmakterna drog in anslaget och samtidigt understödde propaganda emot kalkning. Man kan då ej förtänka dem att de drog sig för en så pass kostnadskrävande åtgärd som denna.

En av hushållningssällskapen under senare år gjord utredning visar också att situationen nu är allvarligare än den var år 1953. Om vi verkligen vill att den svenska jorden skall ge mesta möjliga avkastning, måste vi se till att jordarnas kultur tillstånd blir sådant att kulturväxterna kan nå en optimal utveckling. Bland sådana åtgärder för den inre rationaliseringen, som främjas genom statsbidrag, måste vi då åter ta upp kalkningen. Ett statligt stöd för denna kan lämnas antingen i form av kalkfraktbidrag — sådana utbetalades under åren 1935/36—1947/48 — eller också såsom bidrag till grundkalkning — sådana utgick under åren 1948/49—1957/58.

Det kan inte råda någon tvekan om att den pågående försämringen av de svenska åkerjordarnas kalktillstånd är en av de viktigaste anledningarna till att avkastningen från den svenska jorden icke stigit nämnvärt trots en kraftig ökning av gödselanvändningen och en fortsatt förbättring av odlingsmaterialet.

En annan faktor som verkat i samma riktning är att bristen på spårämnen, d. v. s. näringsämnen av vilka det endast behövs mycket små mängder, börjar bli allt allvarligare, såsom nyligen företagna inventeringar i några Norrlandslän visat. Åtgärder i syfte att avhjälpa denna brist borde också inrymmas bland rationaliseringsåtgärderna.

Även om gödselanvändningen ökat kraftigt under senare tid, är den ingalunda så stor som den borde vara. Detta är också en av anledningarna till att Sverige i fråga om avkastning per ytenhet sackat efter i jämförelse med andra länder. Under åren närmast före andra världskriget låg Sverige i fråga om de flesta kulturväxter som odlas i många länder på fjärde plats, med Belgien, Nederländerna och Danmark före. Nu har vi åkt ned till nägonstans mellan tionde och femtonde plats. Anledningen härtill ligger i öppen dag: vi har inte tillräckligt intensivt arbetat på att öka avkastningen utan i stället inriktat oss på att storleksrationalisera, att minska åkerarealen, ja, till och med på att i en del fall hålla produktionen tillbaka.

Ett resultat av denna politik har också blivit att vi spritt missmod i vida jordbrukarkretsar, och det är sannerligen inte den rätta grundvalen för att åstadkomma ett ur ekonomisk synpunkt gynnsamt resultat. Säkerligen har vi här att söka en av anledningarna till att den s. k. inkomstklyftan ökat under senare år.

Men, invändes det, om vi ökar produktionen får vi ett överskott av livsmedel, som vi inte kan vinna lönande avsättning för genom export. Härtill är först och främst att säga att vi genom en viss omläggning av växtodlingen skulle kun-

Statsverkspropositionen m. m.

na producera vissa varor som vi nu importerar och därigenom undvika eller i varje fall minska överskottet.

Men även bortsett från denna möjlighet skulle jag vilja göra gällande att användningen, talet om överproduktion, grundar sig på att man anlägger ett alltför kortsiktigt perspektiv på problemet.

Redan vid slutet av detta årtusende kan jordens befolkning antas vara dubbelt så stor som i dag. Om alla dessa människor skall kunna få tillräckligt med föda och föda av tillräckligt god beskaffenhet, måste jordens totala livsmedelsproduktion år 2000 vara tre gånger så stor som den nuvarande. Situationen är som bekant redan nu den att mellan hälften och två tredjedelar av jordens befolkning inte har tillräckligt att äta. Det är, menar jag, under sådana omständigheter orimligt att tala om överproduktion. De överskott som finns i vissa länder kan komma till en förnuftig användning i många av de underutvecklade länderna.

För övrigt kommer även i vårt land folkmängden att öka så att vi, om vi vill vara självförsörjande, kommer att behöva en väsentligt större livsmedelsproduktion än den vi nu har.

Beträffande de nu föreliggande livsmedelsöverskotten — även våra egna — skulle jag vilja framhålla att dessa kan finna en god användning för att sätta i gång utvecklingsförloppen i många länder. Efter flera års förarbeten har det nu inom FAO utarbetats planer för ett projekt som fått namnet »Development through food», utveckling genom föda. Därvid hör inom detta projekt även de i internationellt sammanhang små överskotten från svensk jordbruk kunna komma till användning och sålunda icke behöva trycka den internationella marknaden.

Om vi ser vår jordbruksproduktion i det internationella sammanhanget, måste vi enligt min mening komma till följande slutsats: Vi bör snabbt rationalisera vårt jordbruk, inte bara i fråga om brukningsdelarnas storlek, mekanisering och ekonomisk planering m. m., utan också och framför allt genom att

höja våra jordars kulturtillstånd genom bättre torrläggning, kalkning, allsidig och riklig näringstillförsel, kamp mot sjukdomar, skadedjur, ogräs m. m., förädling av kulturväxtmaterialet o. s. v. Jag tror att det skulle vara välbetänkt om chefen för jordbruksdepartementet uppdroge åt en grupp forskare, t. ex. vid lantbrukshögskolan, att utforma ett program för statliga åtgärder i nu antytt syfte.

I anslutning till vad som nyss sagts om det framtida behovet av livsmedel skulle jag vilja ifrågasätta, om det inte vore befogat att de medel, som nu under punkt 95 i nionde huvudtiteln anvisas för skogsodling på sämre jordbruksmark i främsta rummet komme till användning som stöd till skogsodling på andra markslag. Det är, som skogsstyrelsen framhållit, »mycket betydande arealer som behöver sättas i stånd och där förutsättningen för krav härpå från det allmännas sida är att skogsägaren erhåller statsbidrag. I vissa landsdelar, särskilt Tornedalen, har starkt betonats nödvändigheten av att skogliga restaureringsarbeten snabbt kommer till utförande i betydligt ökad omfattning». Det finns visserligen ganska stora arealer odlad mark, som inte lämpar sig för jordbruk, det är jag fullt på det klara med, men mycket som nu betecknas som sämre jordbruksmark skulle måhända i en nära framtid och med relativt enkla medel kunna överföras till god betesmark.

Vi vet för närvarande ingenting om vilka priser skogens produkter kan komma att betinga i en avlägsen framtid, då nu planterade skogar blir mogna för avverkning och då kanske skogsproduktionen i tropikerna kommit i full gång. Ej heller vet vi om inte den odlade jorden kan komma att behövas i en nära framtid. Under sådana förhållanden skulle det vara riktigast att de under denna rubrik anvisade medlen i främsta rummet användes som stöd till skogsodling på andra marker än jordbruksmark. Jag skulle vilja uttala den förhoppningen att Kungl. Maj:t utnyttjar sin rätt att jämka fördelningen av be-

Statsverkspropositionen m. m.

loppen till olika ändamål under denna punkt i enlighet med här antydda riktlinjer.

Herr HOLMBERG (h):

Herr talman! Vi fick i går en mycket personligt färgad redogörelse för statsministerns besök i Frankrike. Jag skall inte så här dagen efter söka med ledning av den redogörelsen kommentera den utrikespolitiska eller internationella effekt som till äventyrs samtalen mellan general de Gaulle och statsministern kan ha haft. I själva verket var det inte den delen av statsministerns tal som mest intresserade. Det var i stället kombinationen av å ena sidan vad som i år anmälts i statsverkspropositionen om en utbyggnad av regeringens planeringsmöjligheter och å andra sidan den personliga beundran som man kunde utläsa av statsministerns anförande om den franska ekonomiska planeringen. Statsministern var märkbart imponerad av den franska plankommissionen och dess arbete och gladdes uppenbarligen också över att man i Frankrike kunde visa upp en betydligt större nationaliserad sektor av näringslivet än vad man hittills kan i Sverige.

Om jag förstår regeringen rätt, och det framgår även av statsverkspropositionen, är den också ganska stolt över vad som genomförts på planområdet i Sverige. Det är många nyheter som åberopas, ändrad fördelning av arbetsuppgifter i departementen, koncentrationen av arbetsmarknadsfrågor, lokaliseringsfrågor och bostadsfrågor till inrikesdepartementet, planrådet och handelsdepartementets nya industriavdelning.

Ännu vet vi inte hur dessa planeringssträvanden kommer att slå ut. Framför allt vet vi inte hur det ekonomiska planeringsrådet — detta helt vid sidan av författningsutredningens arbete om första kammarens bibehållande eller avskaffande genomförda korporativa inslag i svenskt statsskick — kommer att fungera. Men det finns stor anledning för oppositionen, och för övrigt för alla dem som vill slå vakt om en demokra-

tisk ordning, att se till att denna planering inte leder till en ytterligare förskjutning av makten till kanslihuset. Vi måste ju se till att riksdagens, och särskilt då den borgerliga oppositionens, möjligheter att öva inflytande på samhällsutvecklingen inte definitivt undanryckes genom regeringens ansträngningar att ge harpsundsdemokratien fast institutionell form.

När denna fråga i all korthet diskuterades i höstas vid remissdebatten, kände sig i denna kammare finansminister Sträng ganska trängd och förklarade då att det ekonomiska rådet fattar inga beslut, träffar inga uppgörelser, presenterar inga färdiga överenskommelser inför riksdagen. Endast regeringen, och regeringen ensam framlägger förslag inför riksdagen.

Ja, herr talman, det är möjligt att det *teoretiskt* kan tänkas gå till på det sättet. Men i *praktiken* kan de närings- och samhällsekonomiska frågorna, alltså planeringen av den svenska ekonomin, i framtiden alltmer komma att avgöras av regeringen tillsammans med de mäktiga organisationerna i samhället över huvudet på riksdagen. Dessutom — vilket naturligtvis inte är helt betydelsefullt för regeringen — kan näringslivet komma att bindas vid den målsättning för den ekonomiska politiken som regeringen omfattar.

Det kan nu sägas att det vore bättre att vänta och se. Ännu har vi nämligen inte sett något resultat av denna verksamhet, vilket också herr Geijer påpekade i går. Men, herr talman, den socialdemokratiska regeringen arbetar naturligtvis på lång sikt även när det gäller socialiseringen. Varför skulle den inte göra det, då den ju i alla andra hänseenden säger sig försöka långtidsplanera. I det här längre perspektivet kommer statsministerns uttalande om att vi har mycket att lära av Frankrike på planeringsområdet in i bilden.

Jag skulle förmoda att det finns åtskilliga i kammaren som inte är helt på det klara med hur det ekonomiska planeringssystemet fungerar i Frankrike. Redan nu kan man se vissa paralleller.

Statsverkspropositionen m. m.

När man 1946 började med planeringen i Frankrike var man från den dåvarande regeringens sida mycket angelägen att understryka att det endast var fråga om rådslag eller samstämmighet mellan regeringen och näringslivet. Planeringen var, förklarade man, en klart demokratisk uppgift och planeringen hade endast en påvisande och icke befällande uppgift. Men utvecklingen har uppenbarligen inte gått i den riktning som man åtminstone offentligt räknade med från början. Det har visat sig att myndigheterna i Frankrike långt ifrån är maktlösa då det gäller att styra och att realisera de uppgjorda planerna. Det har också visat sig att det franska planeringssystemet är en utomordentligt stor och omfattande apparat. Under den stora planeringskommissionen, Le Commissariat générale de plan — eftersom det nu har blivit så populärt att ta franska i denna kammare — sorterar en hel mängd olika planeringsinstitutioner. Bara vid utarbetandet av den s. k. fjärde planen bestod en av kommissionerna av 980 personer, funktionärer oräknade. Man har uppskattat att med alla delkommissioner som arbetade med planeringsuppgifterna deltog mellan 3 000 och 4 000 personer i utarbetandet av den sista planen.

Nu är det naturligtvis inte något skäl i och för sig emot planering att det är så många människor som deltar i den. Vad som är intressant är vilken effekt planeringen haft, och vilken relation det har funnits mellan de instanser som upprättat planeringen och parlamentet. Det visar sig då att från början underställdes över huvud taget inte alls resultatet av planeringsorganens arbete det franska parlamentet. Men så småningom kom man fram till att det kanske såg alltför illa ut att helt utelämna parlamentet. Vid den andra planens framläggande fick därför det franska parlamentet ta ställning till en kort lagtext i tre artiklar, vartill planen var fogad som bilaga. Men i *realiteten* hade parlamentet ingen möjlighet att öva något inflytande på planläggningen — allt var redan bundet. Man

hade bara att anta eller att förkasta planen.

Nu skall man akta sig för att göra för långtgående generella jämförelser mellan det franska systemet och det svenska, men eftersom en jämförelse har aktualiserats bör man emellertid också se på vilket inflytande som den franska regeringen har på den franska ekonomiska planeringen. Då finner man att det egentligen är regeringen som helt och hållet har avgörandet i sin hand när det gäller både att upprätta och att realisera planerna. Regeringen har det därför att den råder över administrationen och över en så stor del av investeringsverksamheten. Den gör det på två olika sätt. En stor del av investeringarna är i Frankrike liksom här hemma offentliga, och en betydande del, inte mindre än en tredjedel, hänförs till investeringar i förstatligade industrier. Dessutom har regeringen ett så fast grepp över kreditväsendet att den därigenom helt och hållet behärskar utvecklingen inom det enskilda näringslivet.

Ja, herr talman, om det franska systemet på något sätt skulle vara en förebild för svensk socialdemokratisk planeringslusta är uppenbarligen farhågorna för en ytterligare koncentration av makten till regeringen allvarliga. Om planeringen kommer att användas för att än mer än hittills ställa riksdagen inför fullbordade fakta är diskussionen bär i dag, i går och i framtiden endast ett spegelfäkteri. Om de Gaulles starka regeringsställning skulle vara en förebild för den svenska regeringens önskan om vad man brukar kalla för en stark regeringsmakt är också demokratin i fara.

Jag har med dessa uttalanden inte alls velat förringa behovet av en planering utan endast velat peka på den attitydförändring från regeringens sida till problemen som kan utläsas av de uttalanden som gjorts under den korta tiden mellan höstens remissdebatt och dagens. Ur den synpunkten är det med stort intresse som vi ser fram mot de praktiska resultaten av den utbyggda harp-

Statsverkspropositionen m. m.

sundsdemokratien i vilken inte minst näringslivets representanter kan komma att spela en roll när det gäller att förlänga och förstärka socialdemokratiens ställning.

Skall demokratien fungera och skall oppositionspartierna kunna fungera som en balans mot regeringen och kunna omöjliggöra alltför grova övergrepp, då måste den planeringsdrive från regeringens sida som nu satts i gång noggrant följas av riksdagen. Riksdagen måste då på ett mer intensivt sätt få kontinuerliga informationer om vad som egentligen sker bakom planeringsrådets fasad och bakom de övriga organ som nu är upprättade för att ta hand om utvecklingen.

Herr talman! Jag har med detta bara velat fästa uppmärksamheten på ett viktigt problem som man kan utläsa direkt ur den framlagda statsverkspropositionen.

Fröken NORDSTRÖM (fp):

Herr talman! Herr Göran Karlsson belyste såsom förste talare i dag en del problem för de handikappade. Det var ett anförande som jag emotsåg med stor spänning och lyssnade till med intresse. Jag kan till väsentliga delar instämma i det — de politiska slängarna var väl med för syns skull och för att så vara skall.

Genast herr Karlsson gick upp här i talarstolen gjorde jag samma reflexion som han senare gjorde, att han skulle bli den förste som i denna remissdebatt talade om socialvård i bemärkelsen människovård. Många har redan talat om socialpolitik, arbetsmarknadspolitik, bostadspolitik och familjepolitik. För min del skiljer jag mellan socialvård och socialpolitik, naturligtvis utan att gradera deras inbördes vikt. När det är så många som engagerar sig för socialpolitik, finner jag det nödvändigt att några engagerar sig för socialvården och i kammaren säger vad de har på hjärtat.

Att inrikesministern är i kammaren just nu finner jag tursamt eftersom min avsikt är att kommentera regeringens

prutning på arbetsmarknadsverkets begäran om utökning av arbetsvårdspersonalen. AMS har åskat 105 tjänster, men departementschefen föreslår 50. Jag anser att det är ett missstag att pruta inte mindre än 55 tjänster.

I pensionsdelegationerna har man ännu inte fått in den stora strömmen av sjukbidrags- och förtidspensionsansökningar enligt vad som har uppgivits av föredragande, men redan nu tar jag mig som ledamot av en delegation och som f. d. arbetsförmedlare om huvudet och frågar, hur arbetsförmedlingens arbetsvårdsavdelningar skall hinna med all den rådgivning, allt det personliga omhändertagande och all den planering som krävs av dem för det tidsödande, tålamosprövande och sårbara stora nya klientel som de har fått. Jag tvekar inte att säga att det för mig i dag synes vara omöjligt. Jag är rädd att det blir ett kaos av vårt stolta och varma hopp om en sammankoppling av försäkringen och rehabiliteringen. Det är ju ett faktum att de flesta fall som över huvud går att rehabilitera måste passera arbetsförmedlingens arbetsvård — det är den som utgör den sammankopplande länken mellan försäkringen och rehabiliteringen.

Hur verkligheten har sett ut och ännu ser ut för de långtidssjuka, som får sitt sjukintyg av läkaren och sina pengar av försäkringen, utan att hela den odelbara människan tas om hand, kan kammarens ledamöter läsa om i betänkandet 17/1958 Socialförsäkring och rehabilitering. Det är ett litet betänkande som inom sina 87 sidor ger oss åtskilligt att tänka på.

Vi som bär ansvar för andra människor, antingen vi gör det i politisk verksamhet eller i vår yrkesutövning, behöver veta den nakna sanningen, och vi måste bli upprörda — ibland måste vi för övrigt bli mycket upprörda. Jag tror det är missriktad sparsamhet att inte arbetsmarknadsstyrelsen får de begärda tjänsterna. Jag tror också att det är fel att pruta på tjänsterna för yrkesvägledningen. Det är svårt att dra en gräns mellan yrkesvägledning och arbetsvård.

Statsverkspropositionen m. m.

Vi inom folkpartiet kommer att avge en motion om de handikappade — den är kanske redan avlämnad — där vi tar upp en rad problem som måste lösas. Handikappvård och rehabilitering måste enligt mitt förmenande få kosta vad det kostar. Vi som är friska har, så länge vi är friska, den enkla mänskliga skyldigheten att stå för kostnaderna.

Jag är ense med herr Göran Karlsson om att de handikappade inte får bli en buffert på arbetsmarknaden. Jag tycker också att vi borde vara eniga om att rensa ut ordet »arbetskraftsreserv» ur vårt språkbruk. De handikappade kan vara ett arbetskraftstillskott men bör inte kallas arbetskraftsreserv. Det brukar ju talas om ordets makt över tanken, och »reserv» innebär någonting som man kan ta till och lägga bort allteftersom det passar en.

I kritiken av samhällsplaneringen instämmer jag gärna. En av de första saker jag gjorde i denna kammare var att avlämna en motion, där jag begärde att man skulle ta hänsyn till gamla människor och handikappade vid anläggning av allmänna byggnader och trafikleder. Man gjorde en fördelaktig skrivning, och byggnadsstyrelsen och järnvägsstyrelsen uppmanades att ta hänsyn till mina propäer i sin planläggning och vid ombyggnader. Jag tror den motionen har gjort sin lilla nytta, även om naturligtvis många andra krafter har verkat i samma syfte. Men ännu är oerhört mycket gjort.

Herr Karlsson berättade om en stad där sjukkassan låg en trappa upp i ett hus. Jag skulle kunna berätta om en stor fin stad — inga namn — där sjukkassekontoret i en stadsdel som är sex, sju år gammal ligger en trappa upp och där det finns ett sjukkassekontor, som ligger två trappor upp i ett hus med hiss, men där hissen aldrig går, det senare i en nybyggd mönsterstadsdel.

Jag blir ganska förskräckt var gång jag hör resonemang om nya stadsplaner, där man krast räknar med starkt koncentrerade affärscentra, tydligen i tanke att alla människor skall vara bilburna. Hur skall äldre människor och rörelse-

hämnade kunna leva i samhällen som är uppbyggda på det sättet?

Enligt vad som erfarits blir socialpolitiska kommittén färdig med ett viktigt avsnitt av sin utredning om åldringsvården i vår, och jag hoppas att man där kommer att ta radikalare tag än 1952 års åldringsvårdsutredning, som egentligen bara gjorde en kartläggning och synes ha varit så angelägen om att få en enig skrivning att man tappade profilen. Utredningens betänkande, som avgavs 1956 och låg till grund för ett principbeslut av riksdagen strax efteråt — 1957 om jag inte minns fel — är också redan föråldrat.

Det utredningsmaterial som socialpolitiska kommittén nu skickat ut till kommunerna lämnar ingenting övrigt att önska i fråga om grundlighet — man bara undrar över att det inte väckt mer opposition, så pass arbetskrävande som det har varit både för kommuner och för landsting att besvara enkäterna. Det var ren orättvisa att kommittén förra året i andra kammaren beskylldes för bristande grundlighet.

Nu återstår dock att se om kommittén skall förmå ta nya friska initiativ och vi bör lugna ner oss litet i avvaktan härpå. Jag hyser dock en varm förhoppning om att kommittén inte bara skall tänka på dem som behöver vård och passning — detta är naturligtvis det allra viktigaste — utan också framlägger förslag om service för de gamla, så att vi, när den tiden kommer, kan köpa oss inte bara de varor utan också de tjänster, som en förbättrad ekonomisk situation kan sätta oss i stånd att köpa. Jag tänker exempelvis på tillskapandet av servicehus i stil med SPP:s familjehotell på Lidingö och Thulebolagets anläggning i Lund; det förekommer ju en hel del anläggningar av samma typ för pensionerade, drivna av olika personalorganisationer.

För 20—30 år sedan var åldringsvård detsamma som vården av gamla och fattiga, i dag är den vård av de gamla, och i morgon är den vården av oss, när vi blivit gamla.

Regeringens förslag om ökning av hem-

Statsverkspropositionen m. m.

vårdarinneutbildningen med ytterligare 100 hemvårdarinnor per år kom som en skänk från ovan. Socialstyrelsen hade inte föreslagit någon utökning, efter årtiondens erfarenheter av prutningar och prutningsförslag. Jag hoppas nu bara att styrelsen får personal som kan utföra det merarbete denna utbildning innebär — den sköter sig inte själv.

Låt mig slutligen göra den reflexionen, att socialstyrelsen just nu över huvud taget arbetar under knapphetens kalla stjärna. Det finns inte tillräckligt med tjänster — man avvaktar en utredning som tycks ta flera år — och till vakanser finns det dåligt med sökande både på tjänstemannasidan och på biträdessidan. Eftersom vi förmodligen får flera tillfällen i vår att återkomma till frågan om rekryteringen till statstjänst och till utbildningen av socialvårdare skall jag inte nu förlänga debatten med reflexioner om dessa spörsmål.

Herr ENARSSON (h):

Herr talman! I årets finansplan uttalar finansministern bl. a. angående konjunkturutvecklingen under 1962, att vissa branscher mött en dämpad efterfrågan och långsammare produktionsökning jämfört med 1961. Inom skogsbruket har avverkningen direkt minskat, sägs det, men för 1963 kan man förvänta en icke oväsentlig produktionsåterhämtning inom massaindustrien, som dock trots detta beräknas få ett relativt lågt kapacitetsutnyttjande. — Så långt finansministern.

Försöker man blicka in i framtiden när det gäller skogsbruket och dess lönsamhet möter man åtminstone för de närmaste åren en ganska dystert bild.

Under nästan hela den senare delen av 1950-talet och hittills under 1960-talet har skogsägarna fått vidkännas sjunkande rotvärden. Detta är ett resultat av verkningar från olika håll, sjunkande virkespriser, stegrade avverkningskostnader o. s. v. Redan nu har på sina håll det läget inträtt, att mindre väl belägna skogar saknar rotvärde. Förhållandena är ungefär likartade i varje fall inom stora delar av landet, men då de är starkt

markerade i min egen landsända och jag nästan dagligen möter dessa problem, har jag velat begagna detta tillfälle att peka på en del framträdande svårigheter som råder när det gäller denna näringsgren.

Många frågar sig helt naturligt i dagens läge: Vad kan då göras för att åstadkomma en ändring till det bättre av dessa otillfredsställande förhållanden?

Att här ange någon utväg som medför ett sådant resultat är naturligtvis mycket vanskligt att försöka sig på. En av huvudkomponenterna är givetvis prissättningen på skogsindustriens produkter på världsmarknaden. Vårt lands inflytande därvidlag är av kända skäl, man kan väl säga, mycket begränsat. Ett annat led, som möjligen något lättare kan angripas, är kostnadssidan. Mekanisering m. fl. åtgärder har redan medfört vissa, om än otillräckliga resultat.

Utan att ropa på det allmännas bistånd åt näringen, torde det finnas vissa åtgärder som samhället har i sin hand, vilka kan medföra en gynnsam effekt för höjande av lönsamheten.

Ett område, på vilket kan pekas i detta sammanhang är formerna för skogsbrukets beskattning, vilka utan tvekan är i behov av revidering och anpassning till utvecklingen. Jag kan t. ex. nämna kostnaderna för anläggande av skogsbilvägar, omläggning av åkermark till skogsmark o. s. v. Gällande bestämmelser är alltför stelbenta, och ett inordnande av dessa kostnader i sin helhet bland avdragsgilla driftkostnader, där de med hänsyn till den vidgade ram för driftkostnadsbegreppet som utvecklingen skapat rätteligen hör hemma, är viktiga faktorer för bättre lönsamhet inom skogsbruket.

Ett annat område, där samhället har sina givna förpliktelser, är allmänna vägnätets utbyggnad och underhåll. I skogsbygderna är det ofta fråga om ur persontrafiksynpunkt mindre trafikerade vägar, som dock många gånger spelar en dominerande roll för ett rationellt ordnat transportväsen för skogsprodukterna, och därigenom är av stor betydelse i sammanhanget.

Statsverkspropositionen m. m.

I anslutning till vad jag här har sagt om kommunikationernas betydelse för näringslivet vill jag också säga några ord om en angelägenhet av rätt stor lokal betydelse för mitt eget landskap. Denna angelägenhet finns omnämnd i statsverkspropositionen under finansdepartementets medelsäskanden till tullverket.

I samband med förslaget att sammanföra svenska och norska tull- och järnvägstekniska gränsgöromål på de olika järnvägslinjerna till en och samma ort har det räknats med att på linjen Göteborg—Ed—Kornsjö—Oslo den gemensamma tull- och järnvägsanstalten skall förläggas till Kornsjö på norska sidan och den nu befintliga tullstationen på svenska sidan i Ed nedläggas.

Vad som närmast väcker oro inom de berörda bygderna är att det från lokalt håll har uttalats farhågor för att snälltågen genom denna anordning inte kommer att stanna i Ed, alltså på den svenska sidan, för av- och påstigningar. Detta uttalande har inte heller jävats av berörda myndigheter, varför man får utgå från att antagandet är riktigt. Detta sistnämnda är givetvis en fråga som järnvägsstyrelsen beslutar om, men frågan är i varje fall till viss del avhängig av tullanstaltens förläggningsort, och jag har därför här velat framhålla denna sak.

Betydelsen för en ort att ha tillgång till förbindelser med den snabbgående tågtrafiken till och från utlandet torde vara uppenbar, och än viktigare är detta då det som här är fallet gäller ett så vidsträckt område. Det kan synas vara en liten sak i det större sammanhanget, men sett mot bakgrunden av att ett genomförande av förslaget skulle medföra försvårande konsekvenser för ett landskap, som fått vidkännas mycket kännbara befolkningsförluster och som genom en ogynnsam industriell utveckling kämpar med avsevärt försämrade försörjningsmöjligheter har spörsmålet ett något vidare perspektiv.

Generaltullstyrelsen och järnvägsstyrelsen har i sin gemensamma framställning anfört bl. a., att de ekonomiska synpunkterna måste vara avgörande sam-

tidigt som man eftersträvar att uppnå balans mellan kvarvarande tullanstalter på den svenska och den norska sidan. Av ämbetsverkens kostnadskalkyler är det svårt att bedöma om någon verklig ekonomisk vinning följer med förslaget. Vid studium av i ärendet tillgängligt material får man en känsla av att den eftersträlvade balansen mellan svenska och norska tullanstalter tillmätts alltför stor roll vid bedömningen av på ärendet inverkande faktorer.

Länsstyrelsen i Älvsborgs län anför i sitt remissyttrande, att ämbetsverkens argumentering för sitt ståndpunktstagande inte övertygat länsstyrelsen om att en förläggning av tullanstalten till Kornsjö på norska sidan innebär den från ekonomisk synpunkt mest tillfredsställande lösningen. Flera andra synpunkter anföres även i detta remissyttrande, ett yttrande som i sin helhet bör tillmätas vederbörligt beaktande vid frågans prövning.

Jag vill, herr talman, poängtera att vad jag här sagt inte får uppfattas som någon kritik mot finansministerns och ämbetsverkens strävan att rationalisera tullväsendet vid svensk-norska gränsen, utan tvärtom är alla försök härutinnan givetvis värda erkännande.

Mitt syfte är att fästa uppmärksamheten på rådande förhållanden omkring detta speciella förläggningsproblem, som jag här har berört, och därigenom försöka bidra till en så grundlig och saklig prövning som möjligt innan riksdagen fattar beslut i ärendet.

Herr ADOLFSSON (k):

Herr talman! Jag förstår att det vid denna åtminstone relativt sena tidpunkt väl inte är värt att fresta de kvarvarande ledamöternas tålmod med några längre utläggningar vare sig om nådiga luntan, den s. k. EEC-krisen eller andra mera betydande ting. Jag ber alltså att få begränsa mitt anförande till att omfatta bara en enda fråga, som jag emellertid betraktar såsom varande av stor betydelse.

Statsverkspropositionen m. m.

Jag har fastnat för uttrycket »rörlighetsstimulerande åtgärder» och för de kommentarer som bl. a. herrarna Arne Geijer och Torsten Andersson i går gjorde med nära anknytning till detta begrepp.

Uttrycket »rörlighetsstimulerande åtgärder» har ju inte så värst många år på nacken, men i herr Strängs finansplan ges väl detta uttryck numera total auktorisation. Varje gång något nytt uttryck myntas i den vokabulär, som kallas politisk, finns det anledning att söka tränga in i den verklighet som uttrycket eventuellt döljer. Det visar sig då ofta att det i praktiken har ett helt annat innehåll än vad man vid en hastig överblick kunde förutse. Vi vet t. ex. att »friställd» numera betyder »arbetslös» och att »justerade taxor» är detsamma som »höjda taxor». Även »rörlighetsfrämjande» innesluter en verklighet, inte minst för landsbygdens vidkommande, som många gånger är mycket bistrare än vad uttrycket ger intryck av. Med rörlighetsstimulerande åtgärder menas nämligen inte bara att arbetskraft skall förmås att gå över till annat och för ögonblicket aktuellare yrke. Det innebär också framför allt — och det är till det som jag speciellt vill anknyta mina reflexioner — att folk skall dra upp sina bopålar från sin egen hembygd och flytta till de landområden, där kapitalisterna av snåla och snäva hänsyn har behagat etablera sina industri- anläggningar.

Det är ju inte länge sedan det formligen drevs en kampanj mot en företeelse som kallades för »hoppjerkeri». Nu har Hopp-Jerka under vissa bestämda omständigheter tvärtom blivit en idealfigur och nära på nationalhjalte. Men ofast är det så att han verkligen inte hoppjerkar frivilligt utan genom direkt och indirekt tvång. De människor som har lärt sig att tycka om sin hembygd kan verkligen inte vara glada över att tvingas att lämna den för att bosätta sig i en helt annan och för dem helt okänd miljö. Den utveckling som har aktualiserat rörlighetsstimulerandet har verkligen lagt stora områden i vårt land till hälften öde — döende landsbygdsområden — och

detta är en synnerligen tragisk process. Man kan tillägga att den på både kort och lång sikt tillika samhällsekonomiskt sett är oerhört skadlig.

Jag ber att kammarens ärade ledamöter inte skall missförstå vad jag nyss har yttrat. Jag menar inte alls att nödvändiga strukturella förändringar skall motverkas eller försummas i det svenska samhället. Jag anser inte heller att en stark industriell och kommersiell koncentration till ett antal dominerande rikscentra i och för sig behöver vara någonting av ondo. Allt beror nämligen på hur det görs och vilket ändamålet och målsättningen är med denna starka koncentration till vissa centra, i synnerhet industricentra.

Som ledamot av Göteborgs stadskollegium har jag själv många gånger varit med om att medverka till en ytterligare utbyggnad av den staden. Bevakelsegrunden har varit att staden ligger mycket väl till i fråga om sjöfart, landkommunikationer och kulturella anläggningar och mycket annat. Jag tycker alltså det kan vara i sin ordning. Det finns dock så många negativa företeelser i detta avseende. Hotar inte skutan Sverige att segla med mycket stark slagsida i sjön, om jag får använda mig av detta bildspråk? Koncentrationen av industriella och kommersiella företag är oerhört stark i vissa landsdelar och mycket svag eller i vissa fall helt obefintlig i andra delar av vårt land. Jag talar inte om byar, utan om delar av vårt land.

Herr Hagberg yttrade i går, att man måste ha arbetsställen att flytta arbetskraften till. Så tycker nog de som herr Hagberg här allra främst företrädare politiskt. Men borde man inte i stället skapa arbetsställen där människorna redan finns, så att dessa människor slipper att låta sig flyttas ifrån ett område som är dem kärt?

Statsministern sade i går, att vi med statliga investeringar fyller det tomrum som har uppstått där de privata har sviktat. Gör vi, för det första, verkligen det? Bör man, för det andra, inte fylla det tomrum som har uppstått geografiskt i vidaste bemärkelse genom något, som

Statsverkspropositionen m. m.

jag vill kalla privatkapitalismens vanhövd och rovdrift?

Det tomrummet kan fyllas endast genom att samhället ombesörjer industrialiseringen. På något annat sätt kan det uppenbarligen inte gå till. Det är på tiden att man äntligen försöker att på allvar avskaffa orsakerna till den mycket omfattande och tvångsmässiga emigrationen av människor från den ena landsdelen till den andra. Detta är av vikt inte bara med hänsyn till de aktuella sysselsättningsfrågor, som så livligt ventilerades här i går, utan också med tanke på morgondagen för vårt land och för de arbetande människorna i detta land.

När jag förra gången var ledamot av riksdagen hade jag nöjet att vara med om utarbetandet av en programatisk motion med rubriken »Landsplanering». Det var år 1945, som den kommunistiska riksdagsgruppen framlade den motionen. Nu talar många här i hög grad enligt de linjer som vi den gången drog upp men som avvisades av riksdagen för 17 år sedan. Vi tror att mycket skulle ha kunnat ske i detta avseende därest dessa linjer den gången hade accepterats.

Det är mycket lätt att inse att jag här egentligen borde åberopa förhållandena i vissa norrländska områden. Jag håller mig emellertid till det som vi sörlänningar och västkustbor har mitt framför näsan på oss i vårt dagliga liv. Vi kan ju se lite grand exempelvis på norra Bohuslän — jag talar alltså inte om den södra utan om den norra länsdelen. Sedan decennier tillbaka håller denna länsdel på att helt enkelt dö. De unga människorna måste flytta bort och åldringarna är kvar. Jag höll på att säga att taken över husen rasar ner, ty det bor inga människor i många av husen. De unga har alltså ingenting att leva av. Kommunikationerna släpar efter. Kulturarrangemang lyser i fatal grad med sin frånvaro. Så har det pågått decennium efter decennium. Utvecklingen är ungefär likadan i Dalsland och östra Småland. Även vissa andra områden stryps plågsamt och stryps skenbart metodiskt, men det är självfallet ingen metodik i detta, utan det är frågan

om något som närmare kan karakteriseras som anarki.

För egen del har jag låtit mig födas på landsbygden fastän jag sedermera har blivit storstadsbo. Jag vill emellertid i sammanhanget ha sagt, att man verkligen inte behöver vara någon landsbygdsmantiker, som ju herr Torsten Andersson enligt min mening med någon orätt beskylldes av herr Geijer i går för att vara, för att iakttä denna utveckling med inte bara sorg utan även — så att säga med ett »aktivare» uttryck — med harm.

När jag talar för statliga åtgärder för att hindra att så stora landområden också i fortsättningen skall prisges, vill jag gärna ta död på alla påståenden om verklighetsflykt och om landsbygdsmantik, som har blivit ett skällsord, genom att understryka att vi kommunister inte finner någonting anmärkningsvärt i att invånareantalet på rena landsbygden procentuellt minskar i förhållande till tätorternas. Vi hyser inte illusionen att varje torpställe skulle kunna räddas, att varje småbruk skulle kunna fortbestå eller att varje liten by skulle förses med industriell eller likartad verksamhet. Sådana illusioner hyser vi inte. Men det gäller ju att rädda det som till äventyrs fortfarande skulle kunna kallas torparen, eller småbrukaren, hans person och hans familj och dess möjlighet att leva, att ge alla på landsbygden boende en chans i deras eget hörn av landet.

Det kan göras endast genom att skapa starka industriella centralorter. Den nya kommunindelningen — när den en gång kommer — löser inte automatiskt sådana frågor som dessa. Ingenting talar för att ett antal mer eller mindre konkurrensförmåga kommuner blir mera solventa om de slår sin fattigdom samman.

Det som krävs är alltså en verklig landsplanering. Att inte privatkapitalismen ordnar en sådan kan vi våga ta gift på. Det bör enligt vår uppfattning vara slut på att storkapitalisterna på grundval av sina privata och mycket snäva intressen skall få vispa omkring med arbetskraften efter behag på det

Statsverkspropositionen m. m.

sätt som sker. Därmed har vi icke tagit ett definitivt avstånd från rörlighetsstimulerande åtgärder, utan vi har menat att man måste vidta sådana åtgärder att rörelsestimulans inte blir så nödvändig som den numera är.

Herr Geijer undrade i går vad det statliga planeringsorganet skall göra. Han varnade för en ny torsdagsklubb och talade för att industri- och näringsfrågorna bör samlas i ett enda departement. Det är ingen oviktig fråga som herr Geijer tog upp, men viktigast är väl själva innehållet i den näringspolitik som detta departement skall handlägga. Målsättningen härför antyddes också av herr Geijer i hans anförande. Vi vet att med ett privatkapitalistiskt näringsliv är det inte lätt att genomföra en landsplanering som grundas på landets och folkets djupaste intressen och behov, men också inom denna trånga ram bör det finnas möjligheter att åtminstone i någon mån genomföra den landsplanering som vi kommunister motionerade om 1945 och som jag nyss har erinrat om.

Men då krävs det säkerligen ett mera positivt och klart uttryckt intresse för saken än vad som kan utläsas av följande ord i herr Strängs finansplan: »Utvecklingen får visa i vad mån det kan bli möjligt att genom en aktiv lokaliseringspolitik, som inte uppger kravet på samhällsekonomisk effektivitet, i ökad utsträckning bereda arbetskraft en stadigvarande sysselsättning inom nuvarande överskottsområden.»

Det bör väl för det första vara möjligt att genomföra detta, och för det andra måste det bedömas som en absolut tvingande nödvändighet, om inte alltför stor tragik skall drabba alltför stora delar av Sveriges folk, de arbetande människorna. Det kan tilläggas att kravet på samhällsekonomisk effektivitet inte bör få drivas ända fram till vanliga, enkla räntabilitetsbedömningar — och allra minst till privatbolagens snäva räntabilitetssynpunkter.

Jag skall be att få avsluta detta anförande med att understryka, att det dock är människorna det gäller i främs-

ta rummet. Det gäller folket i de nu avdöende landsdelarna och landshörnen och därmed också folket i varje by och inte ett rörlighetsfrämjande som är avsett att bara tjäna en kortfristig privat profitnytta.

Det har talats mycket om lokaliseringspolitik, och så var även fallet under gårdagens debatt här i första kammaren, men bättre vore väl att sätta i gång med denna lokaliseringspolitik och göra det på bred front och målmedvetet, så att avdöende landsdelar kan få leva upp igen, så att törnrosasömmen äntligen tar slut.

Men jag vet att då måste man nog sluta upp med att ängsligt stanna utanför storkapitalismens tröskel. Det är inte torsdagsklubbar vi behöver, utan det är en av samhället ledd och målmedvetet genomförd landsplanering. Det är önskemålet om att detta skulle komma att genomföras som har föranlett min djärvhet att här begära ordet.

Herr LARSSON, LARS, (s):

Herr talman! I slutminuten av »tredje perioden» av matchen mellan regering och opposition skulle jag vilja säga något om fritidsfrågorna. Regeringens budgetförslag speglar den snabba ekonomiska tillväxt som präglat utvecklingen i vårt land under de senaste åren. Med en beräknad produktionsökning av 3,5 procent även under år 1963 kommer 1960-talets tre första år att medföra en produktionstillväxt på mellan 13 och 14 procent — eller en något högre takt i ökningen än vad man förutsåg som genomsnitt för perioden 1960—65 i den senaste långtidsutredningen. Målsättningen ansågs då som väl optimistisk men tycks nu kunna vara på god väg att infrias.

Själva förutsättningarna för att denna utvecklingstakt skall kunna hållas har många talare förut uppehållit sig vid i denna debatt. Ingen har kunnat sia om så stora förändringar att utvecklingen skulle vända. Alldeles bortsett från de samlade åtgärderna att fördela välståndsökningen som under de senas-

Statsverkspropositionen m. m.

te åren skett bl. a. genom beslut om bättre utbildningsmöjligheter, familjepolitiska åtgärder, riktade främst till barnfamiljerna eller ökad trygghet vid ålderdom och sjukdom, pågår inom samhället en utveckling som förtjänar att uppmärksammas mer än vad som tidigare skett.

Mitt uppe i en process med betydande förändringar av näringslivets struktur och lokalisering upplever vi hur medborgarna vill ta ut en allt större del av sin andel av produktionstillväxten i form av ökad fritid. När arbetstiden genom lagstiftning förkortades från 48 till 45 timmar betydde det i och för sig ett ökat tillskott av ledig tid. I dag vet vi att utvecklingen mycket snabbt gått mot en förläggning av denna kortare arbetstid till 5 arbetsdagar per vecka inom alla branscher där det var möjligt. Därmed har arbetstidsförkortningen lett fram till att vi fått två arbetsfria dagar per vecka.

Till årets riksdag kommer att presenteras ett förslag om förlängning av den lagstadgade semestern från 3 till 4 veckor med betydande förbättringar i semesterrätten, framför allt för korttidsanställda. Det finns ingen anledning att tro att riksdagen skall förkasta detta förslag. Jag är övertygad om att reformens ekonomiska verkningar kommer att kunna avräknas mot produktionstillväxten inom näringslivet utan att den ekonomiska utvecklingen i samhället av den anledningen störs.

Även detta förslag om fyra veckors lagstadgad semester innebär att vi valt att ta ut en betydande del av standardökningen genom vidgad fritid. Därmed kan man förutsätta att vi också är beredda att acceptera de påfrestningar i form av ökade krav på arbetstagarens prestanda som kan uppstå genom att rationaliseringstakten inom näringslivet ytterligare måste drivas upp för att produktionen under en förkortad arbetstid inte bara skall upprätthållas vid sin tidigare nivå utan även stiga. Sett på längre sikt finns det av denna anledning orsak att ta med utredningskravet om 40 timmars arbetsvecka, om vilket

det motionerats vid årets riksdag, som ett inslag i debatten om hur stor del av dygnet som skall användas till arbete och hur stor del till fritid.

En statsbudget som den föreliggande, omfattande 20 miljarder och koordinerad med landstingens och kommunernas totala budgetomslutning på drygt halva beloppet, utgör utan tvekan ett instrument i samhällets hand med betydande förutsättningar att påverka såväl den enskildes som grupperns konsumtionsval i olika avseenden. Det är därför viktigt att de långsiktiga centrala planeringsåtgärderna intensifieras i avsikt att undvika störningar i den ekonomiska utvecklingen liksom att vi på ett rationellt och effektivt sätt skall ha möjligheter att tillvarata de gemensamma resurserna.

Den samhällsekonomiska planeringen liksom forskningen har fått möjligheter att tillgodose detta långsiktiga planeringsbehov genom de rådgivande organ som inrättas. Då det gäller samhällets insatser i planeringen och utformningen av politiken till stöd för fritidens utnyttjande saknas denna samordning.

Det vare mig fjärran att vilja tala för att vi skulle genom någon form av samhällsåtgärder söka dirigera hur vi skall använda vår fritid, men skall fritiden bli vad vi vill att den skall vara för den enskilda människan — möjligheter till kunskapsförnyelse, rekreation och återhämtning av krafter, stimulans till fördjupade intressen och möjligheter att vidga de egna vyerna — då kommer samhället förvisso icke undan ansvaret för planering och samordning av åtgärderna.

Jag tror att här som annorstädes gäller den regeln att ett ökat välbstånd, som tar sig uttryck i människornas möjligheter att fritt välja, för med sig ökat behov av insatser från samhällets sida i form av planering, service och kollektiva insatser. Den ökade fritiden lockar ut tätortens invånare till fritidsområden kring sjöar och kuster, ut till våra skogar, oftast mot glesbygder, där förutsättningarna för att utnyttja fritiden på ett riktigt sätt föreligger. Men det finns vissa bestämda förutsättningar,

Statsverkspropositionen m. m.

nämligen bl. a. frankomliga vägar för våra allt flera bilar, möjligheter till fritidsbebyggelse, service i form av sanitära anläggningar, tillgång till badplatser, vandringsleder och skidspår, för att ta några exempel på de åtgärder som kräver samlade insatser.

På problematiken om hur vi från samhällets sida skall planera så att den enskilde medborgaren bäst skall kunna utnyttja sin fritid finns självklart andra aspekter än de nu berörda.

En ständig debatt om fritidsfrågorna förs med anknytning till ungdomens attityd. I detta avseende har samhället gått längre i sitt engagemang. Den nya barnavårdslagen föreskriver att kommunerna skall bära ansvaret för att man tillgodoser behovet av vad som kallas allmänt förebyggande åtgärder bland barn och ungdom. Därmed skall man förstå, att det är bland annat en kommunernas uppgift att stödja ungdomens egna organisationer så att de har kraft nog att verka attraktiva på ungdomarna, liksom att man på andra sätt skall sörja för att tillgång till fritidssysselsättning finns i tillräcklig omfattning. Kommunernas initiativ får ganska självklart inte gripa in i det frivilliga föreningslivets verksamhet på annat sätt än genom att indirekt verka kvalitetsfrämjande.

Mera klara målsättningar för de kommunala initiativen på detta område innehåller en programskrift »Kommunal framtid», livligt läst och citerad under förra årets valrörelse, dock inte i de avsnitt där det talas om att »ungdomens speciella behov och intressen i det nutida samhället beaktas» och »kommunen medverkar till att den ökade fritiden bättre kan utnyttjas för rekreation och friluftsliv».

Det finns knappast någon anledning för mig att nu närmare gå in på innebörden av kommunernas åtgärder för att underlätta fritidsverksamheten för ungdomarna. Det räcker med att peka på att det vid barnavårdslagens tillkomst fanns i cirka 300 kommuner särskilda av fullmäktige eller på annat sätt tillsatta organ för att sköta dessa uppgifter.

Inte bara de vuxnas fritid har ökat, utan även ungdomarnas. Vi har i dag en ungdom som i allt yngre år vill ta del av de fritidsanordningar som finns och som ibland tidigare var stängda för dem.

Ett gott bevis härpå är den explosionsartade utveckling som fritidsgrupperna fått. Denna form av planerad ungdomsverksamhet tillkom som bekant för att motverka en trolig och, som vi nu vet utlöst, negativ reaktion bland ungdomen vid avskaffandet av motboken. För budgetåret 1961/62 redovisas 73 131 avslutade fritidsgrupper med 1 165 377 deltagare i åldrarna 12—25 år, vilket faktiskt rent statistiskt innebär att av 15 ungdomar i de aktuella åldrarna deltog under nämnda år 11 i någon fritidsgrupp. Den absolut övervägande delen av denna verksamhet finns organiserad inom föreningslivet, som trots statsbidragen och på sina håll generösa kommunala tillägg till dessa ändå får bära ganska stora kostnader för fritidsgrupperna. Med hänsyn till den utveckling mot en allt tidigare aktivitet inom de yngre åldersgrupperna är det att beklaga att regeringsförslaget inte heller i år innehåller förslag om sänkning av åldern för deltagande i fritidsgrupper till 10 år, något som har diskuterats länge.

Idrottsrörelsen är en annan betydelsefull faktor för fritidens utnyttjande. Jag tänker därvid inte på den, som i egenkap av passiv åskådare ser på idrott framför TV eller från åskådarplats på våra många arenor, utan på den roll som idrotten spelar för den aktive utövaren. Och de aktiva blir allt fler, vilka inser idrottens betydelse såväl ur konditions- och motions- som avkopplingsynpunkt för den jäktade nutidsmänniskan.

Idrotten i alla dess former kan inte heller vara utan samhällets stöd. Det behövs förutom de direkta ekonomiska bidragen översiktliga planeringar liksom inventeringar med syfte att ta reda på behovet av olika anläggningar, råd och anvisningar hur de skall utformas och dessutom stöd från kommun och stat vid dessa anläggningars uppförande. Det är enligt min mening angeläget,

Statsverkspropositionen m. m.

att den långsiktiga planeringen härvidlag inte låter sig förleda av kortsiktiga önskemål om anläggningar, som stimulerats genom olika moderiktningar, vilka även är företrädna inom såväl idrotten som friluftslivet. Om tävlings- och träningsbanor och lokaler behövs för att de, som vill, skall kunna utnyttja sin fritid till idrottslig verksamhet av något slag, är behovet av tak över huvudet angeläget i minst samma utsträckning för den fritidsverksamhet, som bedrivs inom det frivilliga bildningsarbetet och den övriga ungdomsverksamheten.

Det är glädjande att se hur det frivilliga bildningsarbetet kunnat hävda sig i den ökade konkurrensen om fritidens utnyttjande och gjort det genom att presentera en verksamhet, som dels pekar mot en breddning av de olika ämnesområdena men dels också innebär en förändring av ämnesinriktningen mot ökad kvalitet. I dagsläget vet vi att det skall komma en särskild proposition om stödet till folkbildningen. Vad den kommer att innehålla är mera obestämt. Får jag skicka med en önskan, är det den att det är angeläget att ge bildningsorganisationerna möjlighet att genom någon form av »blockanslag» arbeta något mera obundet än som nu sker vid uppläggningskurser och föreläsningsserier till uppföljandet av andra aktiviteter.

Sammanfattningsvis vill jag anföra följande. Taktiken i vår standardutveckling förefaller orubbad, även jämförd med optimistiska prognoser. En betydande del av den standardökning, som ägt rum, har tagits ut i form av ökad fritid. En fortsatt utveckling i samma riktning är att vänta. Detta medför ökat tryck på stat och kommuner att ställa ökade resurser till förfogande för att den ökade fritiden skall kunna utnyttjas av den enskilda människan för berikande av sitt liv. Samhället kan i det läget inte längre dela upp fritidsfrågorna så att man fäster stort avseende vid åtgärder, som syftar till att tillgodose ungdomens behov, och mindre avseende vid övriga åldersgruppers behov av

att få berika sin fritid. Samhällets åtgärder måste vara inriktade på att vidga valfriheten för fritidens utnyttjande med stöd av de resurser, som finns tillgängliga. Planeringsåtgärderna är viktiga.

I dagsläget finner vi hur det inom olika områden råder en febril aktivitet inom fritidsverksamheten i olika former. Den kan lokaliseras till alla åldrar, samhällsgrupper och områden. För många betyder det studie- och bildningsverksamhet, ungdomsarbete i föreningslivet, idrott eller friluftsliv, för andra återigen betyder det verksamhet med den egna sommarstugan, båten eller bilen, ute i skärgårds- eller skogsmiljöer som bryter av mot vardagens. Det finns snart sagt inte något område, som inte berörs.

Jag har snuddat vid samhällets hitillsvarande åtaganden för att underlätta eller stödja denna verksamhet. Betydande anslag utgår också från den presenterade 20-miljardersbudgeten för detta ändamål. I vissa fall har ökningarna föreslagits, och i andra fall har sådana signalerats. Idrottsanslagen ökar, jordbruksministern föreslår ökade bidrag till ungdomsverksamheten inom sin huvudtitel, folkbildningen skall få det bättre. Men på andra områden har tydligen pengarna inte räckt till. Där utgår anslagen med oförändrat belopp trots att lika väl motiverade anslagshöjningar som de, vilka bifallits inom ett annat departement, föreslagits.

Det är enligt min mening helt enkelt omöjligt att säga, om de lämnade anslagen totalt sett är tillräckliga eller vilket som är viktigast vid en riktig avvägning. Någon annan avvägning än den som sker vid prövningen av de olika anslagsposterna inom varje huvudtitel, kan väl svårligen ha ägt rum, och i varje fall saknas en avvägning med en klar målsättning i sikte. Man kan faktiskt gå från huvudtitel till huvudtitel och finna anslagspunkter som griper in på dessa frågor. Är anslagsgivningen spridd över de flesta departementen, är planeringen i övrigt även den lagd på många händer. Statens ungdomsråd gör sitt i

Statsverkspropositionen m. m.

form av undersökningar och analyser, utredningar har tillsatts med begränsade direktiv o. s. v.

Det har talats om att en departementsreform har genomförts för att vinna de fördelar, som finns i möjligheterna till överskådlighet. En sådan reform rakt igenom går det självfallet inte att genomföra på en gång, men fritidsfrågorna, vilka får allt större betydelse för oss, har inte fått någon del av den genomförda reformen. En gång läste vi i pressen — det kanske var för ett par år sedan — att statsrådet af Geijerstam kallades ungdomsminister. I dag vet vi att han har fått hand om kyrkofrågorna. Barnavårdslagen utformades av familjeministern, socialministern behåller inom sitt departement arvsfondsanslagen, stödet till samlingslokalerna går över till inrikesdepartementet, handelsministern sköter idrotten och ekle-siastikministern sköter kultursidan med undantag för de värnpliktigas bibliotek som han lämnat över till försvarsministern. Jordbruksministern har också sin del i denna verksamhet — som jag nyss nämnt.

Herr talman! Jag har velat säga att det är angeläget att möta de enskilda människornas alltmer ökade efterfrågan på fritidsanläggningar och behov att berika sin fritid genom väl planerade och samordnade åtgärder. Samhällets insatser måste i mycket stanna vid att bli samordnande och rådgivande, och detta förhållande har också uppmärksamrats i motioner vid årets riksdag. I dag är initiativen på detta område alltför mycket splittrade. Jag vill inte påstå att det är dags att inrätta något särskilt departement för dessa frågor — kanske inte ens att tillsätta en ungdoms- eller fritidsminister — men för den fortsatta utvecklingen skulle det komma att betyda mycket, om det åtminstone kunde bli en av ett statsråds arbetsuppgifter.

Herr PETTERSSON, HARALD, (cp):

Herr talman! Det kan kanske i slutet av remissdebatten anses vara en över-

loppsgärning att ta upp några av de frågor, som har diskuterats tidigare. När man begär ordet i en remissdebatt, vet man emellertid inte vad som kommer att sägas av andra talare. De två frågor, som jag tänkte beröra, har tagits upp av så många talare tidigare, att jag bara mer summariskt skall försöka ge några synpunkter på dem.

Om man företräder ett län, som haft ett praktiskt taget oförändrat befolkningstal årtionde efter årtionde och haft stora svårigheter att följa med befolkningsutvecklingen i landet, är man naturligtvis orolig inte bara för dagen utan även för framtiden. Jag tillhör inte dem, som i detta sammanhang på något sätt vill förebrå regeringen för att den inte har vidtagit de åtgärder som kanhända kunde ha befordrat utvecklingen i en annan riktning, men vad jag vill ha sagt är, att om det är möjligt att göra någonting för dessa områden, så bör man inte försumma att ta tillfället i akt.

Jag vet att inrikesministern har en positiv syn på de frågor som redovisats i vårt län. Vi har hälsat med stor tillfredsställelse att inrikesministern hyser den uppfattningen, att man i tid skall försöka möta en utveckling, som kan komma att bli så bekymmersam att samhället måste vidta drastiska åtgärder.

Vilka åtgärder kan man då vidtaga för att hjälpa de områden, som haft en ogynnsam befolkningsutveckling eller har en arbetskraftsreserv, som väntar på sysselsättningsmöjligheter? Jag skall inte här på något sätt försöka ge någon analys av alla de möjligheter som finns. Om vi har den rätta förståelsen för problemen och vill se dem i det sammanhang, vari de måste ses, måste vi inse att det gäller att förebygga en utveckling, som för samhället på litet längre sikt kan bli alltmer svårbemästrad.

Vi var i går överens om att näringslivet utgöres inte bara av ett antal företagare, utan av alla dem som deltar i produktionen. Vi vet av erfarenhet att för näringslivet inom en region spelar kommunikationerna en mycket stor roll. Herr Jonasson har i dag varit inne på frågan om en bättre kanalled mellan

Västerhavet och vår största insjö, Vänern. En sådan kanalled skulle enligt min mening utgöra en betydelsefull inledning för näringslivet inom de till Vänern gränsande områdena, av vilka inte något har en särskilt gynnsam befolkningsutveckling.

Järnvägsfrågan är också högaktuell inte minst inom vårt län. Länets centrala delar har levat i ovisshet om möjligheterna att i varje fall få en normalspårig järnväg. Jag vill vädja till kommunikationsministern, som har varit mycket förstående för denna fråga, att inte dröja alltför länge med ställningstagandet till järnvägsfrågan i Skaraborgs läns centrala delar. I dag föreligger ett mycket stort behov av en normalspårig järnväg.

När det gäller vägarna är det väl en kamp mellan landets olika delar om vem som skall få del av väganlaget. Man får naturligtvis ha förståelse för att det här gäller ett fördelningsproblem, som kan vara nog så svårt att lösa. En sak borde dock enligt min mening vara ganska klar, nämligen att områden, som i dag har en vägstandard som ligger under medelstandard i landet, i första hand bör komma i fråga, i all synnerhet om det inom samma områden ur samhällets synpunkt är önskvärt att på allt sätt befordra det samlade näringslivet.

Om man företräder ett län, där den jordbrukande befolkningen uppgår till en fjärdedel av hela befolkningen, har man klart för sig, att jordbruksfrågan inte bara är en central fråga för yrkesutövarna själva utan också en fråga, som inte betyder så litet för länet i dess helhet. Det finns de som menar, att län med en så stor andel jordbrukande befolkning tillhör de underutvecklade områdena. En sådan jämförelse tror jag emellertid vara alldeles felaktig, ty en riktig jämförelse måste väl göras mellan områden, som har naturliga förutsättningar för jordbruksdrift och andra.

Jag lyssnade med intresse till herr Osvalds anförande här i dag. Det gav enligt min mening i någon mån belägg för vad jag syftar till, nämligen att vi inte bör försumma de områden, där man har naturliga förutsättningar för en jord-

bruksproduktion, som inte minst för framtiden kan få betydelse inte bara för vårt eget folkhushåll utan kanske också för världshushållet.

Jag skall inte gå in på jordbrukets aktuella inkomstläge i någon nämnvärd grad, det är bara en sak som jag vill framhålla. Skulle regeringen ställa sig alldeles oförstående för den situation, som jordbruket nu har hamnat i, tror jag detta skulle vara inte minst ur psykologisk synpunkt mycket betänkligt. Hundratusentals jordbrukare går i dag och väntar med stor spänning på hur landets regering kommer att ställa sig till de överläggningar, som skall hållas mellan jordbrukets representanter och regeringen. Av det jag känner till om stämningen bland jordbrukarna förstår jag, att det i det trängda läge, som jordbrukarna nu befinner sig i, skulle vara ett mycket hårt slag om oförståelse skulle visas för de aktuella problemen. En förståelse i dagens läge kanske också kan undanröja något av den oro, som jordbruksnäringen i dag onekligen känner inför den skymda sikten för framtiden på grund av den nya marknaden och de stora frågor, som därmed har sammanhang, vilka inte bara måste ses ur jordbrukets synpunkt, utan som naturligtvis får ses ur vårt samlade samhälls synpunkt.

Min vädjan till jordbruksministern, finansministern och till de andra regeringsledamöter som är närvarande är: Var inte oförstående i dag för jordbrukets problem! De är så stora att man lätt genom oförståelse för de människor, som är i ett trängt läge, kan göra någonting som för framtiden kan ha starkt menlig inverkan, inte minst ur det samlade samhällets synpunkt sett.

Herr NYMAN (fp):

Herr talman! 4 M är namnet på en landsomfattande kampanj som startade i oktober 1962 och som tar sikte på människans anpassning på arbetsplatsen. Eller vi kan vända på satsen och säga: arbetsplatsens anpassning till människan.

Initiativtagare till 4 M-kampanjen är

Statsverkspropositionen m. m.

Folksamhetshälsoråd, Svenska korporationsidrottsförbundet, Svenska arbetsgivareföreningen och Landsorganisationen, och bakom den står också stödjande 32 andra riksorganisationer, institutioner och myndigheter.

Herr talman! Jag vill låna de 4 M-en som rubriker för vad jag önskar säga om arbetsplatsens människor och miljö, maskiner och betydelsen av motion — ja, inte i den mening som vi just nu kanske tänker oss i dessa motionstider.

Två av M-en handlar om människan och miljön. Människan på arbetsplatsen har ibland med någon överdrift kallats för »den glömda faktorn». Intresset har tidigare i hög grad varit mer inriktat på de rent materiella och ekonomiska faktorerna i arbetslivet och mindre på de immateriella, till vilka kan räknas åtskilliga av människans förhållanden och villkor i arbetslivet.

Arbetsplatsens förhållanden har först under de senaste årtiondena blivit föremål för mera vetenskapligt intresse. Man får se det uppvaknande intresset för människan såsom en följd av den fulla sysselsättningspolitiken i förening med goda konjunkturer. Jag tror också att socialpolitiken har ökat företagsledningens sociala tänkande och ansvar för de anställda. Demokratiseringsprocessen i arbetslivet genom nämndverksamhet och det fackliga organisationsväsendets tillväxt har också haft ett mycket stort inflytande på intresset för människan.

Det är många faktorer som påverkar anpassningen mellan individen, arbetet och arbetssituationen. Ofta krävs en helhetssyn på dessa förhållanden för att man skall kunna göra en riktig bedömning som leder till effektiva åtgärder. Tag t. ex. de faktorer som på arbetsplatsen påverkar de anställdas arbetsvilja och arbetsförmåga. Det kan vara sådana faktorer som ålder, kön, intelligens och andra personlighetsfaktorer. Det är olika fysiologiska påfrestningar såsom arbetets tyngd, värme, buller, det kan gälla arbetstidens längd. Icke minst viktiga är de psykiska faktorerna och deras inverkan på arbetslust etc.

Det bör i detta sammanhang framhål-

las, att arbetsförhållandena avsevärt förbättrats enbart under det senaste decenniet på de flesta arbetsplatser. Framför allt gäller förbättringen den fysiskt-tekniska miljön. Förebyggande av olycksfall, icke minst genom bättre uppföljning av olycksfallen och tillbudena, sker också kontinuerligt på åtminstone de större företagen. Tekniska förbättringar av maskiner och lyftorgan etc. gör arbetet mindre tungt och påfrestande. Men samtidigt tycks människan ställas inför ökade psykiska påfrestningar, som skapat problem icke minst för arbetsledande personal. Psykosomatiska sjukdomar, stress och nervösa åkommor tycks öka i omfattning ganska oroväckande.

Frågan är hur mycket som beror på arbetsplatsförhållandena och hur mycket som beror på samhällsmiljön i övrigt. Jag tror, att dessa frågor behöver bli föremål för ökad uppmärksamhet. Det behövs en bättre följsamhet av samhället, och jag vill tillägga av näringslivet, med hänsyn till individens fysiska och psykiska förmåga för att de materiella förhållandena skall skapa en miljö som befördrar individens psykiska hälsa. Mycket skulle kunna åstadkommas genom en fördjupad gemenskap mellan människorna i arbets- och samhällsliv. Mentalhygien är troligen något vi ännu icke tillräckligt beaktat.

Herr talman! Jag har haft anledning att tidigare från denna talarstol taga upp frågan om behovet av samordnad arbetsvetenskaplig forskning i samband med att allmänna beredningsutskottet framhållit, att en utredning icke skulle i dagens läge väsentligen befrämja en sådan forskning. I dag kan jag konstatera, att ecklesiastikministern tillsatt en utredning av den psykotekniska verksamhetens organisation och vissa sammanhängande frågor. Därmed har en bit av arbetsvetenskapens frågor beaktats. En annan bit är tillsättande av en utredning om samordnad social forskning, som allmänna beredningen däremot fann mycket önskvärd på förslag av herrar Tage Johansson och Lars Larson i motion I: 35, 1962. Jag betraktar arbetsplat-

sens frågor som en del av den sociala forskningen. Gör nu subkommittén för medicinsk yrkesforskning sin bit av samordningsproblemet, är jag och mina kolleger i folkpartiet nöjda i sak, men vi frågar oss varför icke greppet på den arbetsvetenskapliga forskningen kunde ha tagits på en gång.

Under det sista årtiondet har kravet på modern industrihälsovård gjort sig alltmer gällande inom svensk storindustri. Detta krav motiveras av ett ökat behov av biologisk expertis för arbetsplatsens utformning, liksom av en intensifierad hälsokontroll framför allt av personal, som sysselsätts i högkvalificerade automatiska utrustningar, där den enskilda individen är så dyrbar för företaget och svår att ersätta. Detsamma gäller också ökade problem i samband med förgubbningen i näringslivet och svårigheten att sysselsätta partiellt arbetsföra samt den ökade stressen. Expertisen tror, att stressen svarar för kanske en tredjedel av de cirka 60 miljoner sjukdagarna per år i arbetslivet.

En annan fråga av intresse för arbetsplatsen är företagsnämndsverksamheten. Jag tror den kan bli ännu bättre än den är för närvarande. Vad som vunnits hitintills kan helt kortfattat sägas vara, att arbetsgivarna fått en ökad förståelse för informationsgivandets betydelse och värdet av samråd. Arbetstagarna har å sin sida fått ökad förståelse för produktionsfrågorna. Såväl inom LO som SAF arbetas nu som bäst med att pröva formerna med nämndsverksamheten, och jag tror vi gör bäst i att låta frågorna avgöras och riktlinjerna dragas upp av arbetsmarknadens parter.

Andan på arbetsplatsen betyder mycket för arbetsglädjen och effektiviteten. Den sammanhänger med hur överordnade och underordnade samverkar, hur befordringssystemet tillämpas, om informationsgivande och samråd sker i tillräcklig omfattning och i rätt tid. Sist men inte minst är det en fråga om ett förtroende mellan företagsledning och anställda, som det tar lång tid att bygga upp och kort tid att riva ned. I det sammanhanget tänker jag på vad som nu

Statsverkspropositionen m. m.

diskuteras speciellt inom de större företagen: en noggrannare uppföljning av de anställdas arbetsinsatser ur kostnadsynpunkt.

Anställning av personal har riktigt nog börjat alltmer betraktas som en stor investering för ett företag. Tjänstemannastabens starka utökning som följd av den produktivitetsökning, som kännetecknat de senaste årens mängdkonjunktur, har i samband med att inkomsterna icke stigit i samma takt som kostnaderna aktualiserat frågan om tjänstemännens effektiva utnyttjande. Det ligger i allas intresse, icke minst i tjänstemännens, att fortgående rationalisering, sparande och effektivisering sker inom ett företag, dock utan att de anställda blir lidande genom överansträngning, stress, minskade inkomster och försämrade arbetsförhållanden över huvud taget. En sådan rationalisering bör helst ske kontinuerligt och — om allvarigare omläggningar behövs — helst på tillräckligt lång sikt för att inte andan och arbetsglädjen skall bli lidande och det som tycktes företaget vara en vinst efteråt skall visa sig vara en förlust.

En effektivisering av personalens arbete bör ske inom all företagsverksamhet, inte minst inom statliga företag och statlig förvaltning. Det finns säkerligen mycket att vinna ekonomiskt genom god planering och administration, där kanske ändå den privata företagsverksamheten kommit längst. Det är säkerligen ingen avundsvärd lott att som ansvarig företagsledare angripa dessa svåra problem. Där det sker i positiv och förstående anda är det så mycket mera hedervärd.

Det tredje M-et står för produktionsfaktorn maskinen, eller kapitalet. Den snabba tekniska utvecklingen har gjort det möjligt att konstruera maskiner som kan ställa allt för stora krav på den mänskliga organismen. Som exempel kan nämnas flygplan. Det har därför varit aktuellt — och är det fortfarande — att anpassa maskinen och arbetet till människan, t. ex. beträffande arbetsställningar, arbetsrörelser och arbetsmiljö. Detta kallas för bioteknologi och i ut-

Statsverkspropositionen m. m.

landet ergonomi, som glädjande nog diskuterats som ett särskilt ämne i läroplanerna för det tekniska gymnasiet.

Herr talman! Jag vill i detta sammanhang något komma in på kapitalets makt i produktionsökningen, liksom jag tidigare berört den mänskliga arbetsinsatsens och miljöns betydelse.

Professor Erik Lundberg har gjort en mycket intressant utredning om den relativa betydelsen av kapitalinsatsen för den svenska industriens produktionsökning under perioden 1946—1957. Han har kommit fram till att kapitalets vikt i fråga om den svenska produktionsökningen uppgår till cirka 43 procent och personalens till cirka 23 procent. Vid sidan av kapital- och personalinsatser kommer s. k. »ren produktivitet», d. v. s. effekten av teknisk utveckling, rationalisering, utbildning, organisation etc., som har en vikt av inte mindre än 34 procent. Man får givetvis ta dessa viker med en viss reservation, men jag tycker att tendensen ändå visar, att de mänskliga insatserna har en större betydelse än vad vi kanske ibland tror. Vi har ibland kanske inom näringslivet en tendens att överdriva kapitalinsatsens vikt vid produktionsökning. Pengar betyder med andra ord inte allt, ens då det gäller så materiella ting som produktivitetsökning.

Företagens behov av kapital för investeringar som ett led i den tekniska utvecklingen och ständiga strukturrationaliseringen har ständigt ökat, även om en viss avmattning i investeringstakten under år 1962 kunnat iakttagas. En klassisk företagsekonomisk regel säger, att finansieringen av ett företag är sund när ägaren riskerar mera pengar än kreditgivarna. Även om möjligheterna att få lån på kapitalmarknaden lättat, så är det mycket som talar för att företagens självfinansieringsmöjligheter icke bör begränsas hur mycket som helst. För detta talar bl. a. att varornas modekänslighet tenderar att bli större, vilket ökar riskerna för inkurans och andra varulagerförluster, att ökad utländsk konkurrens på såväl hemmamarknaden

som exportmarknaden uppstått, samt nödvändigheten av att satsa på forsknings- och utvecklingsarbete för att bevara och ständigt öka konkurrenskraften.

Dessa synpunkter talar för värdet av att företagets självfinansieringsmöjligheter inte alltför mycket begränsas. Det måste nämligen alltid finnas utrymme för en viss självfinansieringsgrad för att industrien skall våga besluta sig för riskbetonade investeringar, som kan ge goda vinstchanser.

En annan viktig faktor är utnyttjandegraden av maskiner, som är en betydelsefull fråga ur ekonomisk synpunkt. Bankdirektör Jan Wallander har här publicerat en intressant undersökning. Det finns en påtaglig tendens att de dyrare maskinerna utnyttjas hårdare, vilket är ganska naturligt. Frapperande är emellertid att även de dyraste och yngsta maskinerna endast till en sjätte-del körs periodiskt. Det torde i inte ringa utsträckning sammanhånga med strukturen på den svenska verkstadsindustriens produktion. Man arbetar med »beställningsskrädderi» och korta serier. En viss maskin kan då vara avställd i långa perioder. Det sammanhänger också med att de flesta företag kör endast i dagskift, vilket starkt ifrågasatts vara ekonomiskt.

En annan faktor av betydelse för produktionsstegringen är exploateringen av tekniska forskningsresultat och uppfindingar etc., vilka i tider som gått betytt så mycket för svensk industri. Tyvärr minskar antalet innovationer, som möjliggör utveckling av produkter. Här har staten och näringslivet stora intressen att bevaka. Vi behöver förmodligen veta mera om de tekniska forskningsbelinjelserna, och vi behöver förbättrade möjligheter att till det praktiska livets män översätta de tekniska forskningsresultaten. Kanske vi rent av behöver en ny forskningspolitik i landet.

Så kommer jag, her talman, till det sista M-et, som är begynnelsebokstaven i ordet motion som medel till att skaffa sig en god kondition. Det mekaniserade

Statsverkspropositionen m. m.

arbetslivet, den motoriserade fritiden och det TV-tittande hemlivet är föga konditionsbefrämjande och inverkar därför nedsättande på vår arbetsinsats. Motion i förening med riktiga arbetsställningar och en god arbetsteknik motverkar onödigt förslitning av människan både fysiskt och psykiskt. Tänk bara på alla ryggsbesvär, som i dag nästan kan betecknas som en folksjukdom och som delvis är en följd av för litet motion. Hur skulle det vara om riksdagsledamöterna föregick svenska folket med gott exempel då det gäller motion och inte bara motioner?

Den ökade fritiden genom arbetstidsförkortning, lediga lördagar och eventuellt fyra veckors semester medverkar jämte den höga levnadsstandarden och de förbättrade förhållandena på arbetsplatsen till att omskapa vår tillvaro. Förr var tyngdpunkten av dagen koncentrerad på arbetstiden, som var lång och tung för många. Nu blir fritiden den alltmer tongivande delen, och det är bara bra. Arbetstid och fritid behöver emellertid komplettera varandra, om det skall bli balans och harmoni i vår tillvaro. Om fritiden tar bort arbetsglädjen och hindrar en effektiv arbetsinsats, då är den fel använd. Herr Larson var i sitt anförande inne på en del av de fritidsfrågor som kan uppstå genom arbetstidsförkortningen. Om vi tar ut den högre levnadsstandarden i form av ökad fritid finns det emellertid en viss fara för att utvecklingen här i Sverige kan komma att gå i samma riktning som i Amerika, där folk ofta skaffar sig dubbla arbeten. Då använder man ju inte fritiden på det sätt som kanske avsikten är när man vill bereda människorna ökad fritid.

Vi talar ibland i arbetslivet om yrkesmannaskap och menar därmed en god yrkesskicklighet och god arbetskaraktär. I det senare ingår ansvarskänsla, pålitlighet, goda arbetsvanor, positiv inställning till arbete och företag etc. De fyra M-en, människan, maskinen, miljön och motionen, är rubriker för några av de faktorer som i dag har särskilt uppmärksamhets inom arbetslivet.

Herr ISACSON (h):

Herr talman! I går publicerades en departementspromemoria från jordbruksdepartementet, som är daterad den 8 januari, och den har givit mig anledning att begära ordet här. Det är inte själva departementspromemorian och vad som där sägs som främst ger mig anledning att säga några ord, utan snarare en del kommentarer som redan har gjorts till promemorian.

Vi kunde i Aftonbladet i går läsa bl. a. följande: »En negativ arbetsinkomst lär många av de jordbrukare som ingår i den jordbruksekonomiska undersökningen ha, enligt en expertpromemoria. Det betyder att inkomstklyftan gentemot industriarbetarna för dessa jordbrukare inte är futtiga 7 000 kronor, utan över 14 000 kronor. Fenomenet kan bara förklaras på två sätt. Antingen är bönderna så till den milda grad fängslade av sina arbetsuppgifter, att de snällt fullföljer dem fastän de får betala för det. De har alltså gått ett steg längre än gumman som struntade i om korna mjölkade, bara de var snälla. Eller också är den jordbruksekonomiska undersökningen så bristfällig, att det inte går att fästa något avseende vid den.»

Sedan har man på en annan sida en rubrik där det står: »De flesta jordbrukare tjänar mer än industriarbetarna. Risken för höjda matpriser minskar.»

Nu är det ju ett fåtal människor i det här landet som över huvud taget bryr sig om att försöka studera en departementspromemoria, men många läser Aftonbladet, och många tror vad som står där.

Man ger också ett gott råd till jordbruksministern och säger: »Analysen har minskat risken för höjda matpriser. Vi bör under alla förhållanden ge jordbruksministern råg i ryggen inför de förhandlingar som förr eller senare lär komma till stånd mellan regering och jordbruk.»

Jag tror att Aftonbladet känner jordbruksministern illa. Han har nog mer råg i ryggen än man här befarar — i varje fall hoppas jag det.

Men jag tar mig också friheten, herr

Statsverkspropositionen m. m.

talman, att bläddra litet i departementspromemorian. Det är ingenting speciellt nytt och sensationellt som där kommer fram. Man redovisar på vilka grunder beräkningarna är gjorda inom den jordbruksekonomiska undersökningen och hur avskrivning sker på byggnader och maskiner. Man konstaterar bl. a. att årskostnaden för byggnader är beräknad till 2,5 procent, varav 1 procent räknas som avskrivning på ett *reducerat byggnadsvärde*, sedan man tagit hänsyn till byggnadernas verkliga betydelse för jordbruket. Vad jordbruket får räkna med är 1 procent av byggnadernas återanskaffningsvärde. Det innebär med den starka teknisk-ekonomiska utveckling vi har, att det kommer att ta mycket lång tid innan byggnadsbeståndet kan förnyas.

Jag bläddrar vidare och ser att bland kapitalinkomsterna inräknas sådana rena inflationsvinster som är föranledda av uppskrivning av fastighetsvärdena på grund av de vid taxering och försäljningar beräknade värdena. Dessa kapitalinkomster är ju för den enskilde jordbrukaren ganska ointressanta utom vid realisation — han kan inte gärna komma åt dem.

Men det finns andra saker i det här sammanhanget som kanske är mera intressanta och som har givit anledning till den kommentar som Aftonbladet gjorde, exempelvis spridningen av inkomsterna. Det är här man ironiskt påpekar att så många jordbrukare arbetar utan att få någon som helst inkomst.

Vi kan här till en början konstatera, att man i resonemanget ofta blandar ihop familjeinkomst och brukarinkomst. Vi bör ändå ha klart för oss att det i målsättningen för jordbrukspolitiken är fråga om en brukarinkomst. Om jordbrukarens hustru arbetar med i jordbruksföretaget, kan det inte vara rimligt att den tid hon lägger ned på arbetet skall räknas med i hans inkomst. Vilken industriarbetare skulle tillåta att hans hustrus inkomster läggs ihop med hans egna vid en jämförelse? Dessa inkomster varierar starkt från fall till fall. I ett jordbruk deltar hustrun mycket i arbe-

tet; i ett annat kanske hon på grund av att hon har många barn inte orkar eller hinner med att arbeta i jordbruket.

När man talar om familjeinkomst har man här också räknat med barnens inkomster. Jag har själv barn som deltar i jordbruksarbetet under sommartiden, och de skall naturligtvis ha en ersättning för det arbetet. I undersökningen har man räknat om barnens insatser till reducerade manstimmar.

Vad man måste jämföra är brukarens arbetsinkomst, och då kommer man till det resultatet, att det endast är i ett mycket litet fåtal fall som brukaren har kunnat uppnå en arbetsinkomst som ligger i linje med industriarbetarens inkomst på 14 000 kronor. Sedan förekommer mycket stora variationer nedåt ända till minusposter. Man kan naturligtvis ironisera över detta och säga att det är orimligt. Ja, att det är orimligt kanske man kan hävda under förutsättning att man inte själv har upplevt eller känner till den bistra verkligheten.

Jag har själv varit jordbrukare i 16 år, och under den tiden har jag fått uppleva både det ena och det andra typåret. Jag har varit med om år då jag haft ett mycket väsentligt underskott, beroende på att skördeutfallet såsom vi vet kan variera starkt. Jag kan nämna sådana torkår som 1955 och 1959. Trots att kanske ingen vill påstå att jag är en alldeles oduglig jordbrukare har jag på en del jordar haft skördar på mellan 500 och 600 kilo per hektar, medan jag på andra jordar kommit upp i mer än 4 000 kilo. Dessa variationer i fråga om areal, jordbeskaffenhet o. s. v. betyder kolossalt mycket också när man jämför spridningen av inkomsterna för olika jordbrukare.

Vi kan tänka på ett annat år — 1957, när mycket av grödan regnade bort. Även då blev det stora variationer olika jordbruk emellan på grund av att de drabbades olika hårt i skilda avseenden.

Det är ingenting egendomligt i att ett jordbruk har stor spridning av inkomsterna olika år. Det är inte heller egendomligt att olika jordbrukare kan ha spridning på sina inkomster samma

Statsverkspropositionen m. m.

är. En väldig mängd faktorer inverkar nämligen på utfallet, och departementspromemorian har inte tagit upp dessa frågor till analys; för övrigt är det säkert mycket svårt att åstadkomma en analys av dessa faktorerens betydelse. Men vid alla dessa jämförelser skall vi ha klart för oss att det finns många jordbrukare som är sjuka eller gamla, och jag tror att en inte ringa del av spridningen kan härledas från detta. Det är väl också klart att många jordbruk inte sköis som de borde skötas — vi kan gott konstatera att det finns både dåliga jordbrukare och bättre jordbrukare. Men alldeles uppenbart är att det stora flertalet jordbrukare är mycket duktiga, och trots det har utfallet i arbetsinkomst för dem inte blivit större än att de i allra bästa fall uppnått samma inkomst som industriarbetare.

Departementspromemorian har — originellt nog, kanske — också redovisat ett arbete som pågår inom 1960 års jordbruksutredning, där man just har diskuterat dessa spörsmål. Det kan ju förefalla egendomligt att ett arbete inom utredningen publiceras på detta sätt, innan det ens blivit anmält för hela utredningen. Jag känner mig emellertid därför oförhindrad att under dessa förhållanden också utnyttja det materialet för att något kommentera de här frågorna.

Vi har i den nämnda arbetsgruppen, där jag själv sitter med, kommit fram till att inkomsten kan bli relativt hygglig vid räkningsgårdar av den storlek det här gäller, om jordbrukaren utnyttjar den i dagens situation tekniskt bästa tänkbara inriktningen av jordbruksproduktionen — vi har kallat den »teknik 60» — för att ta ut optimala skördar, optimal avkastning från djuren o. s. v. Men trots detta kommer man endast i undantagsfall upp till industriarbetarlöner, och i de flesta fall håller man sig avsevärt under industriarbetarlönen. Det visar sig nämligen att räkningsgårdarna i mycket stor utsträckning har för liten areal.

När man räknar fram siffrorna och gör jämförelser, har man i alla fall

sagt sig att jordbrukarna kan komma ganska högt upp på inkomststegen. Då skall man emellertid ha klart för sig att de siffror vi har arbetat med är i mycket hög grad teoretiska. Skördeuppskattningarna grundar sig ju på optimala förhållanden och ingenting annat, men i verkligheten varierar utfallet starkt från det ena året till det andra, och faktum är att många av de senaste åren givit mycket dåliga skördar — i en del fall har resultaten varit nära botten. Sådana omständigheter måste man komma ihåg när det gäller att applicera siffrorna på verkligheten. Ett teoretiskt siffermaterial är i själva verket väldigt farligt att handskas med när man vill få en bild av den bistra verkligheten.

Vi vet att senaste året fick jordbrukarna t. ex. i Mellansverige rätt hyggliga spannmålsskördar i kg räknat — men 90 procent av brödsäden i området måste säljas som fodersäd. Prisfallet rörde sig om 4 à 5 öre. I en sådan här kalkyl inom en utredning räknar man vidare med normala torkningskostnader, men det fanns i fjol jordbruk som måste vidkännas torkningskostnader på mellan 5 och 10 öre. Sådana förhållanden måste givetvis i mycket hög grad påverka det ekonomiska utfallet.

Ingen teoretisk beräkning i världen kan ta hänsyn till alla dessa omständigheter. Jordbruket är sådant att utfallet växlar mycket starkt från det ena året till det andra, från den ena gården till den andra. Ett år kan resultatet vara sådant att situationen ter sig hopplös, men jordbrukaren kan inte bara kasta yxan i sjön och överge sitt yrke. Han får leva på hoppet att ett gott år skall kompensera de dåliga. Jag är själv jordbrukare och vet hur det är. Jordbrukaren kan inte som en industriarbetare hoppa ifrån sitt jobb och säga: »Jag struntar i det.» Jordbrukaren måste arbeta vidare, tro på en bättring i framtiden och anstränga sig intensivt för att nå godtagbara resultat. Han har kanske från början gjort en felkalkyl och tvingas lägga om produktionen, kanske övergå från kreaturslös drift till mjölkproduktion. Detta kräver då kanske tio

Statsverkspropositionen m. m.

år, innan man med de resurser man har och kan låna upp har hunnit ändra produktionen och därmed kan utnyttja gårdens förutsättningar riktigt. Sådant skapar oerhörda svårigheter för dessa jordbruk.

Arbetsgruppen har också sagt — det redovisas i departementspromemorian — att endast om jordbruken göres större arealmässigt och när det gäller antalet djur kan det bli möjligt att uppnå en inkomst som är likvärdig med industriarbetarlönen eller högre. Vi har funnit att jordbruk med två arbetande i vissa fall kan ge mycket goda inkomster — men när man investerar stora pengar i ett jordbruk kan en enda sak, en reducering av utbytet på grund av försämrat skördeutfall med 10 procent eller en prissänkning på 10 procent eller höjda kostnader leda till att inkomsten sjunker med 50 procent. Detta kommer också att bli uppenbart så småningom när redovisningen blir klar inom utredningen. Jag tror att dessa frågor är så oerhört komplicerade och så svåra att i dag ta ställning till, att man på alla håll bör undvika att dra alltför snara slutsatser. Det har man inte heller gjort i departementspromemorian, och därför finns det i det avseendet ingen anledning att gå till någon aktion mot densamma.

Jag har velat redovisa dessa synpunkter därför att jag anser att det inom jordbruket är nödvändigt att åstadkomma en storleksrationalisering för att jordbrukarna mera intensivt skall kunna utnyttja de tekniska resurserna, arbetskraften m. m. Det måste alltså i framtiden göras en rationalisering mot större jordbruksfastigheter. Till det resultatet kommer nog också 1960 års jordbruksutredning — det är ingen tvekan om den saken. Man måste emellertid vara klar över en sak, nämligen att jordbruket för att kunna lösa dessa problem kommer att kräva mycket stora kapitalinvesteringar. För tvåfamiljsjordbruk kommer det kanske att krävas investeringar på mellan en kvarts och en halv miljon kronor. Det är mycket stora pengar. Hur många jordbrukare

har i dag dessa pengar? Jag tror att den yngre generationen har tillgång till ett mycket litet eget kapital att sätta in för sådana investeringar och därför i stor utsträckning måste lita till upplånat kapital. Detta upplånade kapital skall förräntas och amorteras, och med nuvarande länemöjligheter är det mycket svårt att göra några stora amorteringar utan att samtidigt tvinga fram inkomster som gör att man råkar in i en mycket besvärande skatteprogression. Men om man över huvud taget skall låna pengar, måste man amortera stora belopp och på något sätt skaffa fram dessa inkomster, som blir föremål för en så hård beskattning.

Dessa frågor är inte diskuterade, men jag har velat fästa uppmärksamheten på dem därför att de kommer att vara livsavgörande för om jordbruket skall kunna rationaliseras. Det måste finnas tillgång till krediter, som är mycket långsiktiga och jag skulle tro också sådana, att de som kan beviljas i fastighet inte behöver amorteras.

Dessa problem är stora och svåra, men jag har velat peka på dem. Om vi tänker oss att ett jordbruk med ett mycket stort lånat kapital under ett par år i följd skulle råka ut för stora skördebortfall eller det skulle bli betydande prisfall på marknaden, så kommer detta jordbruk i en likviditetssituation, som blir praktiskt taget omöjlig att bemästra, åtminstone på nuvarande grunder. Detta är en framtidsvision, som inte är särskilt angenäm men som vi säkert mycket snart och rätt ingående kommer att få diskutera och som vi har anledning att i alla sammanhang observera.

Skattefrågorna och avskrivningsmöjligheterna kommer här också in i bilden. Så länge samhället inte har givit särskilt stora möjligheter i det avseendet tycker jag inte att man från samhällets sida heller kan kräva att jordbruket skall kunna börja rationalisera och sätta in hur stora resurser som helst, ty det är praktiskt taget ogörligt att klara en sådan situation för den som måste skuldsätta sig mycket hårt.

Statsverkspropositionen m. m.

Jag har, herr talman, velat framhålla dessa synpunkter därför att jag tror att de är mycket väsentliga. Jag vågar också hoppas och tro att denna departementspromemoria skall bli föremål för en vederhäftigare behandling i fortsättningen än den har fått i Aftonbladet. Andra tidningar har försiktigtvis, efter vad jag kan se, inte kommenterat denna sak. Att dra de slutsatser, som man har gjort från Aftonbladets sida, visar en skrämmande okunnighet om hur den bistra verkligheten ser ut.

Herr statsrådet HOLMQVIST:

Herr talman! Den departementspromemoria, som herr Isacson har talat om, är daterad den 18 januari och icke den 8, som det föreföll mig att han sade. Den kom oss till handa i departementet vid det senaste veckoskiftet, och därför har jag — det vill jag gärna säga — inte ännu haft möjligheter att i detalj penetrera de frågor, som promemorian avhandlar.

Herr Isacson säger att han för sin del inte är överraskad över resultatet. Jag måste deklarerat, att jag är av direkt motsatt uppfattning. Jag hade inte föreställt mig att spridningen skulle vara så stor i de olika grupperna som den i verkligheten är. Det konstateras i promemorian att en tredjedel av dessa gårdar — om vi väljer gårdar i södra Sveriges slättbygder eller i Mellansverige, kommer vi till ungefär samma resultat — har gått med underskott. Brukaren har inte fått någon som helst ersättning för sitt arbete; han har fått finna sig i att i sämsta fall till och med skjuta till upp till 5 000 å 6 000 kronor för att rörelsen skall gå ihop. Jag är visst inte främmande för att det kan vara betydande växlingar från det ena året till det andra, men jag är dock inte utan vidare böjd att acceptera herr Isacson's förklaring som helt till fyllest när det gäller det material som kommit fram.

Jag tror också att det kan finnas många frågetecken kvar sedan man har läst denna promemoria och att det är nödvändigt att vi närmare analyserar en

del av materialet, vilket också är avsikten. Jag kan betyga att vi från departementets sida gärna skall leverera allt det material som kommer fram och tillföra detta den offentliga debatten för att vi på det sättet till sist skall kunna åstadkomma en rimlig avvägning. Detta är således inget slutligt material, utan jag hoppas att det skall framkomma mera sådant.

Herr Isacson har läst vad en tidning har skrivit i denna fråga och även citerat vad som där har sagts. Jag tror att jag skulle kunna plocka fram många tidningsuttalanden, som kanske har fört en motsatt argumentering mot den som Aftonbladet har fört, och med kanske ännu större rätt kunna säga att detta är ett ovederhäftigt resonemang. Vi kan inte här i riksdagen enbart hålla oss till vad tidningarna skriver och diskussionen i pressen.

Det är dock alldeles uppenbart att det i denna diskussion måste uppkomma delade meningar. En tidning som företräder konsumentintresset anser jag bör ha rätt att hävda synpunkter av det slag som framkommit i Aftonbladet. Även jag är liksom herr Isacson kritisk mot statistik. Jag tror inte man kommer fram till hela sanningen, hur man än försöker ta upp dessa problem till statistisk behandling. Vad som över huvud taget föranlett att vi tillsatt en expertgrupp var att vi i vår prispolitiska målsättning avser förhållanden vid rationellt skötta gårdar i mellersta och södra Sveriges slättbygder. Däremot har ju den jordbruksekonomiska undersökning, som legat till grund för både doktor Holmströms promemoria, som presenterades i Ronneby i somras, och det fortsatta arbetet inom jordbruksnämndens expertgrupp, varit baserad på ett genomsnitt av jordbruk. Det står tydligt i anvisningarna, när det gällde valet av de brukningenheter som skulle vara med i jämförelserna, att det skulle vara brukningsdelar med olika driftinriktning och olikartade förutsättningar med hänsyn till ägoslagsfördelningen och produktionsapparaten och att även olika grader av god skötsel borde medtagas i

Statsverkspropositionen m. m.

såvitt möjligt samma proportion som de förekom inom området. Det förhållandet föranledde att vi frågade oss, hur vi skulle kunna ur detta material plocka fram resultat som motsvarar de rationellt skötta gårdarna. Vi lämnade då i uppdrag åt expertgruppen att försöka analysera materialet, och denna har delat upp brukningsenheterna inom de olika områdena i tre grupper, nämligen en bästa grupp, en mellangrupp och en grupp som gav det sämsta resultatet. Det är på så sätt dessa siffror kommit till. Avsikten var att vi över huvud skulle kunna nå fram till någonting som kunde ge vägledning, när det gällde att bestämma utbytet på rationellt skötta gårdar. Jag är för min del inte säker på att vi nu fått ett svar på den frågan, men det har varit ett försök i den riktningen, och vi har all anledning att gå vidare.

Jag har inte för avsikt att i detta sammanhang ta upp någon längre debatt om dessa frågor. Av naturliga skäl är läget sådant, att varken jag eller någon annan i regeringen nu kan ge något besked om hur regeringen kommer att ställa sig till förhandlingskraven. Vi kommer emellertid redan denna vecka att få uträkningarna från jordbruksnämnden, vilka avser år 1961. De har utlovats till fredag. Vi hoppas att det skall finnas möjligheter för oss att penetrera frågorna närmare, när vi får även detta material.

Anledningen till att jag tog till orda nu var att herr Isacson framträdde med så stor säkerhet och valde ett röstläge, som inte har kännetecknat de tidigare inläggen i denna remissdebatt, där man har föredragit att ställa sig en smula avvaktande till de uppgifter som förekommit.

Till sist vill jag i anslutning till herr Harald Petterssons anförande säga, att det inte är fråga om enbart god vilja, hur regeringen ställer sig och hur jordbruksministern, finansministern och andra känner för jordbrukarna. Vi måste se till att vi har ett underlag för vårt handlande, som är så objektivt och riktigt som möjligt. Det är från den ut-

gångspunkten vi måste handla och ingalunda av rent känslomässiga skäl.

Herr KAIJSER (h):

Herr talman! Statsministern yttrade i går här i kammaren en del saker som kunde inbjuda till diskussion. Han berättade bland annat vilka krafttag som regeringen har tagit på olika områden även i detta års statsverksproposition. Han nämnde därvid bland annat siffran 643 nya tjänster inom mentalsjukvården, men han nämnde inte att medicinalstyrelsen i sina petita begärt 1 011 tjänster. Han talade inte heller om att, av tjänster som gällde upprustning av vården vid redan befintliga vårdplatser, medicinalstyrelsen hade begärt 439 och regeringen föreslagit 119 tjänster. Det är väl inte så mycket att komma med, när man tillgodoser bara en fjärdedel av de tjänster, som den ansvariga myndigheten ansett erforderliga för fullföljande av den upprustning av den statliga mentalsjukvården som är i gång och som varit i gång sedan flera år tillbaka men som ändå alltjämt och under åtskilliga år framåt kommer att kräva fortsatta åtgärder. Även om man ser på andra delar av det parti av socialhuvudtiteln som överförts från inrikeshuvudtiteln, skall man finna en rad analoga företeelser. Många önskvärda, viktiga och betydelsefulla tjänster samt anslag som begärts har över huvud taget inte diskuterats. Det är ju helt naturligt att det här gäller avvägningsfrågor, som kan vara svåra att avgöra, och det är möjligt att den avvägning regeringen gjort är den riktiga, men när man vill tala om hur bra man gjort saker och ting, kan man också i det rättvisa bedömandets intresse tala om vad man inte kunnat tillfredsställa.

Statsministern sade också att regeringen ingalunda skönmålat situationen till den grad att den glömt bort att tala om bristerna i samhället. Men, sade han, »det avgörande och vad vi fått slåss om är pengarna. Så enkelt är det». Han fortsatte med att säga någonting om att utan

pengar kommer man inte långt; så krass är verkligheten.

Jag har inte anmält mig i förväg till denna remissdebatt, men bland annat detta statsministerns yttrande har för mig varit ett incitament till att säga några ord. För mig gäller det nämligen inte bara pengar. Så krass är ändå inte verkligheten.

När herr Nils Elowsson i går sade att det för socialdemokratien har gällt att avlägsna fattigdomen i Sverige, stannade han också vid bara en del av problemen. Det är så mycket som man måste ha men som är så svårt att skaffa för pengar. Så är bl. a. fallet inom olika vårdområden.

Med den utveckling som samhället undergår har ändå pengarna mer och mer kommit att stå i förgrunden. Ideella uppgifter, ideellt arbete över huvud taget, vill knappast någon numera göra utan ersättning. Se t. ex. på ersättningen för förtroendeuppdrag som undan för undan ökats och som vi varit med om att besluta om föregående år! Den ideella insatsen får många gånger inte heller den uppskattning i den allmänna opinionen som den är värd. Sådana uppgifter som tidigare i större eller mindre grad hade prägel av kall har i vår materialiserade tid övergått till yrken med noggrant fastställd ledighet och noggrant begränsad arbetstid. Den utvecklingen har gjort det svårare att bemästra vissa problem i samhället, och särskilt vissa grupper har fått sitta emellan. Jag tänker då i första rummet på barn som måste vistas på anstalt och på åldringar. Den personliga vård som är väsentlig — om också på olika sätt — för de båda kategorierna har blivit allt svårare att åstadkomma. Den utvecklingen förekommer inte bara i Sverige, utan den torde förekomma överallt där man har ett överflödets samhälle. Man kunde kanske tycka att i överflödets samhälle, där alla har det så pass bra, skulle känslan öka för i det dagliga livet uppkommande behov av personliga uppoffringar till hjälp för medmänniskor. Nog skänks det pengar, helst vid stora och med stor reklam omgivna insamlingskampanjer. Det är visst inte så svårt att få av det över-

Statsverkspropositionen m. m. flöd som många har. Men det är betydligt svårare att få en personlig uppoffring, personligt omak. Omaket vill man i stället lasta över på samhället.

Samhället skall överta alla besvärligheter; det är dess skyldighet. För den enskilde blir det alltmer angeläget att den frihet som fritiden bereder kan utnyttjas på mest effektiva sätt och på den bör inte — i varje fall inte utan ersättning — några än så behjärtansvärda vårdnadsplikter — inte ens sådana inom den egna familjen — få inkträta. De vårdnadsplikterna skall samhället överta.

Vad är då samhället, eller vem är samhället? En skarpsinnig skribent med sinne för snärtiga formuleringar gav för någon tid sedan svaret på den frågan när det gällde vårdnadsproblemen med orden: Någon annan.

Den här tendensen går igen bland alla kategorier inom vårdrutorna, även bland läkarna. Arbetsuppgifter och befattningar utan joutjtjänst och med fria lördagar blir alltmera eftertraktade. Det mer eller mindre fullständiga inställandet av annan sjukvårdande verksamhet än den absolut nödvändiga akuta sjukvården inte bara på söndagar utan också på lördagar betyder att den vårdsökande kön skall trängas ihop på fem dagar i stället för sex. Det brytande av kontinuiteten i vården som skett genom införandet av lediga dagar för läkarna vid sjukhusen — om också i vida mindre grad än för annan personal — och som man kom överens om i det senaste avtalet är enligt min övertygelse ett steg bakåt ur vårdsynpunkt.

Nu säger man, att med den samhällsutveckling som nu är för handen — den skyller man ju alltid på — så måste läkarna ha samma arbetstidsförhållanden som andra, det är förutsättningen bland annat för att man skall få en god läkarrekrytering. Det ligger mycket av sanning i detta, men det betyder också att man har slängt över bord åtminstone en del av de ideella motiv som trots allt fanns med vid läkarens yrkesval ännu för några årtionden sedan.

Analoga förhållanden föreligger inom

Statsverkspropositionen m. m.

andra områden och inom andra personalgrupper också. Jag skall inte gå närmare in på det.

Herr talman! De här reflexionerna skulle ju kunna utsträckas också till andra håll, men jag har bara velat peka på det förhållandet att det ökade utnyttjandet av fritiden, som bl. a. herr Lars Larsson talade om för en stund sedan, för med sig olägenheter inom vissa områden av samhällets verksamhet, områden där det onekligen blir allt svårare att tillgodose enskilda människors synnerligen känbara behov. Jag har ingen patenterad metod för att lösa konflikten mellan de antydda motstridiga men ändå helt berättigade önskemålen från de olika enskilda människornas sida, men jag har velat peka på problemen, hur samtidigt med den förbättrade ekonomin hos folk i allmänhet lusten för ideellt arbete utan ekonomisk ersättning minskat och hur den ökade fritiden och det ökade kravet på fullständigt utnyttjande av denna fört med sig ökade svårigheter att på ett fullt tillfredsställande sätt fullgöra vissa vårduppgifter. Som vanligt kan man konstatera att man inte får något gott utan att det för någonting ont med sig. Jag tycker att det är ensidigt att bara titta på det goda som utvecklingen har fört med sig utan att ägna någon tanke även åt de mindre lyckliga förhållanden som kommit samtidigt med framstegen, och jag har därför velat fästa uppmärksamheten en smula även på avigsidorna.

Herr JONASSON (cp):

Herr talman! Jag skall inte lägga mig i grälet nyss mellan herr Isacson och jordbruksministern — jag tycker att den frågan bör bli föremål för en diskussion vid ett senare tillfälle, när dessa frågor kommer att sakbehandlas — men jag vill ändå göra några reflexioner i denna fråga.

Vi har ju skillnader i olika fack i fråga om arbetsprestationerna och dylikt. Dessa skillnader finns överallt på arbetsmarknaden. De finns hos skogsarbetar-

na. Om vissa arbetare sålunda skulle bedömas och ha ersättning i förhållande till de absolut skarpaste inom sina respektive fack, då skulle de absolut inte kunna existera och försörja sina familjer. Här får man väl ändå se till vad genomsnittsmänniskan har möjlighet att komma upp till och försöka bedöma därefter.

Vad jag dessutom särskilt vill poängtera är att dessa bokföringsgårdar är utvalda med största omsorg. Man har inom hushållningssällskapen med utgångspunkt från de riktlinjer som jordbruksministern antydde försökt få fram gårdar med olika god skötsel o. d. För min del vill jag säga att jag av erfarenhet efter att ha arbetat med denna kontroll i 15—20 år på 15—20 gårdar för hushålls-sällskaps räkning vet att det är de gårdar, vilkas innehavare har det största intresset för jordbruk, som man fått med i denna undersökning. Ur den synpunkten tror jag att de ingalunda representerar det sämsta klientelet.

Jag har gärna velat säga detta vid detta tillfälle.

Efter härmed slutad överläggning hänvisades ifrågavarande kungl. propositioner till statsutskottet, varjämte de i nedan angivna delar remitterades till följande utskott, nämligen

propositionen nr 1, i vad propositionen rörde riksdags- och revisionskostnader ävensom kostnader för riksdagens hus och riksdagens verk, till bankoutskottet, såvitt propositionen anginge det promilletal, varmed skogsvårdsavgiften för år 1963 skulle utgå, till bevillningsutskottet och, i vad propositionen avsåg jordbruksärenden, till jordbruksutskottet; samt

propositionen nr 2, såvitt den anginge jordbruksärenden, till jordbruksutskottet.

Till vederbörande utskott skulle jämväl överlämnas de i anledning av propositionerna inom kammaren avgivna yttrandena.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 15, angående frågor om befrielse från ersättningskyldighet till kronan m. m.

Föredrogs och hänvisades till behandling av lagutskott Kungl. Maj:ts proposition nr 16, angående förslag till förordning med provisoriska bestämmelser rörande utbildningstiden för vissa värnpliktiga.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 17, angående ersättning till Maj-Britt Nyström m. fl.

Föredrogs och hänvisades till behandling av lagutskott Kungl. Maj:ts proposition nr 18, med förslag till förordning om ändring i folkbokföringsförordningen den 28 juni 1946 (nr 469).

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 21, angående fortsatt disposition av visst äldre reservationsanslag inom handelsdepartementets verksamhetsområde; och

nr 23, angående försäljning av viss allmänna arvsfonden tillfallen fast egendom.

Föredrogs och hänvisades motionerna nr 39—47 till statsutskottet, motionerna nr 48—52 till bevillningsutskottet, motionen nr 53 till bankoutskottet, motionerna nr 54—57 till behandling av lagutskott, motionerna nr 58 och 59 till jordbruksutskottet samt motionerna nr 60—63 till allmänna beredningsutskottet.

Föredrogs och hänvisades till bevillningsutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 22, med förslag till förordning angående ändrad lydelse av 3 § förordningen den 6 juni 1941 (nr 416) om arvsskatt och gåvoskatt.

Föredrogs och hänvisades motionerna nr 64—86 till statsutskottet,

motionerna nr 87—91 till bevillningsutskottet,

motionen nr 92 till bankoutskottet.

motionen nr 93 till behandling av lagutskott och

motionerna nr 94—96 till jordbruksutskottet.

Anmälades och godkändes riksdagens kanslis förslag till riksdagens skrivelse, nr 15, till Konungen, angående val av ledamöter och suppleanter i utrikesutskottet och utrikesnämnden.

Anmälades och godkändes riksdagens kanslis förslag

dels till riksdagens skrivelse nr 16, till Konungen, angående val av medlemmar och suppleanter i Nordiska rådet;

dels ock till riksdagens förordnanden: nr 17, för herr Axel Strand att vara medlem i Nordiska rådet;

nr 18, för herr Emil Ahlkvist att vara medlem i Nordiska rådet;

nr 19, för herr Birger Andersson att vara medlem i Nordiska rådet;

nr 20, för herr Hugo Osvald att vara medlem i Nordiska rådet;

nr 21, för herr Anselm Gillström att vara medlem i Nordiska rådet;

nr 22, för fröken Ebon Andersson att vara medlem i Nordiska rådet;

nr 23, för herr Sven Sundin att vara medlem i Nordiska rådet;

nr 24, för herr Nils Lundström att vara medlem i Nordiska rådet;

nr 25, för herr talmannen Thapper att vara medlem i Nordiska rådet;

nr 26, för herr Bertil Ohlin att vara medlem i Nordiska rådet;

nr 27, för herr Einar Gustafsson att vara medlem i Nordiska rådet;

nr 28, för herr Ragnar Lassinantti att vara medlem i Nordiska rådet;

nr 29, för fru Sigrid Ekendahl att vara medlem i Nordiska rådet;

nr 30, för herr Hans Gustafsson att vara medlem i Nordiska rådet;

nr 31, för herr Leif Cassel att vara medlem i Nordiska rådet;

nr 32, för herr Gunnar Helén att vara medlem i Nordiska rådet;

nr 33, för herr Axel Johannes Andersson att vara suppleant i Nordiska rådet;

nr 34, för herr Eric Carlsson att vara suppleant i Nordiska rådet;

nr 35, för herr Georg Pettersson att vara suppleant i Nordiska rådet;

nr 36, för herr Arne Geijer att vara suppleant i Nordiska rådet;

nr 37, för fröken Dagmar Ranmark att vara suppleant i Nordiska rådet;

nr 38, för fru Ingrid Segerstedt Wi-berg att vara suppleant i Nordiska rådet;

nr 39, för herr Allan Hernelius att vara suppleant i Nordiska rådet;

nr 40, för herr Lars Larsson att vara suppleant i Nordiska rådet;

nr 41, för herr Jan-Ivan Nilsson i Tvärålund att vara suppleant i Nordiska rådet;

nr 42, för fru Ingrid Gärde Widemar att vara suppleant i Nordiska rådet;

nr 43, för herr Jean Braconier att vara suppleant i Nordiska rådet;

nr 44, för herr Sven Mellqvist att vara suppleant i Nordiska rådet;

nr 45, för herr Henning Gustafsson i Skellefteå att vara suppleant i Nordiska rådet;

nr 46, för herr Stig Alemyr att vara suppleant i Nordiska rådet;

nr 47, för herr Nils Kellgren att vara suppleant i Nordiska rådet; och

nr 48, för herr Sven Hammarberg att vara suppleant i Nordiska rådet.

Anmäldes och bordlades följande till kammaren överlämnade kungl. propositioner:

nr 19, angående frågor om befrielse från ersättningsskyldighet till kronan; och

nr 20, angående godkännande av vissa avtal om överlåtelse av fastigheter inom kommunikationsdepartementets verksamhetsområde.

Anmäldes och bordlades följande under sammanträdet till herr talmannen avlämnade motioner:

nr 97, av herrar *Adolfsson* och *Lager*, om slopande av kyrkofullmäktigeinstitutionen;

nr 98, av herr *Larsson*, *Thorsten*, och herr *Olsson*, *Ernst*, om slopande av kravet att valsedel skall upptaga valbart namn, m. m.;

nr 99, av herr *Alexanderson m. fl.*, om en plan för trafiken i Stockholms södra skärgård;

nr 100, av herr *Bengtson m. fl.*, om inrättande av heltidstjänst för stabspastorn vid försvarsstabens personalvårdsbyrå;

nr 101, av herr *Larsson*, *Lars*, m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts framställning om anslag till Försvarets personalvård: Avlöningar;

nr 102, av herr *Olsson*, *Erik*, m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts framställning om anslag till Sveriges geologiska undersökning;

nr 103, av herr *Söderberg*, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning om anslag till Kungl. Maj:ts hovhållning, m. m.;

nr 104, av herr *Augustsson m. fl.*, om förstatligande av Mjölby kommunala gymnasium;

nr 105, av herr *Berg m. fl.*, om ändrade grunder för statsbidragen till folkbiblioteken;

nr 106, av herr *Bergman m. fl.*, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning om anslag till Bidrag till musikkonservatoriet i Göteborg, m. m.;

nr 107, av herr *Edström*, om inrättande av en professur eller laboratur i oligofrenologi;

nr 108, av herr *Gustafsson*, *Nils-Eric*, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning om anslag till Information om skolreformen;

nr 109, av herr *Hellebladh m. fl.*, om anslag till vidareutbildning av präster m. fl.;

nr 110, av herrar *Hilding* och *Nyman*, om kostnadsfri undervisning vid korrespondensinstitutens preparandkurser, m. m.;

nr 111, av herr *Jacobsson*, *Gösta*, och herr *Edström*, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning om anslag till Bidrag till musikkonservatoriet i Malmö;

nr 112, av herr *Jacobsson*, *Gösta*, m. fl., om anslag till arvoden åt ledare av gym-

nastik och idrott vid Lunds universitet;
nr 113, av herr *Källqvist*, om utredning rörande en upprustning av forskningsbiblioteken;

nr 114, av herr *Larsson, Thorsten, m. fl.*, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning om anslag till Grundskolor m. m.: Bidrag till anordnande av skol-skjutsar;

nr 115, av herrar *Lundström* och *Källqvist*, om statsbidrag till ytterligare två folkhögskolor;

nr 116, av fröken *Nordström m. fl.*, om statsbidrag till gymnasiet vid Franska skolan;

nr 117, av fröken *Nordström m. fl.*, om utbrytande av parodontologien till ett självständigt ämnesområde vid tandläkarhögskolorna i Stockholm och Malmö;

nr 118, av fröken *Nordström m. fl.*, om en decentralisering av undervisningen för hörselskadade barn;

nr 119, av herr *Nyman m. fl.*, om främjande av vuxenutbildningen;

nr 120, av herr *Nyström m. fl.*, om inrättande av en preceptur i socialekologi vid Stockholms universitet;

nr 121, av herr *Nyström m. fl.*, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning om anslag till Bidrag till instruktörsverksamhet inom ungdomsorganisationer;

nr 122, av herr *Nyström m. fl.*, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning om anslag till Bidrag till ungdomens fritidsverksamhet;

nr 123, av herr *Nyström m. fl.*, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning om anslag till Utbildning av ungdomsledare;

nr 124, av herr *Petersson, Erik Filip*, och herr *Kronstrand*, om anslag till Religionspedagogiska institutet i Uppsala;

nr 125, av herr *Petersson, Per, m. fl.*, om anslag till avlönande av finskspråkig präst i Sundsvall;

nr 126, av herr *Svanström*, om utredning rörande folkhögskolans framtida ställning och uppgifter;

nr 127, av herr *Svanström m. fl.*, om inrättande av ytterligare en landsantikvarietjänst i Kalmar län;

nr 128, av herr *Sörlin m. fl.*, om förstatligande av det kommunala gymnasiet i Vilhelmina;

nr 129, av herr *Widén*, angående lärarnas fortbildning;

nr 130, av herr *Wirmark* och herr *Larsson, Ake*, om studiesociala förmåner åt eleverna vid Örebro musikpedagogiska institut;

nr 131, av herrar *Adolfsson* och *Lager*, angående räntebidragen till bostadsbyggandet;

nr 132, av herr *Bengtson m. fl.*, om ökat statsbidrag till instruktörsverksamheten i alkoholfrågan;

nr 133, av herr *Bergman m. fl.*, angående vissa markpolitiska åtgärder;

nr 134, av herrar *Boheman* och *Hilding*, angående byggande av servicehus;

nr 135, av herr *Hellebladh m. fl.*, om en utredning rörande den andliga vården vid ungdomsvårdsskolorna;

nr 136, av herr *Jacobsson, Per, m. fl.*, om anslag till S:t Lukasstiftelsen;

nr 137, av herr *Karlsson, Göran, m. fl.*, angående näringshjälpsbidraget;

nr 138, av herr *Nilsson, Hjalmar*, och herr *Hedström*, angående inbetalningen av kommunernas andelar av folkpensionskostnaderna;

nr 139, av fröken *Nordström m. fl.*, om en upplysningskampanj rörande alkoholbrukets speciella risker för ungdom;

nr 140, av herr *Peterson, Eric Gustaf*, om inrättande vid statliga mentalsjukhus av kuratorstjänster för familjevård;

nr 141, av herr *Pettersson, Gunnar*, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag angående utestående kapitalsubventioner till flerfamiljshus och egna hem;

nr 142, av herr *Svanström* och fru *Svenson*, om höjning av anslaget till förebyggande verksamhet mot tandsjukdomar;

nr 143, av herr *Wärnberg m. fl.*, om anslag till anskaffande av inventarier till allmänna samlingslokaler;

nr 144, av herr *Andersson, Torsten, m. fl.*, om specialdestinering till Dalsland av väganlag;

nr 145, av herr *Billman* och herr *Peterson, Eric Gustaf*, angående statens järnvägars taxor för godstransporter;

nr 146, av herr *Carlsson, Eric, m. fl.*, om utredning rörande trafikförhållandena inom vissa delar av Värmland och Dalarna;

- nr 147, av herr *Gorthon*, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning om anslag till Sveriges meteorologiska och hydrologiska institut;
- nr 148, av herr *Larsson, Herbert, m. fl.*, angående planeringen av kommunikationerna i västra Dalsland;
- nr 149, av herr *Peterson, Eric Gustaf*, angående vägförvaltningarnas lagring av sand för vinterbehov;
- nr 150, av herr *Svanström* och herr *Gustafsson, Nils-Eric*, om åtgärder i syfte att öka trafiksäkerheten vid järnvägs-korsningar;
- nr 151, av herr *Hanson, Per-Olof*, om höjning av sjukpensionen för vissa statsanställda;
- nr 152, av fröken *Nordström m. fl.*, om en översyn av den statliga personalvården;
- nr 153, av herr *Widén* och herr *Jacobsson, Per*, om en prisgeografisk undersökning;
- nr 154, av herr *Hilding*, om rätt till avdrag vid beskattningen för periodiskt understöd till studerande;
- nr 155, av herrar *Hilding* och *Nyman*, angående beskattningen av studerandes ferieinkomst;
- nr 156, av herrar *Hübinette* och *Isacson*, angående rätten till avskrivning vid täckdikning;
- nr 157, av herr *Karlsson, Göran, m. fl.*, om skattefrihet för näringshjälpbidrag;
- nr 158, av herr *Larsson, Thorsten, m. fl.*, angående värdeminskningssavdraget för byggnad som ingår i rörelse;
- nr 159, av herr *Peterson, Eric Gustaf*, och herr *Nyman*, angående ändring av reglerna för beskattning av realisationsvinst vid försäljning av eget hem;
- nr 160, av herrar *Adolfsson* och *Lager*, om förstalligande av oljehandeln;
- nr 161, av herr *Geijer, Lennart, m. fl.*, om obligatoriskt civiläktenskap;
- nr 162, av herr *Hanson, Per-Olof*, om skriftlig form för anmälan av utträde ur svenska kyrkan;
- nr 163, av herr *Hansson, Nils*, om utredning rörande statstjänstemans ersättningskyldighet;
- nr 164, av herr *Osvald*, om lagstiftning rörande det allmännas skadeståndsansvar;
- nr 165, av herrar *Adolfsson* och *Lager*, om en allmän översyn av pris- och konkurrenslagstiftningen;
- nr 166, av herr *Gorthon m. fl.*, om statsbidrag till sjömans hemresa vid semester m. m.;
- nr 167, av fru *Hamrin-Thorell* och herr *Jacobsson, Per*, om invaliditetsbedömningen enligt lagen om allmän försäkring;
- nr 168, av herr *Karlsson, Göran, m. fl.*, om vidgad rätt till reseersättning och sjukpenning för personer med rörelseinvaliditet;
- nr 169, av herr *Källqvist* och herr *Peterson, Eric Gustaf*, om viss översyn av lagen om vapenfria värnpliktiga;
- nr 170, av fröken *Nordström m. fl.*, om ersättning från sjukförsäkringen av kostnader för viss psykologisk samtalsbehandling och rådgivning;
- nr 171, av herr *Wärnberg m. fl.*, om extra barnbidrag till vissa ensamstående föräldrar;
- nr 172, av herr *Augustsson*, om rätt för domstol att i vissa fall besluta om indragning av körkort;
- nr 173, av herr *Elowsson, Nils*, om lagstiftning rörande storlek och inredning av hundkojor, m. m.;
- nr 174, av herr *Eriksson, Einar* och herr *Svensson, Axel*, om viss ändring av tomträttsinstitutet i syfte att främja en effektiv kommunal markpolitik, m. m.;
- nr 175, av herr *Andersson, Axel Johannes, m. fl.*, om vissa förstärkningar inom fiskeriadministrationen;
- nr 176, av herr *Eskilsson m. fl.*, angående användningen av totalisatormedel till premier för hästavel;
- nr 177, av herr *Eskilsson m. fl.*, om vissa ändringar i bestämmelserna om skördekadestydd;
- nr 178, av herr *Hagberg m. fl.*, om förverkligande av målsättningen i 1959 års jordbruksavtal;
- nr 179, av herr *Isacson m. fl.*, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning om anslag till Bidrag till produktionsfrämjande åtgärder i Norrland m. m.;
- nr 180, av herr *Jonasson m. fl.*, om åtgärder för främjande och effektivisering av bygdekvarnarna;
- nr 181, av herr *Ohlsson, Ebbe, m. fl.*

i anledning av Kungl. Maj:ts framställning om höjning av språngavgifterna för halvblodshingstar vid statens hingstdepå och stuteri i Flyinge;

nr 182, av herr *Olsson, Erik, m. fl.*, angående upprättandet av ekonomisk karta för Jämtlands län;

nr 183, av herr *Pettersson, Gunnar*, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning om anslag till Befrämjande av husdjursaveln m. m.;

nr 184, av herr *Svanström*, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning om anslag till Bidrag till byggnadsarbeten vid lantbrukets yrkesskolor;

nr 185, av herr *Andersson, Torsten* och herr *Svanström*, om effektivare åtgärder mot ocker; samt

nr 186, av herr *Billman*, angående möjligheterna att bereda åldringar ökad sysselsättning.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 14.39.

In fidem
K.-G. Lindelöw

Torsdagen den 24 januari

Kammaren sammanträdde kl. 14.00.

Justerades protokollet för den 18 innevarande månad.

Föredrogos och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 19, angående frågor om befrielse från ersättningskyldighet till kronan; och

nr 20, angående godkännande av vissa avtal om överlåtelse av fastigheter inom kommunikationsdepartementets verksamhetsområde.

Föredrogos och hänvisades motionerna nr 97 och 98 till konstitutionsutskottet,

motionerna nr 99—124 till statsutskottet,

motionen nr 125 till behandling av lagutskott,

motionerna nr 126—137 till statsutskottet,

motionen nr 138 till behandling av lagutskott,

motionerna nr 139—153 till statsutskottet,

motionerna nr 154—159 till bevillningsutskottet,

motionen nr 160 till bankoutskottet och

motionerna nr 161—173 till behandling av lagutskott.

Vid föredragning av motionen nr 174 hänvisades densamma, såvitt den avsåg ändrade lagbestämmelser om tomträtt, till behandling av lagutskott, och i övrigt till statsutskottet.

Föredrogos och hänvisades

motionerna nr 175—184 till jordbruksutskottet samt

motionerna nr 185 och 186 till allmänna beredningsutskottet.

Anmälades och bordlades följande under sammanträdet till herr talmannen avlämnade motioner:

nr 187, av herr *Elmgren* och herr *Andersson, Torsten*, om stärkande av riksdagens ombudsmäns ställning;

nr 188, av herrar *Kristiansson* och *Mossberger*, angående ytterkuvert till äktamakeförsändelse;

nr 189, av herrar *Mossberger* och *Kristiansson*, om allmän flaggning å valdag;

nr 190, av herr *Nilsson, Yngve*, och herr *Arvidson*, om vidgning av kommunernas bestämmanderätt över hamntaxorna;

nr 191, av herr *Jacobsson, Gösta, m. fl.*, angående ömsesidiga investeringsskyddsavtal med utvecklingsländerna;

nr 192, av herr *Jacobsson, Per*, och fröken *Stenberg*, om utredning angående möjligheterna att utnyttja överskottsproduktion av livsmedel för bistånd åt utvecklingsländerna;

nr 193, av herr *Svedberg, Lage*, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar om anslag till försvaret;

nr 194, av herr *Anderson, Carl Albert, m. fl.*, om förstatligande av de kommunala gymnasierna, m. m.;

nr 195, av herrar *Billman* och *Norden-son*, om inrättande av ytterligare en professur i romanska språk vid Stockholms universitet;

nr 196, av herr *Boheman*, om statsbidrag till institutionsbyggnad vid Sigtuna humanistiska läroverk;

nr 197, av herr *Boman m. fl.*, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar om anslag till vissa privatskolor;

nr 198, av herr *Carlsson, Eric*, och herr *Svanström*, angående vidareutbildningen av lärare;

nr 199, av herr *Carlsson, Eric, m. fl.*, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning om anslag till Bidrag till anordnande av skolmältider;

nr 200, av herr *Dahlberg m. fl.*, angående inrättande vid lärarhögskolan i

Stockholm av en professur i praktisk pedagogik med särskild inriktning på ungdomsarbetets metodik;

nr 201, av herr *Gustafsson, Nils-Eric, m. fl.*, om ändrade grunder för statsbidrag till folkbiblioteksverksamheten, m. m.;

nr 202, av herr *Hedström m. fl.*, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning om anslag till Grundskolor m. m.: Folkundervisningens främjande i rikets nordligaste gränsorter m. m.;

nr 203, av herr *Hilding*, om anslag till stöd för en nordisk bokmarknad;

nr 204, av herr *Isacson*, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning om anslag till Bidrag till verksamheten vid hemgårdar, m. m.;

nr 205, av herr *Jacobsson, Gösta*, angående viss lokalfråga vid Lunds universitet;

nr 206, av herr *Jacobsson, Gösta*, och herr *Edström*, om inrättande av professorer i internationell rätt och internationell ekonomi vid Lunds universitet, m. m.;

nr 207, av herr *Johansson, Ivar, m. fl.*, om förbättrad studiehjälp vid lärarhögskolor och folkskoleseminarier;

nr 208, av herr *Kaijser m. fl.*, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag om flyttning av skolhemmet å Mogård;

nr 209, av herrar *Källqvist* och *Hilding*, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning om anslag till Stipendier för främjande av högre vetenskapliga studier;

nr 210, av herrar *Källqvist* och *Widén*, angående vissa skoladministrativa åtgärder;

nr 211, av herr *Källqvist* och herr *Hanson, Per-Olof*, om statliga åtgärder för att stimulera kulturpolitiska insatser från kommunernas sida;

nr 212, av herr *Källqvist m. fl.*, om anslag till Sveriges elevs centralorganisation (SECO);

nr 213, av fröken *Ljungberg*, om fortbildningskurser för skolledare;

nr 214, av herr *Lundström m. fl.*, angående lärarnas arbetsbörda;

nr 215, av herr *Nilsson, Yngve, m. fl.*, i anledning av Kungl. Maj:ts framställ-

ning om anslag till Bidrag till avlöningar inom landsantikvarieorganisationen;

nr 216, av fröken *Nordström m. fl.*, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning om anslag till Seminarier för huslig utbildning: Avlöningar;

nr 217, av herr *Olsson, Erik, m. fl.*, om höjning av driftbidraget till folkhögskolorna;

nr 218, av herr *Pettersson, Harald, m. fl.*, om ett enhetligt system för stöd vid högre studier;

nr 219, av fröken *Ranmark m. fl.*, om anslag till Målsmännens riksförbund;

nr 220, av herr *Svanström*, om översyn av det allmänna studiehjälpsreglementet;

nr 221, av herr *Svanström m. fl.*, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning om anslag till Bidrag till driften av lokala yrkesskolor;

nr 222, av fru *Svenson* och herr *Larsson, Thorsten*, om inrättande av ytterligare ett seminarium för huslig utbildning;

nr 223, av herr *Widén* och fru *Hamin-Thorell*, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning om anslag till Bidrag till anordnande av skolmåltider;

nr 224, av herr *Widén m. fl.*, om förstatligande av de kommunala gymnasierna i Ström, Vilhelmina och Ljusdal, m. m.;

nr 225, av herr *Carlsson, Eric*, om en allmän hälsokontroll, m. m.;

nr 226, av herr *Dahlberg m. fl.*, angående utformningen av de sysselsättningspolitiska åtgärderna i övre Norrland;

nr 227, av herrar *Eskilsson* och *Schött*, om översyn av bestämmelserna rörande pensionärsbostadsbidrag;

nr 228, av herr *Hilding m. fl.*, om anslag till uppförande av en verkstadslokal vid Glösbohemmet;

nr 229, av herr *Johansson, Knut, m. fl.*, angående markpolitiken och samhällsplaneringen;

nr 230, av herr *Kaijser* och herr *Johansson, Ivar*, om inrättande av ett elektroakustiskt laboratorium vid karolinska institutet;

nr 231, av herr *Larsson, Lars*, och fröken *Mattson*, om kurs- och informationsverksamhet för nämndemän;

nr 232, av herr *Lundström*, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning om anslag till Vissa kostnader för civilförsvarsutbildning m. m.;

nr 233, av fröken *Mattson* och herr *Larsson, Lars*, angående normerna för erhållande av bosättningslån;

nr 234, av herr *Nilsson, Hjalmar*, och herr *Näsström*, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning om anslag till Vissa sysselsättningspolitiska åtgärder;

nr 235, av fröken *Nordström m. fl.*, om vidgad rätt till statsbidrag till barntandvård;

nr 236, av herr *Nyman m. fl.*, om utnyttjande av frivilliga krafter i social verksamhet, m. m.;

nr 237, av herr *Petersson, Erik Filip*, om anslag för uppförande av verkstadslokal vid vårdanstalten Ryds Brunn;

nr 238, av fru *Svenson m. fl.*, om anslag till en demonstrationsbuss för upplysningsverksamheten rörande de handikappades bostäder och hjälpmedel;

nr 239, av herr *Sörlin m. fl.*, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning om anslag till Bidrag till viss bostadsförbättringsverksamhet;

nr 240, av herr *Andersson, Torsten*, och herr *Olsson, Ernst*, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar om anslag till enskilda vägar;

nr 241, av herr *Hilding*, om utredning rörande centralhamnar på norrlandskusten;

nr 242, av herr *Johansson, Knut* och herr *Eriksson, Einar*, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar om anslag till byggnadsstyrelsen;

nr 243, av herr *Nilsson, Ferdinand, m. fl.*, i anledning av Kungl. Maj:t framställning om anslag till vatten- och avloppsanläggningar;

nr 244, av herr *Nilsson, Yngve*, och herr *Arvidson*, om förbättring av postförbindelserna i glesbygder;

nr 245, av herr *Osvald*, angående den framtida exploateringen av vattenkraft i Norrland;

nr 246, av herr *Schött* och herr *Jacobsson, Gösta*, om utredning rörande kungörelseförfarandet;

nr 247, av herr *Svanström* och herr

Olsson, Ernst, om utredning rörande huvudmannaskapet för enskilda vägar;

nr 248, av herr *Bengtson m. fl.*, om avslag å Kungl. Maj:ts framställning om anslag till Ersättning till städerna för mistad tolag;

nr 249, av herr *Enarsson*, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag om indragning av tullkammaren i Ed;

nr 250, av herr *Widén*, om statens övertagande av kommunernas kostnader för förtidspensioneringen;

nr 251, av herr *Andersson, Birger*, om tullfrihet för ortopediska artiklar m. m.;

nr 252, av herr *Arvidson m. fl.*, angående värdeminskningssavdraget vid beräkning av inkomst av jordbruksfastighet;

nr 253, av herr *Bengtson m. fl.*, om upphävande av nöjesskatten vid biograf-föreställning;

nr 254, av herr *Carlsson, Eric*, angående beskattningen av testamentslott till fosterbarn m. fl.;

nr 255, av herr *Hagberg m. fl.*, om sänkning av progressiviteten vid beskattningen, m. m.;

nr 256, av herr *Hermansson m. fl.*, om undantag från allmän varuskatt för fiskeredskap;

nr 257, av herr *Jacobsson, Per*, och herr *Pettersson, Gunnar*, om ökning av avskrivningsunderlaget för skogsvägar vid beskattningen;

nr 258, av herr *Kronstrand m. fl.*, om undantag från allmän varuskatt för biblar och bibeldelar;

nr 259, av herr *Larsson, Thorsten*, och herr *Pettersson, Harald*, om upphävande av den särskilda varuskatten på socker och sirap;

nr 260, av fröken *Nordström m. fl.*, om upphävande av den särskilda varuskatten på tandkräm m. m.;

nr 261, av herr *Pettersson, Harald*, om rätt till avdrag vid beskattningen för periodiskt understöd till studerande;

nr 262, av herr *Stefanson m. fl.*, om rätt till avdrag vid beskattningen för avsättning inom familjebolag till pension;

nr 263, av herr *Stefanson m. fl.*, angående avdrag vid beskattningen för vissa försäkringspremier;

nr 264, av herr *Stefanson m. fl.*, angående den allmänna varuskatten vid tjänstesteprestation m. m.;

nr 265, av herr *Arvidson* och herr *Petersson, Per*, om utredning rörande bestämmelserna om jäv för kommunala förtroendemän;

nr 266, av herrar *Arvidson* och *Ringaby*, om skärpning av vapenförordningens bestämmelser om rätt att inneha luftvapen;

nr 267, av herr *Hanson, Per-Olof*, om inrättande av en tjänst som allmänt ombud vid försäkringsdomstolen, m. m.;

nr 268, av herr *Jacobsson, Gösta*, om lagstiftning angående skadestånd i ofentlig verksamhet;

nr 269, av herr *Lundström m. fl.*, om utredning rörande JO-ämbetets organisation och personalbehov;

nr 270, av herr *Lundström m. fl.*, om ämbetsansvar vid kommunal och statlig verksamhet i bolags-, stiftelse- eller föreningsform;

nr 271, av herr *Persson, Ragnar*, och herr *Geijer, Lennart*, om en översyn av lagen om tillsyn av stiftelser, m. m.;

nr 272, av fröken *Ranmark m. fl.*, om en översyn av lagstiftningen rörande förmynderskapsförvaltningen;

nr 273, av herrar *Sundin* och *Jonasson*, om viss ändring av 96 § lagen om ekonomiska föreningar;

nr 274, av herr *Svanström*, om ökat lekmannainflytande vid domstolarna;

nr 275, av herr *Svanström*, om en översyn av lagstiftningen rörande barn utom äktenskap;

nr 276, av herr *Sveningsson*, angående tillstånd för juridiska personer att inneha skjutvapen;

nr 277, av herr *Bengtson m. fl.*, om en enhetlig socialvårdslagstiftning, m. m.;

nr 278, av herr *Carlsson, Eric, m. fl.*, angående ersättning från moderskapsförsäkringen för resor i samband med tandvård;

nr 279, av herr *Geijer, Lennart*, och fröken *Ranmark* om begränsning av konkurrensklausuler i anställningsavtal;

nr 280, av herr *Hanson, Per-Olof*, om utredning rörande ökat skydd för arbetstagare mot obefogade uppsägningar;

nr 281, av herr *Jansson, Paul, m. fl.*, om obligatorisk dödsfallsförsäkring, m. m.;

nr 282, av herr *Mattsson m. fl.*, om ändrade bestämmelser för återlån från de allmänna pensionsfonderna;

nr 283, av herr *Nilsson, Yngve, m. fl.*, om statens övertagande av kostnaderna för förvaring och underhålla av viss civilförsvarsmateriel;

nr 284, av herr *Jansson, Paul*, om trafiksignaler som kan uppfattas av färgblinda;

nr 285, av herr *Jansson, Paul, m. fl.*, angående vissa bestämmelser om framförande av sparkstötting;

nr 286, av herr *Nilsson, Yngve*, och herr *Eskilsson*, angående livsmedelsstadgans bestämmelser om försäljning av färsk fisk, m. m.;

nr 287, av herr *Osvald*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 10, med förslag till lag angående fortsatt giltighet av lagen den 3 juni 1955 (nr 272) om in-skränkning i rätten att förvärva jordbruksfastighet (jordförvärvslagen);

nr 288, av herr *Petersson, Per, m. fl.*, om utredning rörande allemansrätten;

nr 289, av herr *Sveningsson m. fl.*, om åtgärder till befrämjande av jordbrukets rationalisering;

nr 290, av herr *Dahlberg m. fl.*, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning om anslag till Jordfonden;

nr 291, av herr *Gustafsson, Nils-Eric*, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning om anslag till Åtgärder för ökad skogsproduktion i Norrland m. m.;

nr 292, av herr *Isacson*, om inrättande av befattningar som ekonomikonsulenter vid hushållningssällskapen;

nr 293, av herr *Jonasson*, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning om anslag till Bidrag till skogsvårdsstyrelserna: Omkostnader;

nr 294, av herr *Magnusson m. fl.*, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar om anslag till fiskerilänefonden;

nr 295, av herr *Nilsson, Ferdinand, m. fl.*, om placering av medel från skördeskadefonden i jordbrukets egna kreditinrättningar;

nr 296, av fröken *Nordström* och fru

Svenson, om anslag till Svenska blå stjärnan;

nr 297, av herr *Osvald*, om inrättande vid lantbrukshögskolan av en befattning som specialrådgivare i växtodling;

nr 298, av herr *Pettersson, Harald*, och herr *Jonasson*, angående skörde-skadskyddet;

nr 299, av herr *Svanström*, om avveckling av Skogssällskapet;

nr 300, av herr *Svedberg, Lage, m. fl.*, om vissa stödåtgärder i samband med skogsbrukets rationalisering;

nr 301, av herr *Wikner m. fl.*, om obligatorisk avsättning i samband med skogsavverkning av medel för skogsvårdande åtgärder;

nr 302, av fru *Carlqvist* och fröken *Ranmark*, om kurativ verksamhet till stöd åt ensamstående mödrar m. fl.;

nr 303, av herr *Dahlberg m. fl.*, om utredning rörande samhällets PR-verksamhet;

nr 304, av herr *Enarsson*, om tillämpning av upphandlingskungörelsen å kommuner och allmännyttiga bostadsföretag; samt

nr 305, av herr *Hilding*, om vidgad rätt till fria resor för värnpliktiga.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 14.31.

In fidem
K.-G. Lindelöw

Fredagen den 25 januari

Kammaren sammanträdde kl. 14.00.

Herr TALMANNEN yttrade:

I den preliminära planen för kammarens plena har för onsdagen den 30/1 upptagits ett borläggningsplenium. Vid detta plenum kommer dock att till behandling upptagas bankoutsrottets memorial nr 1 och 2 med överlämnande av fullmäktiges i riksbanken respektive fullmäktiges i riksgäldskontoret till bankoutsrottet avlämnade berättelser.

Föredrogos och hänvisades

motionerna nr 187—190 till konstitutionsutskottet,

motionerna nr 191—234 till statsutskottet,

motionen nr 235 till behandling av lagutskott,

motionerna nr 236—250 till statsutskottet,

motionerna nr 251—264 till bevillningsutskottet,

motionen nr 265 till konstitutionsutskottet,

motionerna nr 266—268 till behandling av lagutskott,

motionen nr 269 till konstitutionsutskottet,

motionen nr 270 till behandling av lagutskott,

motionen nr 271 till bevillningsutskottet och

motionerna nr 272—282 till behandling av lagutskott.

Vid föredragning av motionen nr 283 hänvisades densamma, såvitt den avsåg medelsanvisning, till statsutskottet och i övrigt till behandling av lagutskott.

Föredrogos och hänvisades

motionerna nr 284—289 till behandling av lagutskott,

motionerna nr 290—300 till jordbruksutskottet,

motionen nr 301 till behandling av lagutskott och

motionerna nr 302—305 till allmänna beredningsutskottet.

Annäldes och bordlades bankoutsrottets memorial:

nr 1, med överlämnande av fullmäktiges i riksbanken till bankoutsrottet avgivna berättelse; och

nr 2, med överlämnande av fullmäktiges i riksgäldskontoret till innevarande riksdag avgivna, till bankoutsrottet avlämnade berättelse.

Annäldes och bordlades följande under sammanträdet till herr talmannen avlämnade motioner:

nr 306, av herr *Arvidson m. fl.*, angående JO-ämbetets organisation;

nr 307, av herr *Carlsson, Georg*, om rätt till genmäle i tidningspressen;

nr 308, av herr *Bengtson m. fl.*, om främjande av den enskilda handelns utveckling och rationaliseringssträvanden;

nr 309, av herr *Bengtson m. fl.*, angående kapitalförsörjningen för företag inom lastbiltrafikbranschen;

nr 310, av herr *Hagberg m. fl.*, om upprättande av en särskild exportmarknadsberedning;

nr 311, av herr *Holmberg*, om ändrade övergångsbestämmelser för mariningenjörskadetter;

nr 312, av herr *Lundström m. fl.*, angående Sveriges bistånd till utvecklingsländerna;

nr 313, av herr *Mattsson*, om underlåtande av mindre och medelstora företags avsättning på den internationella marknaden;

nr 314, av herr *Mattsson* och herr *Nilsson, Ferdinand*, angående behandlingen av ärenden rörande statlig kreditgaranti;

nr 315, av herr *Petersson, Erik Filip*, och herr *Hilding*, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning om anslag till Bidrag till företagareföreningar m. fl.: Administrationskostnader;

nr 316, av herr *Petersson, Per*, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar om anslag till statens pris- och kartellnämnd;

nr 317, av herr *Petersson, Per*, och herr *Ringaby*, om hjälpsändningar av överskottsfisk till utvecklingsländerna;

nr 318, av fröken *Andersson*, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning om statsbidrag till privatskolor;

nr 319, av fröken *Andersson m. fl.*, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar om anslag till de teologiska fakulteterna;

nr 320, av fröken *Andersson m. fl.*, om avslag å Kungl. Maj:ts framställningar om statsbidrag till politiska organisationer;

nr 321, av herr *Andersson, Torsten*, och herr *Larsson, Thorsten*, angående den akademiska undervisningens utbyggnad;

nr 322, av herr *Bengtson m. fl.*, angående sänkning av delningstalen för elevantalet inom grundskolan, m. m.;

nr 323, av herr *Carlsson, Eric, m. fl.*, om översyn av bestämmelserna rörande skolskjutsar;

nr 324, av herrar *Dahl* och *Ringaby*, om anslag till friplatser vid Restenässkolan;

nr 325, av herr *Geijer, Arne, m. fl.*, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning om anslag till Främjande av nordiskt-kulturellt samarbete;

nr 326, av herr *Hilding*, om inrättande av fem tjänster som idrottslärare vid universiteten;

nr 327, av fröken *Ljungberg*, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning om anslag till Grundskolor m. m.: Bidrag till pedagogisk utrustning m. m.;

nr 328, av fröken *Ljungberg m. fl.*, angående en professur i internationell rätt vid Uppsala universitet;

nr 329, av fröken *Ljungberg m. fl.*, om inrättande av en professur i kriminologi vid Stockholms universitet;

nr 330, av herr *Lundström m. fl.*, om ökad utbildning av läkare och tandläkare m. fl.;

nr 331, av fru *Myrdal*, angående tillämpning av grundskolans principer på utlandssvenska barn m. fl.;

nr 332, av fru *Myrdal*, om samverkan mellan utredningar som behandlar gymnasiets och fackskolornas problem;

nr 333, av fröken *Nordström* och herr *Alexanderson*, om ett odontologiskt forskningsinstitut;

nr 334, av herr *Olsson, Ernst, m. fl.*, angående stödet åt ungdomsverksamheten;

nr 335, av herr *Osvald m. fl.*, om statsbidrag till Katrineholms enskilda läroverk;

nr 336, av herr *Osvald m. fl.*, om särskilt statsbidrag till de tekniska skolorna i Katrineholm och Hässleholm;

nr 337, av herr *Wallmark*, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning om anslag till Pedagogiskt utvecklingsarbete inom det allmänna skolväsendet;

nr 338, av herrar *Wallmark* och *Stefanson*, om viss utvidgning av kretsen av statsbidragsberättigade inbyggda skolor och företagsskolor;

nr 339, av herrar *Wallmark* och *Enarsson*, angående klassföreståndarnas omvårdnad och vägledning av eleverna;

nr 340, av herr *Wallmark m. fl.*, om inrättande av statliga folkloristiska institut;

nr 341, av herr *Bengtson m. fl.*, angående pensionärsbostadsbidragen m. m.;

nr 342, av herr *Geijer, Lennart*, om förstärkning av bostadsstödet till barnfamiljer med låga inkomster;

nr 343, av herr *Hagberg m. fl.*, angående pensionärsbostadsbidragen m. m.;

nr 344, av herr *Hilding*, om förbättrad samordning av civil och militär ambulans- och räddningsflygtjänst;

nr 345, av herr *Johansson, Tage, m. fl.*, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning om anslag till Omskolning m. m.;

nr 346, av herr *Johansson, Tage, m. fl.*, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning om anslag till Arbetsförmedlingen: Avlöningar;

- nr 347, av herr *Lundström m. fl.*, angående bostadspolitiken;
- nr 348, av herr *Lundström m. fl.*, angående ökat stöd till handikappade;
- nr 349, av herr *Lundström m. fl.*, angående utbildningen av viss sjukvårdspersonal;
- nr 350, av herr *Lundström m. fl.*, angående anslaget till Allmänna barnbidrag;
- nr 351, av herr *Palm m. fl.*, om personalförstärkning vid stockholmsdomsagorna;
- nr 352, av herr *Sundin* och herr *Gustafsson, Nils-Eric*, angående beredskapsarbeten för friställd arbetskraft i Norrland;
- nr 353, av herr *Alexanderson*, angående utbyggnaden av vägsystemet inom storstockholmsområdet, m. m.;
- nr 354, av herr *Bengtson m. fl.*, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar om anslag till gator och vägar;
- nr 355, av herr *Bengtson m. fl.*, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning om anslag till Bidrag till viss busstrafik m. m.;
- nr 356, av herr *Hilding*, angående storbroar och färjförbindelser inom det allmänna vägväsendet;
- nr 357, av herr *Isacson*, om vissa flygsäkerhetsfrämjande åtgärder;
- nr 358, av herr *Jonasson m. fl.*, om underhållsbidrag till vissa skogsbilvägar;
- nr 359, av herr *Mattsson*, om avslag å Kungl. Maj:ts framställning om anslag till Svenska lastbilsaktiebolaget;
- nr 360, av herr *Widén m. fl.*, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning om anslag till Vägunderhållet;
- nr 361, av herr *Schött* och herr *Pettersson, Per*, angående redovisningen av kommittékostnader;
- nr 362, av herrar *Sundin* och *Jonasson*, om avveckling av dyrortsgraderingen av de statsanställdas löner, m. m.;
- nr 363, av herr *Eskilsson m. fl.*, angående förlustutjämning, progressionsutjämning och allmän öppen resultatutjämning;
- nr 364, av herr *Gustafsson, Nils-Eric, m. fl.*, angående värdeminskningssavdraget vid anläggning av skogsväg;
- nr 365, av herr *Hagberg m. fl.*, om höjda orsavsdrag för barnfamiljer;
- nr 366, av herr *Hagberg m. fl.*, om höjda orsavsdrag för ålders- och invalidpensionärer, m. m.;
- nr 367, av herr *Mattsson*, om stimulans av det personliga sparandet;
- nr 368, av herr *Mattsson* och herr *Andersson, Torsten*, om vidgad rätt till avsättning till investeringsfonder för konjunkturutjämning;
- nr 369, av herr *Pettersson, Harald, m. fl.*, angående viss rätt till avdrag vid beskattningen för reparation och underhåll av byggnad;
- nr 370, av herr *Schött m. fl.*, om ökat rättsskydd för den enskilde i skatteärenden;
- nr 371, av herr *Wallmark*, om ändrad förmögenhetsbeskattning;
- nr 372, av herrar *Arvidson* och *Isacson*, om ersättning från den allmänna sjukförsäkringen för medicin i förebyggande syfte;
- nr 373, av fru *Hamrin-Thorell* och fröken *Nordström*, om självständig pensionsrätt för hemarbetande husmödrar;
- nr 374, av fru *Hamrin-Thorell* och fröken *Nordström*, om vidgad rätt till barn tillägg från den allmänna sjukförsäkringen;
- nr 375, av herr *Lundström m. fl.*, om höjning av de allmänna barnbidragen;
- nr 376, av herr *Petersson, Per*, om vidgad rätt till fria resor för värnpliktiga;
- nr 377, av herr *Holmberg*, om lagstadgad förhandlingsskyldighet vid ifrågasatt expropriation;
- nr 378, av herr *Osvald*, angående rättgångskostnader vid ingrepp enligt gruvlagen;
- nr 379, av herr *Osvald*, om bevakande av samernas intressen vid vattenutbyggnad i Norge;
- nr 380, av herr *Pettersson, Harald, m. fl.*, angående kontrollen av charkuterivaror;
- nr 381, av herr *Sveningsson*, om ändrade bestämmelser rörande ersättning vid skogsbrandsläckning;
- nr 382, av herr *Carlsson, Eric*, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning om

anslag till Befrämjande av husdjursaveln m. m.;

nr 383, av herr *Hübinette m. fl.*, om ändrade grunder för dispositionen av domänverkets markfond;

nr 384, av herrar *Isacson* och *Mossberger*, om utbildning av lantbruksjournalister;

nr 385, av herr *Isacson m. fl.*, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning om anslag till Åtgärder för att förebygga skördeeskador;

nr 386, av herr *Lundström m. fl.*, angående Svenska reproduktions aktiebolagets verksamhet;

nr 387, av herr *Nilsson, Ferdinand*, och herr *Gustafsson, Nils-Eric*, angående skördeeskadeskyddet;

nr 388, av herr *Osvald*, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning om anslag till Rådgivningsverksamhet för rennäringens främjande;

nr 389, av herr *Pettersson, Harald, m. fl.*, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning om anslag till Bidrag till hus-hållningssällskapen: Omkostnader;

nr 390, av herr *Pettersson, Harald,*

m. fl., om förlängd amorteringstid för jordbrukslån med statlig kreditgaranti;

nr 391, av herr *Petersson, Per* och herr *Isacson*, om viss ersättning till enskilda skogsägare;

nr 392, av herr *Andersson, Torsten*, om utredning rörande konkurrensförhållandena inom byggnadsbranschen;

nr 393, av herr *Hanson, Per-Olof*, och herr *Carlsson, Harry*, om främjande av konsumtionen av alkoholfria drycker;

nr 394, av herr *Osvald*, om utredning rörande en rationell användning av avfallsämnen; samt

nr 395, av herr *Osvald* och herr *Andersson, Torsten*, om utredning rörande Södertälje kanal och anknäytande farleder i Mälaren.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 14.24.

In fidem

K.-G. Lindelöw

Lördagen den 26 januari förmiddagen

Kammaren sammanträdde kl. 10.00.

Föredrogos och hänvisades

motionerna nr 306 och 307 till konstitutionsutskottet samt motionerna nr 308—342 till statsutskottet.

Vid föredragning av motionen nr 343 hänvisades densamma, såvitt den avsåge rabatterade resor på statens järnvägar, till allmänna beredningsutskottet och i övrigt till statsutskottet.

Föredrogos och hänvisades till statsutskottet motionerna nr 344—347.

Vid föredragning av motionen nr 348 hänvisades densamma, såvitt den avsåg punkterna 10 och 11 utom i vad gällde medelsanvisning samt 12—14 i motionens hemställan, till behandling av lagutskott och i övrigt till statsutskottet.

Föredrogos och hänvisades

motionerna nr 349—357 till statsutskottet,

motionen nr 358 till jordbruksutskottet,

motionerna nr 359—362 till statsutskottet,

motionerna nr 363—371 till bevillningsutskottet,

motionerna nr 372—381 till behandling av lagutskott,

motionerna nr 382—391 till jordbruksutskottet och

motionerna nr 392—395 till allmänna beredningsutskottet.

Föredrogos och bordlades ånyo bankoutskottets memorial nr 1 och 2.

Anmäldes och bordlades följande till kammaren överlämnade kungl. propositioner:

nr 12, med förslag till lag angående ändrad lydelse av 1 och 4 §§ lagen den 25 maj 1962 (nr 392) om hustrutillägg och kommunalt bostadstillägg till folkpension, m. m.; samt

nr 13, med förslag till lag angående ändring i lagen den 27 juli 1954 (nr 579) om nykterhetsvård, m. m.

Anmäldes och bordlades följande under sammanträdet till herr talmannen avlämnade motioner:

nr 396, av herr *Johansson, Tage*, och herr *Palm*, om stöd åt utvecklingslän-
derna genom handelspolitiska åtgärder;
nr 397, av herr *Jonasson*, angående
tidpunkten för repetitionsövningarna;

nr 398, av herrar *Lager* och *Adolfsson*,
angående ramen för det militära för-
svaret, m. m.;

nr 399, av herr *Stefanson m. fl.*, i an-
ledning av Kungl. Maj:ts framställning
om anslag till Statens institut för hant-
verk och industri: Bidrag till kursverk-
samheten m. m.;

nr 400, av herrar *Adolfsson* och *Lager*,
om maximering av kommunernas utgif-
ter för det obligatoriska skolväsendet;

nr 401, av herr *Andersson, Torsten*,
och herr *Enarsson*, i anledning av Kungl.
Maj:ts framställning om anslag till vård
och underhåll av fornlämningar och
byggnadsminnesmärken;

nr 402, av herr *Bengtson m. fl.*, om
åtgärder för främjande av barnens psy-
kiska hälsa och utveckling;

nr 403, av herr *Hagberg*, om möjlighet
att i grundskolans nionde årskurs välja
ett tredje främmande språk;

nr 404, av herr *Hanson, Per-Olof*, om
statsbidrag till en instruktör för de est-
niska ungdomsorganisationerna;

nr 405, av herr *Hernelius*, om inrättande vid Stockholms universitet av en professur i sinologi;

nr 406, av herr *Hernelius*, angående viss specialutbildning för journalister;

nr 407, av herrar *Hilding* och *Holmberg*, angående lån till inventarier i studentbostäder;

nr 408, av herrar *Isacson* och *Sveningsson*, om examenspremier för vissa studerande;

nr 409, av herrar *Isacson* och *Sveningsson*, om upphävande av gällande grunder för generell avskrivning av vissa studielån;

nr 410, av herr *Larsson*, *Thorsten*, och herr *Andersson*, *Torsten*, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning om anslag till Grundskolor m. m.: Bidrag till inackordering av skolbarn i elevhem eller enskilda hem;

nr 411, av fröken *Nordström m. fl.*, om ändrat delningstal för elevantalet vid undervisning i slöjd på grundskolans låg- och mellanstadium;

nr 412, av herr *Nyman m. fl.*, angående yrkesskolväsendets anpassning till grundskolan, m. m.;

nr 413, av herr *Carlsson*, *Eric*, och herr *Jonasson*, om höjning av näringsbidraget till handikappade;

nr 414, av herr *Carlsson*, *Eric*, *m. fl.*, om åtgärder för avhjälpande av missförhållanden inom inskrivningsväsendet;

nr 415, av fröken *Nordström*, om statsbidrag till anskaffande av ledarhundar för blinda;

nr 416, av herr *Sundin*, angående decentralisering av statliga förvaltningsuppgifter till länsplanet;

nr 417, av herr *Sundin m. fl.*, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning om anslag till Vissa sysselsättningspolitiska åtgärder;

nr 418, av herrar *Sveningsson* och *Ringaby*, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning om anslag till Vissa sysselsättningspolitiska åtgärder;

nr 419, av herr *Boman m. fl.*, om höjning av anslaget för byggande av riksvägar;

nr 420, av herr *Boman m. fl.*, om ett minimiprogram för de tre närmaste ärens vägbyggnadsverksamhet, m. m.;

nr 421, av herr *Carlsson*, *Eric*, och herr *Jonasson*, om avskaffande av radiolicensen;

nr 422, av herr *Hermansson*, om avslag å Kungl. Maj:ts framställning rörande statligt lån till Svenska lastbilsaktiebolaget, m. m.;

nr 423, av herr *Ringaby m. fl.*, angående de statliga avgifterna för vissa inrikes flyglinjer;

nr 424, av herrar *Sveningsson* och *Ringaby*, angående omläggning från budgetår till kalenderår av anslagsberäkningen för vägunderhållet;

nr 425, av herrar *Sveningsson* och *Ringaby*, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar om anslag till statens biltrafiknämnd;

nr 426, av herrar *Sveningsson* och *Ringaby*, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar om anslag till byggande av vägar och broar;

nr 427, av fru *Hamrin-Thorell* och fröken *Nordström*, om likalönsprincipens genomförande inom statsförvaltningen;

nr 428, av herr *Bengtson m. fl.*, om ändring av bestämmelserna angående förvärvsavdrag för gift kvinna;

nr 429, av herr *Boheman*, om en teknisk omläggning av vissa delar av det indirekta skattesystemet;

nr 430, av herr *Hagberg m. fl.*, angående den indirekta beskattningen av investeringsvaror, m. m.;

nr 431, av herr *Hagberg m. fl.*, om successiv avveckling av dubbelbeskattningen å aktiebolag och ekonomiska föreningar;

nr 432, av herr *Hagberg m. fl.*, om vissa sparstimulerande åtgärder;

nr 433, av herr *Hagberg m. fl.*, om rätt till avdrag vid beskattningen för avsättning till självfinansieringsfond;

nr 434, av herr *Hagberg m. fl.*, om rätt till viss skattefri avsättning för utjämning av pensionskostnad;

nr 435, av herr *Hagberg m. fl.*, om avdrag vid beskattningen för beräknad framtida prisstegring å maskiner och inventarier;

nr 436, av herr *Hagberg m. fl.*, angående lagervaruvärderingen vid inkomst-taxering;

nr 437, av herr *Hagberg m. fl.*, om ändrade avskrivningsregler för byggnad som ingår i rörelse eller jordbruk;

nr 438, av herr *Hanson, Per-Olof*, om ökat rättsskydd för den enskilde i skatteärenden;

nr 439, av herr *Hermansson* och herr *Pettersson, Harald*, angående förmögenhetsbeskattningens utformning;

nr 440, av herrar *Isacson* och *Sveiningsson*, om rätt till avdrag vid beskattningen för studiekostnad;

nr 441, av herr *Jonasson*, angående rätten till avdrag för skogsdikningskostnad vid beskattningen;

nr 442, av herr *Larsson, Lars*, om sänkt vinstskatt vid varulotterier;

nr 443, av herr *Nilsson, Ferdinand, m. fl.*, om uttagande av den allmänna varuskatten i parthandels- och produktionsledet, m. m.;

nr 444, av herrar *Schött* och *Ringaby*, angående rätten till avdrag vid beskattningen för sjukförsäkringsavgifter;

nr 445, av herrar *Stefanson* och *Nyman*, om utredning rörande punktskatteföretag;

nr 446, av herr *Stefanson m. fl.*, om provisorisk nedsättning av den särskilda försäljningskatten på guldsmedsvaror;

nr 447, av herrar *Lager* och *Adolfsson*, om utredning rörande ett ökat samhälleligt inflytande över näringslivet;

nr 448, av herrar *Lager* och *Adolfsson*, om eventuellt förstärkt utredning av Svenska cellulosaaktiebolaget;

nr 449, av herr *Adolfsson*, om helt kostnadsfri sjukvård;

nr 450, av herr *Bengtson* och herr *Pettersson, Harald*, om utredning rörande verksskyddets finansiering;

nr 451, av fru *Hamrin-Thorell* och fröken *Nordström*, om utredning rörande allmänna vårdnadsbidrag;

nr 452, av herrar *Lager* och *Adolfsson*, om lagstiftning rörande statliga företagsnämnder;

nr 453, av herrar *Stefanson* och *Sveiningsson*, om lagstiftning rörande tillfällig utförsäljning, m. m.;

nr 454, av herr *Stefanson m. fl.*, angående tilläggsdispensionsförsäkringen för företagare och fria yrkesutövare;

nr 455, av herr *Hanson, Per-Olof*, om anteckning i fastighetsbok angående fast fornlämning;

nr 456, av herr *Holmberg*, om skyldighet för bilförare att utsätta reflekterande varningstrianglar på körbanan;

nr 457, av herr *Ringaby*, angående vissa anspråk enligt vattenlagen;

nr 458, av herrar *Ringaby* och *Sveiningsson*, angående begreppet tjänstevikt i vägtrafikförordningen;

nr 459, av herr *Bengtson m. fl.*, angående inkomstklyftan mellan industrien och jordbruket;

nr 460, av herr *Jonasson*, om ökad upplysningsverksamhet rörande jordbrukets ekonomiska förhållanden;

nr 461, av herr *Pettersson, Harald*, och herr *Jonasson*, angående statsbidragen till torrlägningsföretag;

nr 462, av herr *Hanson, Per-Olof*, om stöd till den estniska folkgruppen i vårt land;

nr 463, av herrar *Isacson* och *Wallmark*, om rabatter för studerande, militärer och folkpensionärer vid resor på statens järnvägars busslinjer;

nr 464, av herr *Johansson, Tage*, om utredning rörande reklamens omfång och kostnader;

nr 465, av herrar *Lager* och *Adolfsson*, angående användning av rötslam som gödsel- och jordförbättringsmedel; samt

nr 466, av herr *Nilsson, Ferdinand, m. fl.*, angående underhållet av vissa enskilda utfartsvägar.

Justerades protokollsutdrag för detta sammanträde, varefter kammaren åtskildes kl. 10.24.

In fidem
K.-G. Lindelöw

Lördagen den 26 januari eftermiddagen

Kammaren sammanträdde kl. 19.30; och dess förhandlingar leddes av herr förste vice talmannen.

Interpellation ang. skärpta bestämmelser i fråga om fartygs bemanning, m. m.

Herr ADOLFSSON (k) erhöll på begäran ordet och anförde:

Herr talman! Den senaste tidens svåra sjöolyckor har aktualiserat frågorna om fartygens bemanning och angelägenheten av att isbrytarnämndens och iskontorens anvisningar åtlydes. Thunrederiet har som bekant på mindre än en vecka förlorat inte mindre än tre fartyg, varvid 13 man fått sätta livet till. Beträffande rederiets motorfartyg Vestanhav, vilket förläste utanför polska kusten, har fartygsbefälöreningens representanter vid sjöförklaring inför Halmstads rådhusrätt enligt pressuppgifterna förklarat att fartyget var underbemannat. Enligt dessa uttalanden var kaptenen den ende ombord som innehade behörighetsbevis, varjämte fartyget saknade andre styrman.

Även om bestämda slutsatser om olyckornas direkta orsak inte kan dragas förrän de aviserade utredningarna slutförts, är det angeläget att uppmärksamma frågan om skärpta bestämmelser beträffande fartygs bemanning. Särskilt vintertid kräver väderleksförhållandena vanligtvis ett stort merarbete av fartygens besättningar. Under dylika förhållanden borde fartygs avgång uppskjutas tills att alla säkerhetskrav uppfyllts. Full bemanning måste betraktas som ett elementärt säkerhetskrav, och underlåtenhet i detta avseende utgör ett hasardspel med såväl besättningen som fartyget.

Den olycka som fredagen den 25 januari hotade ytterligare ett av Thunbolagets fartyg avslöjar vidare, att skärpta

krav måste resas i fråga om att åtlyda isbrytarnämndens och iskontorens påpekanden. Iskontoret i Göteborg har de senaste dagarna uttryckligen varnat mindre fartyg från att försöka forcera isen i Kattegatt. Thunrederiets fartyg Thuntank I varnades likaså men avgick trots detta. Som känt råkade fartyget därigenom ut för ett mycket allvarligt olyckstillbud. Att det hela trots allt avlöpte relativt lyckligt sammanhänge med att vindförhållandena var gynnsamma. Svenska sjöfolksförbundets ordförande Johan S. Thore betecknar i ett offentligt uttalande det lilla fartygets försök att forcera Kattegatts is som ansvarslöst och häpnadsväckande.

Det inträffade aktualiserar således sådana åtgärder att olyckor på grund av underbemanning eller mer eller mindre vågade försök att trotsa svåra sjöfartsförhållanden kan förhindras.

Med hänvisning till det anförda hemställer jag om kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet få rikta följande frågor:

Överväger statsrådet att i anledning av den senaste tidens svåra fartygsolyckor föreslå skärpta bestämmelser i fråga om fartygs bemanning?

Har statsrådet för avsikt att medelst lagstiftning eller andra åtgärder skapa garantier för att isbrytarnämndens och iskontorens varningar åtlydes?

På gjord proposition medgav kammaren, att ifrågavarande spørsmål finge framställas.

Avlämnades till herr förste vice talmannen följande motioner, vilka nu anmäldes och lades på bordet:

nr 467, av herr *Sundin m. fl.*, om förslag till 1964 års riksdag angående förlängning eller omläggning av den s. k. allmänna motionstiden;

nr 468, av herr *Andersson, Torsten*, om anordnande av skolmåltidsverksamhet i utvecklingsländerna;

nr 469, av herrar *Bengtson* och *Sundin*, angående anslag och exportkreditgarantier för utvecklingsländerna;

nr 470, av herr *Bengtson m. fl.*, om höjning av anslaget till svenska FN-förbundet;

nr 471, av herrar *Holmberg* och *Åkerlund*, om anslag till beredskapsnämnden för psykologiskt försvar;

nr 472, av herrar *Holmberg* och *Åkerlund*, om representation för de demokratiska partierna i försvarsrådet;

nr 473, av herr *Lundström m. fl.*, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning om anslag till Avsättning till fonden för idrottens främjande;

nr 474, av herr *Nilsson, Ferdinand*, om samordning av konsumentupplysningsverksamheten;

nr 475, av herr *Osvald* och herr *Hanson, Per-Olof*, om stöd till utvecklingsländerna genom utnyttjande av viss överkapacitet;

nr 476, av herr *Virgin*, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning om anslag till Konsumentvaruforskning och konsumentupplysning;

nr 477, av herr *Andersson, Axel Johannes*, och herr *Hilding*, angående de statliga myndigheternas prövning av skolbyggnadsärenden, m. m.;

nr 478, av herr *Hanson, Per-Olof, m. fl.*, om inrättande vid karolinska institutet av en professur för professorn Giuseppe Bertani;

nr 479, av herr *Hanson, Per-Olof, m. fl.*, om statsbidrag till Hillelskolan;

nr 480, av herr *Hilding*, om statsbidrag till rektorslöner vid kommunala gymnasier;

nr 481, av herrar *Hilding* och *Nyman*, om åtgärder för ökning av tillgången på arbetskraft med högre teknisk och ekonomisk utbildning;

nr 482, av herrar *Isacson* och *Sveningsson*, om vidgad rätt till statsgaranterade studielån;

nr 483, av herr *Lundström m. fl.*, angående stödet till ungdomsorganisationernas ungdomsfostrande arbete;

nr 484, av herr *Nilsson, Ferdinand, m. fl.*, angående fördelningen av skolkostnaderna mellan stat och kommun;

nr 485, av fröken *Nordström*, om undervisning i humanistiska ämnen vid de tekniska högskolorna m. fl. läroanstalter;

nr 486, av herr *Stefanson m. fl.*, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning om anslag till Bidrag till kostnader för granskning av utförda gesällprov;

nr 487, av herrar *Sundin* och *Jonasson*, angående idrottsinstruktörer i kommunerna;

nr 488, av herr *Adolfsson*, om utbyggnad av industrihälsovården;

nr 489, av herr *Andersson, Torsten*, om främjande av den psykosomatiska medicinska verksamheten;

nr 490, av herr *Bengtson*, angående rehabiliteringsverksamheten;

nr 491, av herr *Bengtson m. fl.*, angående bostadspolitiken;

nr 492, av herr *Bengtson m. fl.*, angående bostadspolitiken;

nr 493, av herr *Bengtson m. fl.*, angående bostadspolitiken;

nr 494, av herr *Hagberg m. fl.*, angående bostadspolitiken;

nr 495, av herr *Lundström m. fl.*, angående ränte- och amorteringsfria delar av egnahemslån, m. m.;

nr 496, av fröken *Nordström*, om anslag till forskning rörande unga kvinnors asocialitet;

nr 497, av herr *Nilsson, Yngve*, och herr *Sveningsson*, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar om anslag till arbetsmarknadsstyrelsen och arbetsförmedlingen;

nr 498, av herr *Sundin*, angående lån från företagareföreningarna inom områden med sysselsättningssvårigheter;

nr 499, av herr *Sveningsson*, i anledning av vissa av Kungl. Maj:t gjorda framställningar om anslag under femte huvudtiteln;

nr 500, av herr *Sveningsson*, om sänkning av anslaget till Bidrag till sjukförsäkringen;

nr 501, av herrar *Sveningsson* och *Ringaby*, om vissa åtgärder till främjande av trafiksäkerheten;

nr 502, av herrar *Lundström* och *Virgin*, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar om anslag till statens trafik-säkerhetsråd;

nr 503, av herr *Nilsson, Ferdinand*, angående omorganisation av vägdistriktet;

nr 504, av herr *Palm* och herr *Jansson, Erik*, angående utvecklingen av järnvägstrafiken inom stockholmsområdet;

nr 505, av herrar *Sveningsson* och *Ringaby*, om avslag å Kungl. Maj:ts framställning om anslag till Bidrag till viss busstrafik m. m.;

nr 506, av herr *Virgin*, om avslag å Kungl. Maj:ts framställningar om anslag till Svenska lastbilsaktiebolaget, m. m.;

nr 507, av herr *Hanson, Per-Olof*, och herr *Holmberg*, om försäljning till allmänheten av statens aktier i LKAB, m. m.;

nr 508, av herr *Sveningsson*, om ändrad ordning för uppförande i statsbudgeten av anslag till avlöningar;

nr 509, av herr *Sveningsson*, om ändrad ordning för vissa anslags uppförande i statsbudgeten, m. m.;

nr 510, av herr *Adolfsson*, angående skattepolitiken m. m.;

nr 511, av herr *Bengtson* och herr *Hanson, Per-Olof*, om höjning av skatten på rusdrycker;

nr 512, av herr *Bengtson*, om obligatorisk legitimation vid inköp av vin och sprit;

nr 513, av herr *Bengtson m. fl.*, om upphävande av energiskatten å elektrisk kraft;

nr 514, av herr *Bengtson m. fl.*, om skatteutjämning mellan landstingen;

nr 515, av herr *Bengtson m. fl.*, om höjning av ortsavdragen vid beskattningen, m. m.;

nr 516, av herr *Bengtson m. fl.*, om upphävande av försäljningsskatten på grammofoner m. m.;

nr 517, av herr *Källqvist* och herr *Hanson, Per-Olof*, om undantag från den allmänna varuskatten för konst, som försäljes vid utställningar;

nr 518, av herr *Lundström m. fl.*, om ändrade skatteskalor för den stalliga inkomstskatten;

nr 519, av herr *Lundström m. fl.*, om ändrad lagstiftning angående stämpelavgifter;

nr 520, av herr *Lundström m. fl.*, angående företagens kapitalförsörjning;

nr 521, av herr *Sveningsson m. fl.*, om sänkning av fastighetsskatten, m. m.;

nr 522, av herrar *Sveningsson* och *Ringaby*, om sänkning av fordonsskatten på bussar;

nr 523, av herr *Sveningsson*, om ändring av reglerna för beskattning av realisationsvinst vid försäljning av egna hem;

nr 524, av herrar *Sveningsson* och *Kaijser*, angående förvärvsavrdraget för gift kvinna vid beskattningen;

nr 525, av herr *Virgin m. fl.*, om sänkning av brännoljeskatten;

nr 526, av herr *Lundström* och herr *Hanson, Per-Olof*, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag rörande Inkomster av statens kapitalfonder: Riksbanksfonden;

nr 527, av herr *Lundström m. fl.*, angående av kooperativa föreningar m. fl. bedriven sparkasse- och lånerörelse;

nr 528, av herr *Sundin* och herr *Gustafsson, Nils-Eric*, angående den samhälleliga lokaliseringpolitiken;

nr 529, av herr *Sundin*, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag rörande Inkomster av statens kapitalfonder: Riksbanksfonden;

nr 530, av herr *Bengtson*, om ersättning av allmänna medel för skada genom brott;

nr 531, av herr *Hanson, Per-Olof*, om skyldighet för åklagare att i brottmål föra talan för försäkringsgivare m. fl.;

nr 532, av herr *Holmberg*, om lagändringar i syfte att öka åldringarnas trygghet till liv och egendom;

nr 533, av herr *Lundström*, angående sänkning av myndighetsåldern;

nr 534, av herr *Nilsson, Ferdinand*, angående stadgande i vapenförordningen om särskilt tillstånd för innehav av luftvapen m. m.;

nr 535, av herr *Sundin*, om värnplik-tigs ersättningskyldighet för skada vålad under militärtjänstgöring;

nr 536, av herr *Bengtson m. fl.*, om en plan för årliga höjningar av folkpensionerna;

nr 537, av herr *Bengtson m. fl.*, om höjning av de allmänna barnbidragen, m. m.;

nr 538, av herr *Bengtson m. fl.*, om sänkning av pensionsåldern, m. m.;

nr 539, av herr *Bengtson m. fl.*, om överförande på staten av kommunernas kostnader för förtidspensionering m. m.;

nr 540, av herr *Hanson, Per-Olof*, om utredning rörande en allmän förkortning av arbetstiden;

nr 541, av herr *Hilding*, om grupplivförsäkring för värnpliktiga;

nr 542, av herr *Jonasson* och herr *Nilsson, Ferdinand*, angående korttidsanställdas och lågavlönades ATP-pensioner;

nr 543, av herr *Nilsson, Yngve, m. fl.*, angående lagstiftningen om åldringsvård;

nr 544, av fröken *Nordström*, om åtgärder i syfte att stärka skyddet för blivande mödrar;

nr 545, av herr *Palm* och fröken *Mattson*, om makes samtycke till utträde ur den allmänna tilläggs pensionsförsäkringen;

nr 546, av herr *Sundin*, om barnbidrag till ensamstående barnförsörjare;

nr 547, av herr *Sveningsson*, om sänkning av statsbidraget till allmän försäkringskassa, m. m.;

nr 548, av herr *Virgin*, om undantagande av skrivbyråernas serviceverksamhet från arbetsförmedlingens verksamhetsområde;

nr 549, av herr *Akerlund*, om vissa åtgärder till stöd för barnfamiljer, m. m.;

nr 550, av herr *Andersson, Torsten*, angående vissa rätts- och ersättningsfrågor för markägare;

nr 551, av herr *Holmberg*, om ökad rättssäkerhet inom byggnadslagstiftningens område, m. m.;

nr 552, av herr *Jonasson m. fl.*, om varudeklarationsplikt i fråga om livsmedel;

nr 553, av herr *Nilsson, Ferdinand*, angående vissa fastighetsbildningsproblem vid sammanslagning av landskommun med stad;

nr 554, av herrar *Adolfsson* och *Lager*, om ökat stöd åt det mindre jordbruket;

nr 555, av herr *Andersson, Torsten*, och herr *Pettersson, Harald*, om personalförstärkningar inom lantmäteristaten, m. m.;

nr 556, av herr *Bengtson*, om inrättande av två befattningar som byggnadskonsulent vid lantbruksnämnderna;

nr 557, av herr *Gustafsson, Nils-Eric*, och herr *Sundin*, om inrättande av två befattningar som specialrådgivare vid Röbbäcksdalens försöksgård;

nr 558, av herrar *Jonasson* och *Bengtson*, om avslag å Kungl. Maj:ts förslag rörande centralisering till skogsstyrelsen av vissa av skogsvårdsstyrelsernas kamerala arbetsuppgifter;

nr 559, av herr *Sundin*, angående domänverkets medverkan vid jordbruksrationaliseringen;

nr 560, av herr *Bengtson*, om utredning rörande arbetstid och fritid;

nr 561, av herr *Bengtson m. fl.*, om förbättring av personalvården och de psykohygieniska betingelserna inom arbetslivet;

nr 562, av herr *Bengtson m. fl.*, om stimulerande av gåvor till religiösa m. fl. ändamål;

nr 563, av herr *Bengtson*, om utarbetande av ett miljöpolitiskt handlingsprogram, m. m.; och

nr 564, av herr *Bengtson*, om upprättande av ett kulturpolitiskt handlingsprogram.

Kammararens sammanträde avslutades kl. 19.58.

In fidem
K.-G. Lindelöw

Onsdagen den 30 januari

Kammaren sammanträdde kl. 14.00.

Justerades protokollen för den 22, 23 och 24 innevarande månad.

Föredrogos och hänvisades till behandling av lagutskott Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 12, med förslag till lag angående ändrad lydelse av 1 och 4 §§ lagen den 25 maj 1962 (nr 392) om hustrutillägg och kommunalt bostadstillägg till folkpension, m. m.; samt

nr 13, med förslag till lag angående ändring i lagen den 27 juli 1954 (nr 579) om nykterhetsvård, m. m.

Föredrogos och hänvisades

motionerna nr 396—427 till statsutskottet,

motionerna nr 428—446 till bevillningsutskottet,

motionerna nr 447 och 448 till bankoutskottet,

motionerna nr 449—458 till behandling av lagutskott,

motionerna nr 459—461 till jordbruksutskottet,

motionerna nr 462—466 till allmänna beredningsutskottet,

motionen nr 467 till konstitutionsutskottet och

motionerna nr 468—509 till statsutskottet.

Vid föredragning av motionen nr 510 hänvisades densamma, såvitt den avsåge överförande av skolkostnaderna från kommunerna till staten, till statsutskottet och i övrigt till bevillningsutskottet.

Föredrogos och hänvisades

motionerna nr 511—525 till bevillningsutskottet,

motionerna nr 526—529 till bankoutskottet och

motionerna nr 530—536 till behandling av lagutskott.

Vid föredragning av motionen nr 537 hänvisades densamma, såvitt den avsåge ändring i lagen om allmänna barnbidrag, till behandling av lagutskott och i övrigt till statsutskottet.

Föredrogos och hänvisades till behandling av lagutskott motionerna nr 538—548.

Vid föredragning av motionen nr 549 hänvisades densamma, såvitt den avsåge punkterna 1 a och 1 c i motionens hemställan, till behandling av lagutskott samt i övrigt till statsutskottet.

Föredrogos och hänvisades

motionerna nr 550—553 till behandling av lagutskott och motionen nr 554 till jordbruksutskottet.

Vid föredragning av motionen nr 555 hänvisades densamma, såvitt den avsåge tekniska högskolan, till statsutskottet och i övrigt till jordbruksutskottet.

Föredrogos och hänvisades

motionerna nr 556—559 till jordbruksutskottet och

motionerna nr 560—564 till allmänna beredningsutskottet.

Föredrogos ånyo och lades till handlingarna bankoutskottets memorial:

nr 1, med överlämnande av fullmäktiges i riksbanken till bankoutskottet avgivna berättelse; och

nr 2, med överlämnande av fullmäktiges i riksgäldskontoret till innevarande riksdag avgivna, till bankoutskottet avlämnade berättelse.

Interpellation ang. åtgärder i anledning av de strandade förhandlingarna om medlemskap för Storbritannien i EEC

Anmälades och bordlades Kungl. Maj:ts till kammaren överlämnade proposition nr 24, med förslag till lag om ändring i kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370), m. m.

Interpellation ang. åtgärder i anledning av de strandade förhandlingarna om medlemskap för Storbritannien i EEC

Herr **HERNELIUS** (h) erhöll på begäran ordet och anförde:

Herr talman! Att förhandlingarna i Bryssel om Storbritanniens medlemskap i EEC nu strandat måste uppenbarligen medföra att Sveriges förhandlingar om association med EEC i varje fall fördröjes. I detta sammanhang uppkommer också frågan om innebörden av EFTA-deklarationen om solidaritet mellan undertecknarna av EFTA-avtalet samt om samarbetet mellan de nordiska staterna. I ett större perspektiv uppstår också frågan om intensifiering av arbetet inom OECD och inom GATT, varvid icke minst Föränta staternas medverkan kan bli av stor betydelse i fråga om strävandena att nedbringa handelshindren i form av kontingenter eller tullar.

Att de svenska statsmakterna icke passivt kan avvakta utvecklingen är uppenbart. Vårt land med dess stora be-

roende av exporten — som hr Geijer nyligen underströk i denna kammare arbetar inom den egentliga industrien ungefär var fjärde löntagare för utlandets räkning och mer än 20 procent av den svenska nationalinkomsten är att hänföra till vår handel med främmande länder — måste i nuvarande läge ha det största intresset av aktiva åtgärder för handelshindrens slopande. Av vikt är också att hithörande frågor i tid blir belysta och diskuterade i Sveriges riksdag.

Under åberopande av det ovan anförda anhåller jag om kammarens tillstånd att till hans excellens statsministern få framställa följande interpellation: Vill statsministern inför kammaren redogöra för vilka åtgärder som regeringen närmast avser att vidtaga med anledning av de i Bryssel strandade förhandlingarna?

På gjord proposition medgav kammaren, att ifrågavarande spörsmål finge framställas.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 14.09.

In fidem
K.-G. Lindelöw